

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE FİNANSMAN BİLİM DALI

BEYAZ YAKA SUÇLARI VE BİR UYGULAMA

DOKTORA TEZİ

BANU TARHAN MENGİ
İSTANBUL, 2009

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE FİNANSMAN BİLİM DALI

BEYAZ YAKA SUÇLARI VE BİR UYGULAMA

DOKTORA TEZİ

BANU TARHAN MENGİ

Tez Danışmanı: PROF.DR.NEJAT BOZKURT

İSTANBUL, 2009

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

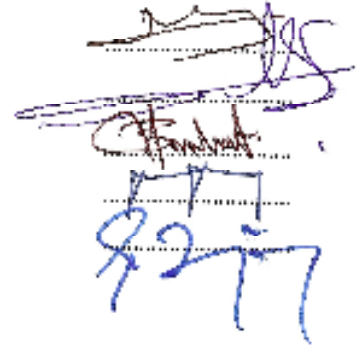
ŞLETME Anabilim Dalı MUHASEBE-FİNANSMAN Bilim Dalı Doktora öğrencisi BANU TARIHAN MENCİ'nin tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 17.07.2008 tarih ve 2005-12/17 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliğiyle kabul edilmiş ve Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 23.2.2005

- 1) Tez Danışmanı : PROF. DR. NEJAT BOZKURT
- 2) Jüri Üyesi : PROF. DR. NURAN CÖMERT DOYRANGÖL
- 3) Jüri Üyesi : PROF. DR. ŞAHAMET BÜLBÜL
- 4) Jüri Üyesi : PROF. DR. GÖKSEL YÜCEL
- 5) Jüri Üyesi : PROF. DR. FAHİR BİLGİNOĞLU

KISALTMALAR

ABA	: American Bar Association
ACFE	: Association of Certified Fraud Examiners
AICPA	: American Institute of Certified Public Accountants
CEO	: Chief Executive Officer
CFO	: Chief Financial Officer
COSO	: Committee on Sponsoring Organizations of the Treadway Commission
CFRA	: Center for Financial Research and Analysis
CPA	: Certified Public Accountant
FBI	: Federal Bureau of Investigation
GAO	: Government Accountability Office
SAS	: Statements on Auditing Standards
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
NW3C	: National White Collar Crime Center

İÇİNDEKİLER

0. GİRİŞ	1
1. SUÇ BİLİMİ	4
1.1. SUÇ KAVRAMI VE UNSURLARI	4
1.2. SUÇ ÇEŞİTLERİ	7
1.3. SUÇUN TOPLUMDA UYANDIRDIĞI GÜVENSİZLİK DUYGUSU VE SUÇ VE SUÇLUYA DUYULAN İLGİNİN NEDENLERİ	8
1.4. SUÇUN EKONOMİK GÖRÜNÜŞÜ	9
1.5. SUÇUN ARAŞTIRILMASINDA KULLANILAN TEKNİKLER	11
1.5.1. İSTATİSTİKİ TEKNİK	11
1.5.2. OLAY ÖYKÜLERİ TEKNİĞİ	11
1.5.3. YAŞAM ÖYKÜLERİ TEKNİĞİ	12
1.5.4. SUÇ FAALİYETİNE KARIŞARAK BELİRLEME TEKNİĞİ	12
1.5.5. OLAY MEYDANA GELDİKÇE BELİRLEME TEKNİĞİ	13
1.5.6. DENEYSEL TEKNİK	13

1.6. KİŞİLERDE SUÇLULUĞA NEDEN OLAN ETKENLER VE BU ETKENLERE İLİŞKİN TEORİLER	14
1.6.1. BİYOLOJİK ETKENLER	15
1.6.1.1. GENETİK YAPI ÖZELLİKLERİ	16
1.6.1.2. BEDEN YAPISI ÖZELLİKLERİ	19
1.6.1.3. KROMOZOM YAPISINA BAĞLI ÖZELLİKLER	21
1.6.1.4. İÇ SALGI BEZLERİ ÇALIŞMA ÖZELLİKLERİ	22
1.6.2. FİZYOLOJİK ETKENLER	22
1.6.3. FİZİKİ ÇEVREYE DAYALI ETKENLER	24
1.6.4. PSİKOLOJİK VE PSİKİYATRİK ETKENLER	25
1.6.5. EKONOMİK ETKENLER	27
1.6.6. SOSYOLOJİK VE SOSYOPSİKOLOJİK (ÖĞRENMEYE DAYALI) ETKENLER	27
1.6.6.1. ANOMİ TEORİSİ	28
1.6.6.2. ÇATIŞMA TEORİSİ	29
1.6.6.3. ALTKÜLTÜR TEORİSİ	30

1.6.6.4. KONTROL TEORİSİ	31
1.6.6.5. SOSYAL DAMGALAMA TEORİSİ	32
1.6.6.6. FARKLILIKLARIN BİRLEŞİMİ TEORİSİ	33
1.6.7. SUÇLULUĞU ÇOK SAYIDA ETKENE BAĞLAYAN EĞİLİM	36
2. BEYAZ YAKA SUÇLARI VE SUÇLULARINA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	38
2.1. BEYAZ YAKA SUÇLARINA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	38
2.1.1. BEYAZ YAKA SUÇLARININ TANIMI VE ORTAYA ÇIKIŞI	38
2.1.2. BEYAZ YAKA SUÇLARININ ÇEŞİTLERİ	43
2.1.3. BEYAZ YAKA SUÇLARININ NEDENLERİ	47
2.1.4. BEYAZ YAKA SUÇLARININ CİDDİYETİ	49
2.1.5. BEYAZ YAKA SUÇLARINDA SUÇLU - MAĞDUR İLİŞKİSİ	54
2.1.6. İŞLETMENİN BÜYÜKLÜĞÜNÜN BEYAZ YAKA SUÇLARI İLE İLİŞKİSİ	55
2.1.7. BEYAZ YAKA SUÇLARININ VERDİĞİ ZARARLAR BU TİP SUÇLARIN ÖLÇÜMLENMESİ VE DENETÇİNİN BU KONUDAKİ SORUMLULUĞU	56

2.2. BEYAZ YAKA SUÇLULARINA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	57
2.2.1. BEYAZ YAKA SUÇLULARININ TANIMI	57
2.2.2. BEYAZ YAKA SUÇLULARININ ÇEŞİTLERİ	60
2.2.3. BEYAZ YAKA SUÇLULARININ TAŞIDIKLARI ÖZELLİKLER	61
2.3. BEYAZ YAKA SUÇ VE SUÇLULARI İLE ŞİDDET SUÇ VE SUÇLULARI KAVRAMININ KARŞILAŞTIRILMASI	64
2.3.1. EKONOMİK KAYIPLAR VE KİŞİLERE VERİLEN ZARAR AÇISINDAN	65
2.3.2. SUÇLULARIN CEZALANDIRILMASI AÇISINDAN	67
2.3.3. SUÇLULARIN TOPLUM İÇİNDEKİ MEVKİLERİ VE SUÇUN ORTAYA ÇIKMASI HALİNDE SUÇLULARIN KARŞILAŞACAKLARI KAYIPLAR AÇISINDAN	70
2.4. BEYAZ YAKA SUÇLARININ ARAŞTIRILMASI VE ORTAYA ÇIKARILMASI	71
2.5. TEKNOLOJİK GELİŞMELER VE BEYAZ YAKA SUÇLARI	75

3. TÜRK CEZA KANUNU ÇERÇEVESİNDE BEYAZ YAKA SUÇLARININ ÇEŞİTLERİNİN AÇIKLANMASI	77
3.1. KİŞİLERE KARŞI SUÇLAR	78
3.1.1. GÜVENİ KÖTÜYE KULLANMA SUÇU	79
3.1.2. DOLANDIRICILIK SUÇU	80
3.1.3. İFLAS SUÇLARI	83
3.1.4. ŞİRKET VEYA KOOPERATİFLER HAKKINDA YANLIŞ BİLGİ SUÇU	84
3.2. TOPLUMA KARŞI SUÇLAR	93
3.2.1. İHALEYE FESAT KARIŞTIRMA SUÇU	93
3.2.2. SAHTECİLİK SUÇU	95
3.2.3. BİLİŞİM SUÇU	97
3.3. MİLLETE VE DEVLETE KARŞI SUÇLAR	100
3.3.1. ZİMMET SUÇU	100
3.3.2. İRTİKAP SUÇU	106
3.3.3. RÜŞVET SUÇU	107
3.3.4. GÖREVİ KÖTÜYE KULLANMA SUÇU	114

4. BEYAZ YAKA SUÇLARININ ÖNLENMESİ	115
4.1. İÇ KONTROL YAPISI YARDIMI İLE BEYAZ YAKA SUÇLARININ ÖNLENMESİ	117
4.2. EĞİTİM İLE BEYAZ YAKA SUÇLARININ ÖNLENMESİ	119
4.3. İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ YARDIMI İLE BEYAZ YAKA SUÇLARININ ÖNLENMESİ	120
4.4. İHBAR HATLARI İLE BEYAZ YAKA SUÇLARININ ÖNLENMESİ	122
5. UYGULAMA	124
6. SONUÇ	155
7. KAYNAKÇA	159

0. GİRİŞ

Hukuk kurallarını ihlal eden davranışlar, suç kavramını oluşturmaktadır. Suç biliminin amacı ise, kişilerin hukuk kurallarına aykırı, sapıcı nitelikteki tutum ve davranışlarını açıklamaktır.

Suç toplumda çok ciddi boyutlarda zararlara neden olmaktadır. Suçun ciddiyeti, suçun neden olduğu hayati kayıplar ve suç nedeniyle kaybedilen para ile ölçülmektedir. Ancak suçun para ile ölçülemeyen ve belirlenmesi oldukça zor olan bir zararı daha bulunmaktadır. Bu, suç olgusunun toplumda yarattığı huzursuzluk ve sisteme olan inancın sorgulanmaya başlanmasının yarattığı toplumsal zarardır. Suçluluğun nedenleri, pek çok araştırmacının ilgisini çekmiş ve bu konuda çeşitli teoriler öne sürmelerine neden olmuştur.

İlk olarak 1939 yılında Edwin Hardin Sutherland tarafından ortaya atılan beyaz yaka suçları terimi, saygınlığı ve mesleğine bağlı olarak, yüksek sosyal itibarı bulunan kişilerin görevleri sırasında işledikleri suçları ifade etmektedir. Bu suçlar cinayet, soygun gibi geleneksel suç kavramındaki suçlar gibi şiddet barındırmamalarına karşın, hile içerirler, dürüstlük dışıdırlar ve Ceza Kanunu'nu ihlal etmekte olduklarından, *gerçek* suçlardır. Sutherland beyaz yaka suçlarının nedenini, yine kendisi tarafından ortaya atılan ve suçun temelini öğrenmeye bağlayan, farklılıkların birleşimi teorisi ile açıklamaktadır.

Beyaz yaka suçlarının neden olduğu finansal zarar, toplumda suç problemi olarak adlandırılan diğer tüm suçların verdiği toplam zararı kat kat aşmaktadır. ACFE¹ (Association of Certified Fraud Examiners), beyaz yaka ve benzeri suçlar kapsamında verilen zararın 2004 yılında yaklaşık 660 milyar dolar, 2006 yılında 652 milyar dolar, 2008 yılında ise 994 milyar dolar civarında olduğunu belirtmektedir.

¹ Diplomalı Hile Araştırmacıları Birliği

Beyaz yaka suçları, bağımsız denetçilerce gerçekleştirilen denetim çalışmaları sırasında mesleki bir sorun olmaktadır. İşletmelerde meydana gelen kanundışı faaliyetlerin denetçiler tarafından ortaya çıkarılması gerekliliği, AICPA tarafından yayınlanmış olan SAS no.54'de, SAS no.82'de ve SAS no.99'da, ortaya konmuştur. Ayrıca son dönemde Enron'un çöküşü, beyaz yaka suçlarının ciddiyetini daha da çok gündeme getirmiştir.

Beyaz yaka suçlarının özelliklerini, bu suçların işletmelere ve topluma verdiği zararların mahiyetini, bu suçların önlenmesine ilişkin yapılması gerekenleri açıklamak ve Türkiye için bir tespit ve değerlendirme ortaya koyabilmek amacıyla ele aldığımız tezimiz, giriş ve sonuç dışında beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, beyaz yaka suçlarının gerçek suçlar olmasından yola çıkılarak, suç bilimi hakkında genel bilgiler verilmiş, suçun tanımı yapılmış, unsurları açıklanmış, suçların sınıflandırılması ve suçluluğu belirlemede kullanılan teknikler üzerinde durulmuştur. Bu bölüm içerisinde son olarak kişilerde suçluluğa neden olan etkenler ve bunlara ilişkin teoriler açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde beyaz yaka suçları tanımlanmış, bu suçlara ve bu suçları işleyen kişilere ilişkin temel bilgiler verilmiştir. Yine bu bölümde, şiddet suçları ile beyaz yaka suçlarının karşılaştırması yapılmıştır. Bölüm, bu suçların araştırılması ve ortaya çıkarılmaları hakkında verilen bilgiler ve teknolojik gelişmelerin beyaz yaka suçları üzerindeki etkilerinin açıklanması ile tamamlanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü, beyaz yaka suç türlerinin açıklanmasına ayrılmıştır. Bu bölümde, yürürlüğe yeni giren Türk Ceza Kanunu esas alınarak, ilgili kanunda yer alan suçlardan *beyaz yakalılar tarafından, ekonomik çıkar sağlama amacı* ile işlenen suçlar açıklanmıştır. Seçilen suçlar tek tek tanıtılarak, her tip suçun işlenme şekilleri açıklanmış, ilgili suça ilişkin kırmızı bayrakların neler

olduğu belirtilmiş ve suçun hile denetçisi tarafından nasıl ortaya çıkarılabileceği üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın dördüncü bölümünde beyaz yaka suçlarının önlenmesi konusu üzerinde durulmuştur. Bu başlık altında iç kontrol yapısı, eğitim, insan kaynakları yönetimi ve ihbar hatlarının kullanımı üzerine açıklamalar yapılmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümü, Türkiye’de de bu tip suçların mevcut olduğunu gösterebilmek amacıyla, işlenmiş olan beyaz yaka suçları konusunda yapılan bir uygulamaya ayrılmıştır.

Sonuç bölümünde tezin genel bir değerlendirmesi yapılarak, öneriler ortaya konulmuştur.

1. SUÇ BİLİMİ

Sosyal bir sorun olan “suç” kavramı ile ilgilenen suç bilimi² 19.yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkmıştır.³ Suç bilimi, kişilerin belirli tipteki, sapıcı nitelikli, tutum ve davranışlarını açıklama amacı güden bir bilimdir.⁴ Disiplinler arası bir bilim olan suç bilimi, belirli tipteki sapıcı tutum ve davranışları açıklayabilmek için sosyoloji, psikoloji, psikiyatri ve biyoloji gibi çok sayıda bilim dalından destek alır.⁵

1.1.SUÇ KAVRAMI VE UNSURLARI

Genel olarak, hukuk kurallarını ihlal eden davranışların “suç” kavramını oluşturduğu söylenebilir.⁶

Bir davranışın suç olarak tanımlanabilmesi için, bu davranışın sosyal düzeni zedeleyici niteliğinin bulunması ve ilgili davranışa yönelik hukuki bir yaptırımın olması şarttır.⁷

Geleneksel hukuki tanıma göre suç, kasıt unsuru içeren ve ceza kanunu tarafından yasaklanmış olan davranışlardır.⁸

² İngilizcesi: Criminology olup Türkçe’de Kriminoloji olarak da adlandırılmaktadır.

³ SUTHERLAND, Edwin H.:“Principles of Criminology”, J.B.Lipincott, Philadelphia. 1947. s:10-11.

⁴ DÖNMEZER, Sulhi: “Kriminoloji”, 8.Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ., İstanbul, 1994, s:1.

⁵ CARRABINE, Eamonn; IGANSKI, Paul; LEE, Maggy; PLUMMER, Ken; SOUTH, Nigel: “Criminology: A Sociological Introduction”, Routledge, New York, 2004, s: 4.

⁶ GOTTFREDSON, Michael R.; HIRSCHI, Travis: “ A General Theory of Crime”, Stanford University Press, California, 1990, s:3.

⁷ SUTHERLAND, Edwin H.: “Is “White Collar Crime” Crime?”, American Sociological Review, American Sociological Association, Sayı:10, Philadelphia, 1945, s:132-139.

⁸ TIFFT, Larry L.: “Crime and Peace: A Walk with Richard Quinney”, Crime & Delinquency, Sage Publications, Vol.48, April 2002, S:249.

Bir toplum içerisinde suçlu kişilerin bulunması son derece normal bir durumdur.⁹ Evrensel bir olay olan suç eylemi, gelişmişlik düzeyinden bağımsız olarak, her ülkede mevcuttur.¹⁰

Suç, işleyeninin ortaya fazla bir şey koymadan yarar elde etmesini sağlarken, mağdur olan kişiye de zarar vermektedir.¹¹

Oldukça karmaşık bir kavram olan suçun oluşabilmesi için en az dört unsurun birarada bulunması gerekmektedir. Bu unsurlar;

- Hukuk kuralları,
- Suç işleyen bir kişi,
- Suçlu tarafından belirlenmiş bir hedef,
- Suç işlenebilecek bir ortam.

Hukuk kurallarının bulunmadığı bir ortamda suçtan bahsedilemez, aynı şekilde suçu işleyen bir kişi ve suçun hedef aldığı bir kişi ve/veya varlık olmadan da suç işlenemez. Bu üç unsurun birleşebileceği bir ortam olmaz ise suç meydana gelemez.¹²

Bir suçun meydana gelebilmesi için suçlu kişide bulunması gereken iki temel özellik vardır. Bu özelliklerden ilki kişinin bir suç işlemeye beyinde karar vermiş

⁹ JOHNSTON, Norman; SAVITZ, Leonard; WOLFGANG, Marvin E.: "The Sociology of Crime and Delinquency", John Wiley & Sons, New York, 1962, s:10.

¹⁰ Xiaogang, Deng; Cordilia, Ann: "To Get Rich is Glorious: Rising Expectations, Declining Control, and Escalating Crime in Contemporary China", International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, Sage Publications, Vol:43, No:2, 1999, s:211-229.

¹¹ JONES, Shayne, Edward: "Integrating Criminological Theories The Life Course Trajectories of Three Types of Offenders", Master Tezi, Kentucky, 1999, S:28-29, Umi Numarası:1397321.

¹² KITCHEN, Ted; SCHNEIDER, Richard H.: "Planning for Crime Prevention: A Transatlantic Perspective", Routledge, London, 2002, s:6.

olması¹³, ikincisi ise karar verdiği bu suçu eylem¹⁴ haline dönüştürerek gerçekleştirmesidir.¹⁵

Ceza Hukuku'nda bir kişinin gerçekleştirdiği herhangi bir eylemden dolayı suçlu bulunabilmesi için kişinin, suçu işlemeye karar verdiğinin kanıtlanması gerekir. Örneğin ABC işletmesinde çalışan Mehmet, zimmetine para geçirmeye karar verip, fırsatları araştırıp bu işlemi nasıl gerçekleştireceğini planlayıp, muhasebe kayıtlarında yapacağı değişikliklerle bunu gerçekleştirirse, bu bir suç olarak kabul edilir ve cezalandırılır.

İhmal nedeniyle meydana gelen suçlarda ise kasıt unsurundan direkt olarak bahsedilememektedir. Bu tip suçlarda ise suçlunun, ilgili suçun meydana gelmemesi için gerekli önlemleri aldığını kanıtlanması gerekmektedir.¹⁶

Bir eylemin suç olarak nitelendirilebilmesi için üç unsura gerek duyulur. Bu unsurlar,¹⁷

- Meydana gelmiş bir zararın varlığı,
- Meydana gelen zararın suçlu bir kişi tarafından verildiğine dair bir fikir birliği,
- Gerçekleştirilen eyleme karşın bir hukuki yaptırımın bulunmasıdır.

¹³ İngilizcesi: Mens Rea

¹⁴ İngilizcesi: Actus Rea

¹⁵ HOLLIN, Clive R.: "Psychology and Crime: An Introduction to Criminological Psychology", Routledge, London, 1989, s:4-5.

¹⁶ GLASER, Daniel: "Handbook of Criminology", Rand McNally Collage Publishing Company, USA, 1974, S:46.

¹⁷ Sage Dictionary of Criminology, Sage Publications, London, 2001, s:59.

Suç olarak kabul edilen davranışların, toplumun ahlaki değerleri ile uyumlu olması bir zorunluluk değildir.¹⁸

Örneğin bir gencin otobüste yaşlı kişilere yer vermemesi ahlak kurallarından sapıcı nitelikte bir davranış olmasına karşın, gencin bu davranışı suç sayılamaz çünkü burada gerçekleştirilen davranışın hukuki bir yaptırımı bulunmamakta ve cezalandırılmamaktadır. Herhangi bir cezası bulunmayan bir kurala uymak da yalnızca kişinin vicdanına bağlıdır.¹⁹

“Suç” çok geniş bir kavram olup, hırsızlık, cinayet, uyuşturucu kullanımı ve beyaz yaka suçları gibi pek çok kavramı bünyesinde barındırmaktadır.²⁰

1.2. SUÇ ÇEŞİTLERİ

Suçlar farklı kriterlere göre, çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulabilirler.

Suçlar, her tip suçun işlenmesindeki nedenin birbirinden farklı olduğundan yola çıkılarak sınıflandırılabilirler. Bu kriterlere göre suçlar, ekonomik suçlar, cinsel suçlar, cebir ve şiddet suçları ve siyasi suçlar olmak üzere dört çeşittir. Bu sınıflandırmaya göre dilencilik, hırsızlık, yağma, kazanç için adam öldürme, hileli iflas, gıda maddelerinde yapılan hileler, zimmete para geçirme, rüşvet suçları “ekonomik suç” kavramı içerisinde incelenebilir. Fuhuş, zina, ırza tecavüz fiilleri “cinsel suçlar”, adam öldürme “şiddet suçları” olarak sınıflandırılabilirken, politikacılar ve devlet adamları tarafından işlenen suçlar ise “siyasi suçlar” kapsamında ele alınır.²¹

¹⁸ DARROW, Clarence: “Crime Its Cause and Treatment”, Thomas Y.Crowell Company, New York, 1922, s:10-11.

¹⁹ ATAR, Yavuz ve diğerleri: “Hukuk Bilimine Giriş”, 3.Basım, Mimoza Basım Yayım ve Dağıtım, Konya, 1997, s:2.

²⁰Bureau of Crime Statistics and Research, www.lawlink.nsw.gov.au/boscar1.nsf/pages/cjb54text_1 Erişim Tarihi:09.12.2004.

²¹ BONGER, Willem: “Criminality and Economic Conditions”, Indiana University Press, USA, 1969, s:89-91. ve GILLIN, John Lewis: “Criminology and Penology Volume 1”, The Century Co., USA, 2005, s:255-287. (ilk basım olan 1926 basımının tekrarı)

Suçlar işleme şekillerine göre de sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmada karşımıza, organize suçlar ve organize olmayan suçlar çıkar. Organize suç, çok kuvvetli bir şekilde örgütlenmiş bir grup tarafından kanun dışı olarak gerçekleştirilen faaliyetler olarak tanımlanabilir.²² Organize olmayan suçlarda ise, bu şekilde bir örgütlenme ve önceden hazırlanmış bir plan bulunmamaktadır.

Türk Ceza Kanunu'nda ise suçlar, "bu suçlar tarafından saldırıya uğradıkları kabul edilen hukuki varlık veya menfaatlerin ait oldukları sülheler göre" dört ana başlık altında sınıflandırılmış olup, tezin üçüncü bölümünde bu başlıklar ayrıntılı olarak açıklanmıştır.²³

1.3.SUÇUN TOPLUMDA UYANDIRDIĞI GÜVENSİZLİK DUYGUSU VE SUÇ VE SUÇLUYA DUYULAN İLGİNİN NEDENLERİ

Suçun toplumda yarattığı güvensizlik duygusu "suç korkusu" olarak adlandırılır.²⁴

Güvenlik ihtiyacı, Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nde^{25, 26} de belirtildiği gibi, kişilerin en başta gelen ihtiyaçları arasında yer almaktadır. Suçlu kişiler ise, toplumu bir arada tutan güvenlik duygusunu zedelerler. Bu kişilerin toplum içerisinde yarattığı huzursuzluğun nedeni yalnızca toplumu oluşturan bireylerin suç nedeniyle uğrayabilecekleri maddi kayıp endişesi değildir. Burada asıl

²² CHIN, Ko-Lin; KELLY, Robert J.; SCHATZBERG, Rufus; "Handbook of Organized Crime in United States", Greenwood Press, Westport CT, 1994, s:23.

²³ TOROSLU, Nevzat: "Ceza Hukuku Özel Kısım", Savaş :Yayınevi, Ankara, 2005,s: 16.

²⁴ DEMİRBAŞ, Timur: "Kriminoloji", Seçkin Yayınları, Ankara, 2001, s:37.

²⁵ **Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi:** Bu teoriye göre insanların ihtiyaçları öncelik sırasına göre 5 gruba ayrılmaktadır. Bu gruplar: 1.Fiziksel ihtiyaçlar (yeme, içme, barınma vs.) 2.Güvenlik ihtiyacı (Korunma, Sağlık vs.) 3. Sosyal ihtiyaçlar (Kabul görme, arkadaşlık, sevgi vs.) 4.Saygınlık İhtiyacı (Statü kazanma, Toplumda Sayılma vs.) 5. Kendini gerçekleştirme ihtiyacı. (Kendini ve kişisel hedeflerini geliştirme vs.) Bu teoriye göre insanlar, öncelikle en önemli ihtiyaçlarını tatmin etmeye çalışır. Bir alt düzeyde yer alan ihtiyacın karşılanmasının ardından insanlar bir üst düzeyde yer alan ihtiyacı karşılama isteğine erişirler. Örneğin, açlık çeken bir insanın, toplum içinde saygı görme beklentisi içinde bulunması beklenemez.

²⁶ MASLOW, Abraham H.; STEPHENS, Deborah C.(editor): "The Maslow Business Reader", Wiley, New York, 2000, s: 3-4.

önemli sorun, toplum yaşamında çok önemli bir yeri olan, kişiler arası ilişkilerin zedelenmesidir.²⁷ Yani suç korkusu, oldukça güçlü bir korkudur. Bu korku, kişilerin nerede yaşayacaklarını, çalışacaklarını²⁸ kısaca kişilerin tüm günlük faaliyetlerini etkilemektedir.²⁹ Bu sorun, kişilerin toplumda suç ve suçluya ilgi göstermelerinde oldukça etkili unsurlardan biridir.

Kişilerin toplumda suça ve suçluya ilgi göstermelerinin ikinci bir nedeni daha bulunmaktadır. Bu ilgi, kişilerin işlenmiş suçları inceleyerek, kanunlar tarafından yasaklanmış olan hareketleri öğrenebilmelerinden kaynaklanmaktadır.³⁰

1.4. SUÇUN EKONOMİK GÖRÜNÜŞÜ

Suç toplumda çok ciddi boyutlarda zararlara neden olmaktadır. Toplumda işlenen tüm suçlar bilinmemekte ve bu suçları işleyen kişilerden bazıları yakalanamamaktadır.

Yapılan araştırmalar³¹ toplumda suçun ciddiyetine ilişkin bir görüş birliği bulunduğunu göstermektedir. Suçun ciddiyetine ilişkin sağlanan bu görüş birliğinin temeli, işlenen suçların maddi ve hayati kayıplara neden olmasına dayanmaktadır.³²

Suçun meydana gelmesini engelleyebilmek için alınan tüm önlemlere ciddi boyutlarda kaynak harcanmaktadır. Bu önlemlerden bazıları, kamu görevlilerinin istihdam edilmesi, alarm sistemleri kurulması, suç nedeniyle meydana gelebilecek bir zarara karşı sigorta yaptırılması olarak sıralanabilir.³³ Tüm bu

²⁷ WRIGHT, Kevin N.: "The Great American Myth", Greenwood Press, Westport, CT, 1985, s: 70.

²⁸ KITCHEN, Ted; SCHNEIDER, Richard H.: a.g.e., s:9.

²⁹ SIEHR, Rebecca J.: "Fear of Crime: Its Impact, Causes, and Consequences", Doktora Tezi, Wisconsin, 2004, s:1-2 Umi Numarası:3153486.

³⁰ SOKULLU AKINCI, Fusun: "Kriminoloji", 3.Baskı,Beta Basım AŞ, İstanbul, 2002, s:51.

³¹ İlgili araştırma Johan Thorsten *SELLİN* ve Marvin E. *WOLFGANG* tarafından yapılmıştır.

³² ROSENMERKEL, Sean P.: "Wrongfulness and Harmfulness as Components of Seriousness of White Collar Offenses", Journal of Contemporary Criminal Justice, Nov.2001, s:309.

³³ COHEN, Mark: "The Costs of Crime and Justice", Routledge, New York, 2005, s:17.

alınan önlemlere rağmen, suçun meydana gelmesi durumunda ise devlet, topladığı vergilerin, oldukça önemli sayılabilecek bir kısmını suçlu kişileri yakalama, kovuşturma, yargılama ve suçluları cezalandırma için harcamaktadır.³⁴

Suçun meydana gelmesini önlemek için yapılan yatırımlar, suçluyu işlediği suçun ardından cezalandırmaya göre çok daha ekonomiktir.³⁵ Bunun nedeni suçun cezalandırılma aşamasına gelindiğinde suçlu kişinin zaten suçu işlemiş ve topluma zarar verme sürecini geçirmiş olmasıdır. Toplumun uğramış olduğu bu zararın çoğu zaman telafisi bulunmamakta, suçlu kişinin cezalandırılmış olması, suç nedeniyle kaybedilenleri geri getirememektedir. Örneğin, bir banka şubesinde zimmetine yüksek tutarlı bir para geçiren yöneticinin, bu parayı harcadıktan sonra yakalanmış olması, çaldığı bu parayı geri getirememektedir. Ayrıca bu noktada suçu işleyen kişinin verdiği bu zararların dışında bir de suçlunun cezalandırılmasından kaynaklanan ve toplumun katlanmak zorunda kaldığı ikinci bir zarar daha meydana gelmektedir.

Suçun neden olduğu ve para ile ölçülmesi çok güç olan başka zararlar da bulunmaktadır. Suç nedeniyle ortaya çıkan bu zararlar, suçlular tarafından verilen fiziksel ve ekonomik zararların çok ötesindedir. Toplumdaki suçluluğun kişilerin yaşam alışkanlıklarını olumsuz biçimde etkilemesi, toplumda suç nedeniyle korku oluşması ve bu korkunun toplum düzeni içerisinde bir huzursuzluk meydana getirmesi ve toplumsal düzeni bozması, verilen zararlar olarak gösterilebilir.³⁶

³⁴ SOKULLU AKINCI, Füsun:a.g.e, s:60.

³⁵ DÖNMEZER, Sulhi: "Kriminoloji", s:25.

³⁶ WRIGHT, Kevin N.: a.g.e., s:73.

1.5. SUÇUN ARAŞTIRILMASINDA KULLANILAN TEKNİKLER

Suçun araştırılmasında aşağıda açıklanan teknikler kullanılabilir.

1.5.1. İSTATİSTİKİ TEKNİK

Belirli bir bölgede ve zaman süresi içinde meydana gelmiş ve işlendiği hükme bağlanmış suçlar veya yakalanmış suçlular gibi, suçluluğa ilişkin gerçekleşmiş olayların sayısını gösteren araçlara suç istatistikleri denilir. Bu amaca yönelik kullanılan tekniğe de “İstatistiki Teknik” denilir.³⁷

Suç istatistikleri, toplumdaki suçluluğun düzeyine ilişkin bir kriter olarak kabul edilememektedir.³⁸ Bunun temel nedeni ise işlenen suçlardan pek çoğunun gizlenmekte ve kayıtlara geçmemekte olmasından kaynaklanmaktadır.³⁹ Bu nedenden dolayı da istatistiki veriler arasında en zor olanlar, suç istatistikleridir.⁴⁰

O halde, istatistiki tekniği uygulayarak suçluluk hakkında elde edilebilecek verilerin ne kadar güvenilir olacağı hususunda çeşitli şüpheler bulunmaktadır. Şöyle ki, suçların bir veri halini alabilmesi için öncelikle suçun kurbanı olan kişilerin bunun farkında olmaları gerekmektedir. Bunun dışında, olayın yetkili mercilere bildirilmiş olması ve bu suçun gerçekleştiğinin hükme bağlanmış olması gerekmektedir.⁴¹

1.5.2. OLAY ÖYKÜLERİ TEKNİĞİ

Olay öyküleri tekniği, belirli bir suçlunun işlediği fiillerin ve onun kişiliğinin bütün özelliklerinin belirlenmesi ve böylece işlenen suçun çeşitli nedenlerinin ortaya

³⁷ DÖNMEZER, Sulhi: “Kriminoloji”, s:29.

³⁸ JUPP, Victor: “Methods of Criminological Research”, Routledge, London, 1993, s: 5.

³⁹ SUTHERLAND, Edwin H.: “Principles of Criminology”, s:29.

⁴⁰ HAYNES, Fred E.: “Criminology”, McGraw-Hill, New York, 1930, s:7.

⁴¹ CARRABINE, Eamonn; IGANSKI, Paul; LEE, Maggy; PLUMMER, Ken; SOUTH, Nigel: a.g.e., s: 11.

çıkarılabilmesi için yapılan bir araştırmadır. Bu teknikte gerçeğe uygun bilgilerin elde edilebilmesi, suçlu ile sorgulayan arasında sıkı ve içten bir ilişkinin yerleşmesine bağlıdır.⁴²

1.5.3. YAŞAM ÖYKÜLERİ TEKNİĞİ

Yaşam öyküleri tekniği suçlu kişinin deneyimlerini anlatan kendileri tarafından yazılmış belgelerdir. Günlükler ve otobiyografiler bu teknik ile yazılmış belgelere birer örnek olarak gösterilebilmektedir. Yaşam öyküleri tekniği suçlu kişinin hayata bakış açısı, sosyal ve kültürel durumu ve geçmiş tecrübeleri hakkında bilgiler verir. Bu belgelerde kişilerin kendilerini haklı gösterme şekilleri, bazı konuları abartarak aktarmaları, bazı konularda yalan söylemeleri dahi araştırmacıya, suçlu kişi hakkında önemli bilgiler sağlar. Belgelerde yer alan bilgilerin suçlu tarafından tarafsız olarak aktarılmış olması beklenmemelidir.⁴³

Tekniğin en büyük dezavantajı ise, suçlu kişinin kendisine ait bu bilgileri aktarabilecek belli bir eğitim seviyesine ve zeka düzeyine sahip olmasını gerektirmesidir.⁴⁴

1.5.4. SUÇ FAALİYETİNE KARIŞARAK BELİRLEME TEKNİĞİ

Bu teknikte, araştırmacı kişi, üzerinde çalışacağı suçlu grubunun içerisine katılarak ve ilgili sosyal grup içerisinde bir rol üstlenerek çalışmaktadır. Burada araştırmacı kişinin katılımı ile grubun doğallığının bozulmaması gerekmektedir.⁴⁵

⁴² DÖNMEZER, Sulhi: "Kriminoloji", s:40-41.

⁴³ SHAW, Clifford Robe: "The Jack-Roller:A Delinquent Boy's Own Story", University of Chicago Press, Chicago, 1930, s:1-4. ve ADDIS, Judith Merle(Theodore): "Techniques for Interviewing White Collar Criminals:Crème De Crime", Doktora Tezi, Cincinnati, Ohio, 1986, s:35, Umi Numarası: 8700557.

⁴⁴ MANNHEIM, Hermann: "Group Problems in Crime and Punishment: And Other Studies in Criminology and Criminal Law", Routledge&Kegan Paul, London, 1955, s: 13.

⁴⁵ JUPP, Victor: "a.g.e.", s: 58.

Bu teknik, fiilen hiçbir suç kaydı bulunmayan bir araştırmacı yönünden, içerdii tehlikeler nedeniyle uygulanması zor tekniklerdendir.⁴⁶

Bu teknik, Şiddet suçları içerisinde yer almayan *beyaz yaka suçlarına ait* nedenlerin araştırılmasında kullanılabilir. Ancak araştırmacı, doğru ve dürüst bilgi elde etmek istiyorsa, kimliğini ve araştırma yaptığı yerde bulunma nedenini gizli tutmak durumundadır.⁴⁷

1.5.5. OLAY MEYDANA GELDİKÇE BELİRLEME TEKNİĞİ

Olay meydana geldikçe belirleme tekniği, bir suçlu grubunun suçluluğa olan ilişkileri itibariyle sürekli olarak incelenmesine dayanmaktadır. Bu teknik yardımı ile, cezaevinden çıkan eski mahkumların sonraki yaşamları ve aldıkları cezanın suçlu üzerindeki etkisi belirlenebilir. Ancak, sosyal hayattaki hareketlilik, kişilerin izlenmesini imkansızlaştırmakta ve bu tekniğin uygulanmasını zorlaştırmaktadır.⁴⁸

1.5.6. DENEYSEL TEKNİK

Suçluluğun nedenlerine ilişkin varsayımların geçerliliği, kontrollü ortamda kişilerin veya grupların davranışları değiştirilerek denenebilir. Bu suç biliminde deneysel tekniğin uygulanması anlamına gelmektedir.⁴⁹

Örneğin deneysel teknik, kişilerin televizyonda Şiddet içeren programlar izlemesi ile Şiddet içeren davranışlar sergilemesi arasında bir bağlantı olup olmadığının belirlenebilmesi için kullanılabilir.⁵⁰

⁴⁶ DÖNMEZER, Sulhi: "Kriminoloji", s:43.

⁴⁷ SOKULLU AKINCI, Füsün:a.g.e, s:104.

⁴⁸ DÖNMEZER, Sulhi: "Kriminoloji", s:43.

⁴⁹ SUTHERLAND, Edwin H.; CRESSEY, Donald R.: "Principles of Criminology", 5th edition, J.B.Lipincott Company, 1955, USA, s:70.

⁵⁰ SIEGEL, Larry J.: "Criminology", 9th edition, Wadsworth Publishing, 2005,s:31.

Deneysel teknik, tabii bilimlerde çok ciddi biçimde uygulama alanı bulmaktadır. Ancak sosyal bilimlerde bu tekniğin uygulanması oldukça zordur. Bu zorluk hem uygulamanın zorluğundan hem de ahlaki nedenlerden kaynaklanmaktadır.⁵¹

1.6.KİŞİLERDE SUÇLULUĞA NEDEN OLAN ETKENLER VE BU ETKENLERE İLİŞKİN TEORİLER

Kişiler akılcı kararlar alabilen varlıklar olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle de herhangi bir suçun meydana gelebilmesi için, suçu işleyen kişinin bu suçu işlemekle elde edeceği faydanın, ilgili suçun açığa çıkması ile birlikte katlanacağı zarardan daha fazla olması gerekmektedir.⁵²

Suç sorununa ilişkin anlamlı çözümlerin uygulamaya konabilmesi için öncelikle suçu meydana getiren etkenlerin bilinmesi⁵³ ve bu etkenlerin kişileri suç işlemeye nasıl yönlendirdiğinin anlaşılması gerekmektedir.⁵⁴

Kişileri suçluluğa iten pek çok etken bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir.

- Biyolojik etkenler,
- Fizyolojik etkenler,
- Fiziki çevreye bağlı etkenler,
- Psikolojik ve psikiyatrik etkenler,
- Ekonomik etkenler,
- Sosyolojik ve sosyopsikolojik (öğrenme) etkenler.

⁵¹ JUPP, Victor: a.g.e., s:50.

⁵² POLAT, Oğuz: "Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar", SeçkinYayıncılık San.Tic.A.Ş., Ankara, 2004, S:35.

⁵³ JONES, Shayne, Edward:a.g.e., s:6.

⁵⁴ "The Root Causes of Crime", CS&CPC Statement on the Root Causes of Crime approved in 1996,S:2, www.preventingcrime.net Erişim Tarihi: 07.05.2006.

1.6.1. BİYOLOJİK ETKENLER

Biyolojik etkenler, organizmanın benliğinde var olan özelliklerdir. Bu etkenler organizmaya daha sonradan çevrenin etkisi ile eklenemez.⁵⁵

Biyolojik etkenleri kişilerin suç işlemesinin temel nedeni olarak gören teorilere genel olarak, “biyolojik teoriler” denilir. Bu teorileri ortaya koyan ilk kişi Cesare Lombroso’dur.⁵⁶ Biyolojik teorilere göre kişilerin suç işlemesinin altında yatan neden evrimsel kaynaklıdır. Kişilerde suç işlemeye karşı olan yatkınlık, kişinin içinde kalıtsal olarak bulunan sistemden kaynaklanmaktadır. Kalıtım ile aktarılan bu sistem kişinin kontrol mekanizmasını aşarak, onun suç işlemesine neden olmaktadır.⁵⁷ Yani, kişinin biyolojik yapısı, kişinin suç işleyip işlemeyeceğini belirlemektedir.⁵⁸ Biyolojik teoriler, suç işlemeye ilişkin yatkınlığın, kişiye doğum ile birlikte geçtiğini (doğuştan suçluluk) ve daha sonra değiştirilemez bir yapıda olduğunu belirtmektedirler.⁵⁹

Biyolojik teorilere göre kişiler suçlu olarak dünyaya geldiklerinden, herhangi bir fayda-maliyet analizini yapmadan, kontrolleri dışında suç işlemektedirler.⁶⁰

Bu teoriler, suçlu kişilerin, gerek zihinsel, gerek fiziksel açıdan, normal insanlara göre daha az gelişmiş oldukları ve ilkel insanların sahip oldukları dürtülere sahip oldukları görüşündedirler.⁶¹

⁵⁵ GLASER, Daniel: a.g.e., s:104.

⁵⁶ TAYLOR, Ian; WALTON, Paul; YOUNG, Jack: “The New Criminology:For A Social Theory of Deviance”, Routledge, London, 1988, s: 41.

⁵⁷ WALP, Glen A.: “The Causes of Crime: A Search for Truth”, Master Tezi, Arizona, 1998, s:98, UMI Numarası:1391482.

⁵⁸ RAFTER, Nicole,Hahn: “Creating Born Criminals”, University of Illinois Press, USA, 1997, s: 1.

⁵⁹ TONRY, Michael: The Handbook of Crime&Punishment”,Oxford University Press, New York, 2000, s:244.

⁶⁰ JUPP, Victor: a.g.e., s: 1-2.

⁶¹ AKERS, Ronald R.: “Criminological Theories”, 3rd edition, Roxbury Publishing Company, Los Angeles, 2000, s:43.

Biyolojik teoriler suçluluğu,

- Genetik Yapı Özelliklerine,
- Beden Yapısı Özelliklerine,
- Kromozom Yapısı Özelliklerine,
- İç Salgı Bezleri Çalışma Özelliklerine,

dayanarak incelemektedir.

1.6.1.1. GENETİK YAPI ÖZELLİKLERİ

Suçluluğu genetik yapıya dayandıran görüşe göre, suç kişiye genleri yolu ile geçmektedir. O halde ebeveynleri suçlu olan kişilerin genlerinde suçluluk bulunacağından, bu kişiler de suç işlemektedirler. Suç bilimcilerin %20'si genetik faktörlerin suçlu davranış üzerinde çok önemli bir rol oynadığını belirtmektedirler.⁶²

Suçluluğun kişilere genleri ile geçtiğini kanıtlamak için çeşitli araştırmalar yapılmıştır.

- ***Aileler Üzerinde Yapılan Araştırmalar:***

Aileler üzerinde yapılan bir araştırma bir ailenin bireyleri arasında suç işleme açısından büyük farklılıklar bulunmadığını göstermektedir. 1877 yılında ABD'de bireylerinden bazıları suç işlemiş, geniş bir aile olan Juke ailesinin araştırılması⁶³ sonucunda, aynı aile içerisinde suç işlemiş pek çok kişiye rastlanmıştır.⁶⁴

⁶² ELLIS, Lee; WALSH, Anthony: "Gene-Based Evolutionary Theories in Criminology", Criminology, Sayı: 35, 1997, s:230.

⁶³ İlgili araştırma Richard DUGDALE tarafından yapılmıştır.

⁶⁴ GILLIN, John Lewis: a.g.e., s:161.

Ancak, suçluluğun aynı aile içerisinde birbirini izleyen kuşaklarda görülmesi, bu davranışın doğuştan olduğunu söyleyebilmek için yeterli bir kanıt sayılamamakta, suçluluğun nedeninin yalnızca kalıtım olduğu iddiası, ciddi şekilde eleştirilebilmektedir. Çünkü, ilgili aile içerisinde doğan her çocuk kalıtım kadar, içinde büyüdüğü aile çevresinden de etkilenmektedir.⁶⁵

Juke ailesi üzerinde yapılan bu çalışma, kalıtımın dışında, çevresel etkenlerin de suçluluk üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.⁶⁶

- ***İkizler Üzerinde Yapılan Araştırmalar:***

Kişiyi suç işlemeye iten nedenlerin biyolojik kökenli mi, yoksa çevresel etkenlere mi dayalı olduğunu göstermek için tek yumurta ve çift yumurta ikizleri üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

Yapılan bu çalışmalar ile suçluluğun genetik özelliklere dayandığı kanıtlanmaya çalışılmıştır. İkizlere ilişkin yapılan çalışmalarda tek yumurta ikizleri ile çift yumurta ikizleri suç olayına karışmaları açısından karşılaştırılmıştır. 1881 ile 1910 yılları arasında yapılan bir araştırmanın⁶⁷ sonuçları tek yumurta ikizlerinden her ikisinin de suç olayına karışma oranının %35, çift yumurta ikizlerinde ise bu oranın %12 seviyesinde olduğunu göstermiştir.⁶⁸

⁶⁵ SUTHERLAND, Edwin H.; "Principles of Criminology", s:98-99.

⁶⁶ ESTRABROOK, Arthur H.: "The Jukes in 1915", Carnegie Institution of Washington, Washington D.C., 1916, s:1

⁶⁷ Araştırma Karl Kristiansen tarafından yapılmıştır.

⁶⁸ CARRABINE, Eamonn; IGANSKI, Paul; LEE, Maggy; PLUMMER, Ken; SOUTH, Nigel: a.g.e., s: 41.

- ***Evlat Edinme Yoluyla Yapılan Araştırmalar:***

Evlat edinme yolu ile yapılan araştırmalar, evlat edinilen çocukların aileleri ile benzer genetik yapıya sahip olmalarına karşın, ayrı ortamlarda bulunmalarının sağlanması yolu ile yapılır. Evlat edinilen çocukların biyolojik ebeveynlerinden ayrı büyümelerine rağmen sonraki yaşamlarında ebeveynlerince işlenen benzer suçları işlemeleri, genetik etkenlerin suçluluk üzerindeki etkisini gösterir. Evlat edinilen çocukların suç miktar ve türlerinin üvey ebeveynleri ile benzerlik göstermesi ise çocukların büyüdüğü çevrenin suçluluk üzerindeki etkisinin, biyolojik etkenlerden daha fazla olduğunu gösterecektir.⁶⁹

Bu konuda 4065 kişi üzerinde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre^{70,71}

- Evlat edinen babanın işlemiş olduğu hiçbir suçu olmasa bile, biyolojik babanın suçlu olduğu durumda evlat edinilmiş çocukların %20 oranında suç işlediğini göstermektedir.
- Evlat edinen babanın işlemiş olduğu hiçbir suçu bulunmadığı, biyolojik babanın da suçlu olmadığı durumda evlat edinilmiş çocukların %13,5 oranında suç işlediğini göstermektedir.

⁶⁹ TONRY, Michael: a.g.e., s:243.

⁷⁰ İlgili araştırma 1983 yılında Sarnoff MEDNICK, Gabrielli WILLIAM, Barry HUTCHINGS tarafından yapılmıştır.

⁷¹ LAWRENCE, Claire: "Individual in Society", www.psychology.nottingham.ac.uk Erişim Tarihi: 07.04.2006.

1.6.1.2. BEDEN YAPISI ÖZELLİKLERİ

Suçluluğu beden yapısı farklılıkları ile açıklayan teori, kişilerin doğuştan suçlu⁷² oldukları üzerinde durmaktadır. Teoriye göre doğuştan suçlu olan kişilerin suçlu olmayan kişilerden farkları, vücut yapılarından gözlenebilmektedir. Yani doğuştan olan suçluluk kişilerin fiziki görünüşlerine yansımaktadır. Bu kişilerin kafataslarının yapısı ile ilgili çeşitli anormallikleri ve vücutları ile ilgili de simetri problemleri bulunmaktadır.⁷³

Bu teoriye göre kişiler beden yapıları itibariyle çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulabilmektedir. Bu sınıflandırmalardan ilki kişileri piknik tipler, leptosom tipler ve atletik tipler olarak ayırır. Piknik tipler kilolu, leptosom tipler ince yapılı uzun boylu, atletik tipler ise bu iki grubun arasında yer alan tiplerdir. Bu kişiler güçlü, sağlam kemikli ve iridir.⁷⁴

Yapılan diğer bir sınıflandırmaya göre ise kişiler, endomorfik, mezomorfik ve ektomorfik⁷⁵ tipler olarak sıralanabilir. Endomorfik tipler ilk sınıflandırmadaki piknik tiplere, mezomorfik tipler atletik tiplere ve ektomorfik tipler leptosom tiplere karşılık gelmektedir. Yapılan çalışmalar ile kişilerin vücut şekilleri ile psikolojik durumları arasında da çeşitli bağlar kurmaya çalışılmış ve piknik tiplerin manik depresif bozukluklara, leptosom tiplerin ise şizofreniye yatkın olduğu belirlenmiştir.⁷⁶

Bu şekildeki bir sınıflandırmaya göre suçluların nasıl görüldüğü ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu konuda yapılan bir araştırma⁷⁷ 500 adet suçlu ve

⁷² CESARE LOMBROSSO tarafından ortaya konmuştur. İngilizcesi: "Born criminal"

⁷³ TAPPAN, Paul W.: "Crime, Justice and Correction", McGraw-Hill, New York, 1960, s: 85.

⁷⁴ KRETSCHMER, E.: "Physique and Character: An investigation of the Nature of Constitution and of the Theory of Temperament" (Çeviren: SPROTT, W.J.H), K.Paul, Trench, Trubner & Co. Ltd, Harcourt, Brace & company, inc., London, 1925, s: 19- 34.

⁷⁵ Bu sınıflandırma Amerikalı antropolog ve psikolog William H. SHELDON tarafından yapılmıştır.

⁷⁶ EYSENCK, H.J.: "Crime and Personality", Houghton Mifflin Company, Boston, 1964, s: 126-127.

⁷⁷ İlgili araştırma Sheldon Glueck & Elanor Touroff Glueck tarafından yapılmıştır.

500 adet suçsuzdan oluşan iki grubun denek olarak kabul edilmesi ile başlamıştır. Suçlu grupta bulunan kişiler beden yapıları açısından, suçsuz kişilerin bulunduğu grupla karşılaştırılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucu elde edilen kanıtlar çok kesin olarak kabul edilememesine karşın, mezomorfik yani atletik tiplerden %60.1'inin suç işlemiş olmasına karşın %30.7'sinin suç işlememiş olduğunu ortaya koymaktadır.⁷⁸

Bu yapılarla uygun kişilerin hangi tiplerde suçlar işledikleri de 1965 yılında Almanya'da 193 olay üzerinde yapılan bir araştırma ile ortaya konmuştur. Bu araştırmaya göre,⁷⁹

	Endomorfik (Piknik)	Ekdorfik (Leptosom)	Mezomorfik (Atletik)
Dolandırıcılık	27	42	31
Genel Adap	19	61	19
Şiddet	19	31	50
Hırsızlık	16	43	42
İhtiras ve Diğerleri	11	55	33

Yapılan çalışmalar⁸⁰ atletik tiplerin cebir ve şiddet suçlarını işlediklerini, leptosom tiplerin ufak hırsızlık ve hilekarlık, piknik tiplerin ise genel olarak hileli suçlara eğilimli olduklarını belirtmektedir.⁸¹

⁷⁸ CORTES, Juan B.; GATTI, Florence M.: "Delinquency and Crime", Seminar Press, Inc., New York, 1972, s:18-19.

⁷⁹ DEMİRBAŞ, Timur: a.g.e., s: 107.

⁸⁰ İlgili çalışmalar E. KRETSCHMER tarafından yapılmıştır.

⁸¹ DÖNMEZER, Sulhi: "Kriminoloji", s:93.

1.6.1.3. KROMOZOM YAPISINA BAĞLI ÖZELLİKLER

Normal bir insan hücresinde 23 çift yani 46 adet kromozom bulunmaktadır ve 23.çift olan kromozom kişinin cinsiyeti üzerinde belirleyici olmaktadır. Bir erkek hücresinde bir X bir de Y kromozomu bulunurken bir kadın hücresinde iki tane X kromozomu yer alır.⁸²

Ancak nadir olmakla birlikte bazı kişilerde kromozom yapısında bir farklılık görülebilmektedir. Bu kişilerin XY kromozomuna ilaveten fazladan bir X ya da Y kromozomuna daha sahip oldukları ve kromozom yapılarının XYY ya da XXY şeklinde olduğu görülmüştür. Kişilerde kromozom yapısında oluşabilecek bu anormallik 1961 yılında kendinden söz ettirmeye başlamıştır. 1966 yılında Chicago'da sekiz kişiyi öldüren Richard Speck⁸³ adlı bir seri katilin kromozom yapısının XYY şeklinde olduğunun belirlenmesi ile birlikte, suçluluk ile kromozomlar arasında bir bağ konusunda spekülasyonlar yapılmaya başlanmıştır.⁸⁴

Suçlu olan kişiler ve hiç bir suç kaydı bulunmayan kişiler üzerinde yapılan bir araştırmada,⁸⁵ suçlu kişilerde kromozom anormalliği bulunma oranı %11 iken, hiç bir suç kaydı bulunmayan kişilerde bu oranın %3 olduğu belirtilmiştir.⁸⁶

Suçlu kişilerin yalnızca bir kısmında bu anormalliğe rastlanmış olması da suçluluk ile kromozom anormalliği arasında nedensel bir ilişkiyi güç kılmaktadır.⁸⁷

⁸² WALP, Glen A.: a.g.e., s:155-156.

⁸³ AEBERSOLD, Peter: "Kriminologie I", s:3, www.ius.unibas.ch/aebersold/pa-kr1-w5.pdf Erişim Tarihi: 09.04.2006.

⁸⁴ GLASER, Daniel: a.g.e., s:134-135.

⁸⁵ İlgili araştırmalar Klein -Vogler/Haberland tarafından yapılmıştır.

⁸⁶ AEBERSOLD, Peter: "Kriminologie I", s:3, www.ius.unibas.ch/aebersold/pa-kr1-w5.pdf Erişim Tarihi: 09.04.2006.

⁸⁷ DEMİRBAŞ, Timur:a.g.e., s: 109.

1.6.1.4. İÇ SALGI BEZLERİ ÇALIŞMA ÖZELLİKLERİ

Suçluluk ile kişilerdeki salgi bezlerinin çalışması arasında bir bağlantı kurulmaya çalışılmıştır.

Örnek olarak tiroit bezinin olması gerekenden fazla çalışması fazla hareketlilik, huzursuzluk gibi sonuçlar doğurmaktadır.⁸⁸ Hipofiz bezindeki, böbrek üstü salgi bezlerindeki ve cinsel hormonlardaki çalışma anormallikleri de davranış bozukluklarına neden olabilmektedir. Örneğin mala karşı işlenen suçlar, kundaklama ve cinsel suçlar gibi şiddet suçlarının oluşumunun nedeni, kan şekeri eksikliği sendromu ile açıklanmaya çalışılmıştır.⁸⁹

Ayrıca *hile ve sahtecilik* suçları işleyen kişilerde tiroit hormonunda yükseklik gözlenirken bu kişilerde hipofiz bezinde ve paratiroid hormonunda düşüklük belirlenmiştir.⁹⁰

Ancak, günümüz modern suç bilimcileri, biyolojik etkenleri suçluluğun tek nedeni olarak kabul etmemektedirler. Belirtilen faktörlerin kişilerin suç işleme ihtimalini arttırıcı nitelikleri olabilse de, suçluluğun tek nedeni değildir.⁹¹

1.6.2. FİZYOLOJİK ETKENLER

Fizyoloji, canlılardaki hücrelerin, dokuların ve organların görevlerini ve bu görevlerini nasıl yerine getirdiklerini inceleyen bir bilim dalıdır. Fizyolojik kelimesi ise vücut ile ilgili anlamına gelmektedir.⁹²

⁸⁸ GILLIN, John Lewis: a.g.e., s: 102.

⁸⁹ DEMİ BAŞ, Timur:a.g.e., s: 110.

⁹⁰ DÖNMEZER, Sulhi: "Kriminoloji", s:99.

⁹¹ VOLD, George B.; BERNARD, Thomas J.; SNIPES, Jeffrey B.: "Theoretical Criminology"5th Edition, Oxford University Press Inc., New York, 2002, s:31.

⁹² Türkçe Sözlük, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, İstanbul, 1992, s:509.

Fizyolojik etkenler,

- Yaş,
- Cinsiyet,

olarak incelenebilir.

- **Yaş**

Suçluların pek çoğu için suça ilk karışma olayı ergenlik döneminin ortalarında ortaya çıkmakta, ergenlik döneminin sonlarına doğru artmaktadır. Yetişkinliğe atılan adımla birlikte suç işlemenin azaldığı, 20'li yaşların ortasında ise ortadan kalktığı görülmektedir. Çok az kişi ilk olarak suç işlemeye yetişkinlik döneminde başlamaktadır.⁹³

Suç tipleri açısından incelendiğinde şiddet içeren suçların daha çok gençler tarafından işlendiği görülmektedir.⁹⁴ Oysa hileye ilişkin suçlar işleyebilmek için kişilerin iş hayatındaki deneyimlerinin ve yetkilerinin artması, buldukları kademelerin yükselmesi ve bir güven ortamı sağlamış olmaları gerekmektedir. Bunları gerçekleştirirken kişilerin yaşları ilerlediğinden, genel olarak hile suçlarına ileri yaşlardaki suçlular arasında daha sık rastlanmaktadır.

- **Cinsiyet**

Cinsiyet ile suçluluk konusunda yapılan araştırmalar, erkeklerin kadınlara oranla daha fazla sayıda ve daha ciddi suçlar işlediklerini göstermektedir. Suç işlemek daha önceki dönemlerde bir güç göstergisi olarak görülmekteyken,

⁹³ SCARPITTI, Frank R.: "Developmental Theories of Crime and Delinquency", Contemporary Sociology, Nov. 1997, Sayı: 26,6, Academic Research Library, s: 749.

⁹⁴ SUTHERLAND, Edwin H.; CRESSEY, Donald R.: "a.g.e, s:108.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra güç tanımlaması içerisinde deneyim ve teknik bilgi girmiştir.⁹⁵

Yapılan bir araştırmanın sonuçları, savaş yılları sırasında, erkeklerin boş bıraktıkları pozisyonları kadınların doldurması ile birlikte, bu cinse ait suçluluk oranının erkeklerin suç oranı ile eşit hale geldiğini göstermektedir. Bu nedenle, kadınların sosyal yaşam içerisinde etkin hale gelmesi ile birlikte bu türe ait suçluluk oranlarının da erkeklerin suç oranına erişeceği tahmin edilmektedir.⁹⁶

1.6.3. FİZİKİ ÇEVREYE DAYALI ETKENLER

Suç biliminde fiziki çevrenin suç üzerindeki etkisinden bahsedildiğinde üzerinde durulan temel noktalar,

- İklim,
- Hava sıcaklığı,
- Mevsimlerdir.

Hava sıcaklığında meydana gelen artışların, kişilerin faaliyetleri üzerinde etkisi olabilmektedir. Hava sıcaklığındaki aşırı artış, kişilerin sinir sistemleri üzerinde yıpratıcı bir etki yaratarak kişileri saldırganlığa itebilmektedir. Bu nedenle sıcak iklimlerde kişilere karşı işlenen suç miktarları, soğuk iklimlerde işlenenlerden daha fazladır. Yaz mevsimi ile kış mevsimi arasında da kişilere karşı işlenen suçlarda farklılıklar görülmektedir. Yaz mevsiminde kişilere karşı işlenen suçlarda artış olurken, kış mevsiminde bu tip suçlar daha az sayıda gerçekleşmektedir.

⁹⁵ FERRELL, Jeff; WEBSDALE, Neil: "Making Trouble: Cultural Constructions of Crime, Deviance, and Control", Aldine De Gruyter, New York, 1999, s: 159.

⁹⁶ SUTHERLAND, Edwin H.; CRESSEY, Donald R.:a.g.e., s:114-115.

Kış mevsiminde ise mala karşı işlenen suçların daha çok olduğu görülmektedir. Bunun da nedeni açıktır. Soğuk havalarda kişiler daha iyi giyinme ve daha korunaklı bir yerde bulunma ihtiyacı içindedirler. Uzun kış geceleri de hırsızlık ve soygun gibi suçların işlenmesi için uygun bir ortam yaratmaktadır.⁹⁷

1.6.4. PSİKOLOJİK VE PSİKİYATRİK ETKENLER

Psikoloji insan zekası, kişiliği ve davranışları üzerine çalışmalar yapan bir bilim dalı, psikiyatri ise tıp biliminin zihinsel bozuklukların iyileştirilmesi üzerine çalışan bir dalıdır.⁹⁸

Suçluluğu psikolojik etkenlere dayandıran teoriler, zeka seviyesi ile suçluluk arasında bir ilişki bulunup bulunmadığı üzerinde durmuşlardır. Bu iki unsur arasında herhangi bağlantı bulunup bulunmadığı konusunda çok çeşitli çalışmalar yapılmıştır.⁹⁹

Zeka geriliği, kişinin zeka işlevinin belirgin derecede ortalamasının altında olmasıdır. Zeka geriliği bulunan kişiler sosyal beceriler, sorumluluklar, kendine yeterlilik, iletişim ve günlük yaşamı sürdürebilme konularında, içinde buldukları yaş ve kültürel grubun gerektirdiği seviyenin altında kalmaktadırlar.¹⁰⁰

Suç işleyen kişilerin *zeka seviyeleri ile işledikleri suç türleri* arasında bir bağlantı bulunup bulunmadığı konusunda yapılan araştırmalarda, *sahtekarlık ve diğer hileli suçları işleyen kişilerin zeka seviyeleri yüksek olmasına karşın, şiddete yönelik suçları işleyen kişilerdeki zeka seviyesinin genel olarak düşük olduğu* belirlenmiştir. Zeka seviyesi düşük kişilerin işledikleri suçlarda hazırlık ve

⁹⁷ PARMELEE, Maurice: "Criminology", The Macmillan Company, New York, 1918, s:44-48

⁹⁸ WALP, Glen A.: a.g.e.s: 76.

⁹⁹ GAULT, Robert H.: "Criminology", D.C.Health, Boston, 1932, s: 96-97.

¹⁰⁰ ÖZTÜRK, Orhan: "Ruh Sağlığı ve Bozuklukları", 4.Basım, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1992, s:396.

planlama aşamaları yoktur. Bu suçlar hemen sonuç veren, kişileri kısa sürede tatmin eden şiddet suçlarıdır. Ancak zeka seviyesinin kişinin suç işlemesine doğrudan bir etkide bulunduğunu söylemek çok anlamlı olmamaktadır. Bunun da nedeni, zeka seviyesi düşüklüğünün, kişinin hayatı içinde herhangi bir noktayı ciddi açıdan etkilemesi, ve bu etkinin ortaya çıkardığı sonucun kişiyi suça yöneltmesidir. Zeka seviyesi normalin altında olan bir çocuğun, okul hayatında başarı sağlayamamasını, ilerleyen hayatı içerisinde de, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için hırsızlık yapmasını bu duruma örnek olarak verebiliriz.¹⁰¹

Suçu psikiyatrik etkenler ile açıklamaya çalışan teoriler ise,

- Psikozlar,
- Nevrozlar,
- Antisosyal kişilik bozukluğu (Psikopat),
- Alkol-uyuşturucu bağımlılığı konuları üzerinde çalışmaktadırlar.

Psikoz, kişinin gerçeğe bağlantısının kaybolmasıdır. Psikotik kişiler, çevreye ve topluma uyum sağlayamazlar, kendi iç dünyalarında, dış gerçeklerden uzak olarak yaşarlar. Bu kişilerde, algı bozuklukları(sanrı) ve/veya düşünce bozuklukları(hezeyan) bulunur. *Nevrozlar* ise gerçeğe bağlantısının sürdüğü ruhsal hastalıklardır. Bu hastalık kişilerde, bilişsel ve duygusal alanda niteliksel değişmelere neden olur fakat psikozdan farklı olarak kişilik bütünlüğünü bozamaz ve gerçeğe bağ sürdürülebilir.¹⁰²

Psikiyatrik hastalıklar içerisinde suç işlemeye en meyilli gruplardan biri antisosyal kişilik bozukluğu olan hastalardır. Antisosyal kişilik bozukluğu olan hastalar, çocukluk çağlarından başlayarak yalancılık, hırsızlık, sahtecilik gibi anti sosyal davranışlar gösterirler. Bu kişiler sık sık tutuklanırlar fakat davranışsal açıdan hiç bir değişiklik göstermezler. Toplum ve aile yaşamında sorumsuz davranış örnekleri belirgindir. Uzun süreli ve tutarlı iletişim

¹⁰¹ VOLD, George B.; BERNARD, Thomas J.; SNIPES, Jeffrey B.:a.g.e.,s:66-67.

¹⁰² KÖKNEL, Özcan: "Genel ve Klinik Psikiyatri", Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, 1989, s:206-229.

kuramazlar, aldatıcı olurlar ve dürtülerini engelleyemezler. Yaptıkları davranışlarda kendilerini haklı gösterirler.¹⁰³

Alkol ve uyuşturucu bağımlılığı olan kişiler ise karşısındaki kişilerle kavga etmeye, hırsızlık yapmaya ve kişilere zarar vermeye yönelik suçlara eğilimlidirler.¹⁰⁴ Uyuşturucu bağımlısı kişilerdeki saldırgan davranışlar, bu kişilerin uyuşturucu için paraya duydukları ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Alkol bağımlılarında ise, düşük dozlarda alınan alkol saldırgan davranışları arttırken yüksek dozlarda alındığında -kişi kendinden geçtiği için- saldırgan davranışları azaltıcı etkiye sahiptir.¹⁰⁵

1.6.5. EKONOMİK ETKENLER

Ekonomik etkenlerin temelinde yatan unsur, kişilerin paraya olan ihtiyaçlarıdır. Buna dayanarak öne sürülen teoriler, kişilerin paraya karşı duydukları ihtiyacın, suçluluğa neden olduğu görüşünü savunmaktadır. Fakir kişiler, zenginlerin içinde yaşadıkları savurgan hayatı gördükçe, sosyal düzenin adaletsiz olduğu yargısına varmaktadırlar. Fakir kişilerce yapılan bu çıkarım, bu kişilerin, yaşamlarını sürdürebilmek için işledikleri suçları, kendi içlerinde haklı göstermelerini sağlar.¹⁰⁶

1.6.6. SOSYOLOJİK VE SOSYOPSİKOLOJİK (ÖĞRENMEYE DAYALI) ETKENLER

Beyaz yaka suçlarını açıklayan teorilerin pek çoğu temelini, suçun açıklanmasında kullanılan sosyolojik (toplumbilimsel) ve sosyopsikolojik

¹⁰³ ÖZTÜRK, Orhan: a.g.e., s:284.

¹⁰⁴ GOTTFREDSON, Michael R.; HIRSCHI, Travis: a.g.e., s:40-41.

¹⁰⁵ VOLD, George B.; BERNARD, Thomas J.; SNIPES, Jeffrey B.:a.g.e.,s:49-50.

¹⁰⁶ GILLIN, John Lewis: a.g.e.,s: 183-184.

(öğrenme) teorilerden alırlar.¹⁰⁷ Suçluluğun nedenini sosyolojik etkenler ile açıklayan teoriler,

- Anomi Teorisi,
- Çatışma Teorisi,
- Altkültür Teorisi,
- Kontrol Teorisi,
- Sosyal Damgalama Teorisi'dir.

Suçluluğun nedenini sosyopsikolojik (öğrenme) etkenler ile açıklayan teori ise, Farklılıkların Birleşimi Teorisi'dir.

1.6.6.1. ANOMİ TEORİSİ

Endüstriyel toplumlar içerisinde, toplum üyeleri tarafından belirlenmiş, kişilerin ulaşması gereken çeşitli hedefler bulunmaktadır. Bu hedeflere ulaşabilmek için de yine toplumca kabul edilen çeşitli yollar bulunmaktadır. Kişiler, toplum içerisinde belirtilen bu hedeflere, dürüst yollar ile ulaşmak ve başarı elde etmek üzere eğitim alırlar. Kişilerce ulaşılması belirtilen bu hedeflere, belirtilen dürüst yollarla ulaşılamaması halinde ortaya çıkan sosyal çarpıklık ise anomi olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁸ O halde anomi, sosyal normların insan hareketlerini düzenleme hususundaki güçlerinin yıkılması şeklinde de tanımlanabilir.¹⁰⁹ Bu gücün ortadan kalkması ise kişilerin neyin doğru neyin yanlış olduğu konusundaki değer yargılarını kaybetmelerine neden olur.¹¹⁰

¹⁰⁷ KRAUSE, M.S.:“Contemporary White Collar Crime Research: A Survey of Findings Relevant To Personnel Security Research and Practice”, 2002, s:10 (The Personnel Security Managers' Research Program) www.navysecurity.navy.mil/white%20collar%20crime.pdf
Erişim Tarihi: 15.04.2006.

¹⁰⁸ AKERS, Ronald R.:“Criminological Theories”, s:143-144.

¹⁰⁹ RIAHI-BELKAOUI, Ahmed: “Corporate Social Awareness and Financial Outcomes”, Quorum Books, Westport CT, 1999, s:20.

¹¹⁰ www2.tlct.ttu.edu Erişim Tarihi:09.12.2004.

Teori, beyaz yaka suçluluğunu açıklamak için de kullanılabilir. Rekabete dayalı işleyen pazar, kişiler üzerinde kar, pazar payı, istenen bilginin temini ve/veya kişisel ilerleme elde edebilme konularında çeşitli baskılar yaratır.¹¹¹

Başarıyı yakalayabilmek için kurallara uygun davranmak sapmaya neden olmazken, kurallara uymamanın sonucunda oluşan sapmalar, genel olarak beyaz yaka suçlarını oluşturur. Kurumsal hileler, hileli finansal raporlama ve başarısızlıkla sonuçlanan denetim çalışmaları, anominin modern toplumdaki sonuçlarıdır.¹¹²

Beyaz yaka suçluluğu konusunda bir açıklama getirmeye çalışan anomi teorisi, tüm kişi ve kurumların aynı baskılar altında oldukları halde, bazı kişi ve kurumların suç işleme yoluna başvurmasına karşın, bazı kurumların neden suç işleme yolunu tercih etmemekte olduğu hususunda yeterli bir açıklama getirememektedir.¹¹³

1.6.6.2. ÇATIŞMA TEORİSİ

Çatışma teorisine göre suç, ekonomik ve sosyal eşitsizliklerinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Çatışma, sosyal hayatın temelinde mevcuttur ve hiçbir zaman tamamen yok olamamaktadır. Sosyal düzen ise gücün hukuk kuralları çerçevesinde uygulanması ile sağlanabilir.¹¹⁴

Muhasebe ortamında yapılan hileleri açıklamak için çatışma teorisi kullanılabilir. Bu noktada, muhasebe ile ilgilenen çıkar gruplarının, hileyi kontrol edebilecekleri konusunda ısrarcı davrandıkları, çeşitli yasalar oluşturdukları görülmektedir. Ancak tüm bu çabaların beyaz yaka suçları konusunda fazla bir

¹¹¹ KRAUSE, M.S. s:11.

¹¹² RIAHI-BELKAOUI, Ahmed; PICUR, Ronald D.: "Understanding Fraud in the Accounting Environment", Managerial Finance, Volume 26, Issue 11, 2000, s:36.

¹¹³ POVEDA, Tony: "Rethinking White Collar Crime", Preager Publishers, Westport CT, 1994. s:88.

¹¹⁴ www.lincolnu.edu Erişim Tarihi:09.12.2004.

düzenleme getiremediğini ve daha önceden hazırlanmış olan ceza kanunları ile getirilen düzenlemelerin ötesine geçemediğini görmekteyiz.¹¹⁵

1.6.6.3. ALTKÜLTÜR TEORİSİ

Alt kültür, üyelerinin arasında, birbirleri ile etkileşime girmeleri sonucunda tanımlanmış olan ortak veya benzer ilgi alanları bulunan topluluktur.¹¹⁶

Alt kültür teorisi suçluluğu, suçlunun toplumda doğru olarak kabul edilen değerler ve kurallar sisteminden daha farklı bir yönde sosyalleşmesinin bir sonucu olarak açıklar. Alt kültür kavramı, herkesin içinde bir sosyal statü özlemi bulunduğu için ortaya çıkmaktadır. Bazı kişiler içinde yaşadıkları kültür ve sosyal yapıya uyum sağlayamazlar. Ancak yine de toplum içerisinde bir statü sahibi olmayı isterler. Ulaşmak istedikleri statüye erişemedikleri için, statü gerilimi yaşayan bu kişiler, kendilerine yeni statü kriterleri oluşturarak, içinde statü sahibi olabilecekleri bir suç alt kültürü yaratırlar.¹¹⁷

Suç alt kültüründe, kişilerin yaptıkları davranışları haklı göstermesine ilişkin teknikler genişleyerek, belli bir grupça paylaşılan bir dünya görüşü haline dönüşmektedir.¹¹⁸

¹¹⁵ RIAHI-BELKAOUI, Ahmed; PICUR, Ronald D.: a.g.e., s:34.

¹¹⁶ STUCK, M.F.: "Adolescent Worlds: Drug Use and Athletic Activity", Praeger Publishers, New York, 1990, s: 9.

¹¹⁷ COHEN, Albert K.: "Deviance and Control", Prentice-Hall, Englewood Cliffs NJ, 1966, s:107-109.

¹¹⁸ POVEDA, Tony: a.g.e., s: 89.

Haklı gösterme teknikleri olarak kişiler,¹¹⁹

- Sorumluluklarını,
- Verdikleri zararı,
- Zarar gören kişinin mağduriyetini, inkar edebilirler.

Ayrıca,

- Kendilerini suçlu bulan mercilerin iyi çalışmadığı iddiasında bulunabilirler.
- Suçu kendisinden daha farklı bir kişi için işlediklerini belirtebilirler.

1.6.6.4. KONTROL TEORİSİ

Toplum içerisinde bulunan herkes, toplumun kendisine verdiği imkanlar dahilinde suç işleme potansiyeline sahiptir.¹²⁰

Kişiler, toplum içerisinde sahip oldukları maddi ve manevi varlıklarını (iş, sosyal statü, sosyal çevre vb.) kaybetmemek için, toplumca belirlenmiş kurallara uyarlar ve herhangi bir suç işlemeleri durumunda, sahip oldukları bu varlıklarını yitireceklerini bildikleri için suç işlemezler. Sosyal çevreleri ile (aile, arkadaşlar, komşular vb.) ilişkileri zayıf olan ya da sosyal çevre ile hiç ilişkisi bulunmayan kişiler ise suç işlemeye daha yatkın olurlar.¹²¹

O halde kişilerin karşılıklarına çıkan imkanlar dahilinde suç işlememelerinin tek nedeni, onları bu suçları işlemekten alıkoyan sosyal bağlardır.¹²²

¹¹⁹ RYNARD, James A., "Foundations of Criminal Justice, Causes of Crime", www.lincolnu.edu/~rynard/social_psyc.htm Erişim Tarihi:09.12.2004.

¹²⁰ FLOWERS, Ronald B.: "Minorities and Criminality", Praeger Publishers, New York, 1990, s:68.

¹²¹ LANGWORTHY, Robert; McCARTNEY, Belinda: "Older Offenders: Perspectives in Criminology and Criminal Justice", Praeger Publishers, New York, 1988, s:25.

¹²² CARRABINE, Eamonn; IGANSKI, Paul; LEE, Maggy; PLUMMER, Ken; SOUTH, Nigel: a.g.e., s: 63.

Kontrol teorisi, daha sonraki dönemlerde beyaz yaka suçlarını da kapsayacak biçimde genişletilmiştir.¹²³ Suç, şiddet suçu da olsa, beyaz yaka suçu da olsa, bir başarıya veya bir mutluluğa ulaşabilmek için işlenmektedir. Yani temelde, suçların meydana gelmesinde etkili olan bileşenler arasında fark bulunmamaktadır. İşte bu nedenle, şiddet suçlarının ortaya çıkışını açıklayıcı nitelikte olan teorilerden biri olan kontrol teorisi, beyaz yaka suçlarının açıklanmasında da kullanılabilir.¹²⁴

1.6.6.5. SOSYAL DAMGALAMA TEORİSİ

Sosyal damgalama teorisi, Howard Becker tarafından ortaya konmuştur. Sapma, kişilerin belli davranışlarına toplum tarafından konan damgalarla yaratılır.¹²⁵

O halde sapmanın ortaya çıkışı, kişilerin gerçekleştirdikleri davranışların niteliğine bağlı değildir. Sapma, kişiler tarafından gerçekleştirilen davranışa ilişkin toplumca önceden belirlenmiş çeşitli kurallar bulunduğu için ve bu davranışı gerçekleştiren kişilerin cezalandırılmasına ilişkin bir karara varılmış olduğu için ortaya çıkar. Bu cezaların uygulanması, suç işleyen kişinin damgalanmasına neden olur. Genel olarak işlenen suçların karşılığında kişilerin bir ceza alacaklarını bilmeleri caydırıcı bir etki oluşturmaktadır. Ancak, damgalama, suçluluğu arttırıcı yönde bir etki de yapabilmektedir. Bunun da nedeni damgalanmış kişilerin alt kültürler oluşturabilmesinden ve topluma zarar veren kariyerler benimsemelerine neden olmasındandır.¹²⁶

Suçluluğu sosyopsikolojik (öğrenmeye) etkenler ile açıklamaya çalışan teori ise farklılıkların birleşimi teorisidir.

¹²³ İlgili çalışma, Travis HIRSCHI ve Michael R. GOTTFREDSON tarafından yapılmıştır.

¹²⁴ POVEDA, Tony: a.g.e., s:91.

¹²⁵ BURR, Vivien: "The Person in Social Psychology", Psychology Press, New York, 2002, s:99.

¹²⁶ BOWERS, Len; "The Social Nature of Mental Illness", Routledge, New York, 2000, s:547.

1.6.6.6. FARKLILIKLARIN BİRLEŞİMİ TEORİSİ

Suç bilimi alanında hala etkisi sürmekte olan¹²⁷ farklılıkların birleşimi teorisi¹²⁸, Edwin Hardin Sutherland (1883-1950) tarafından ortaya konmuştur. Teoriye göre, suçlu davranışın ortaya çıkışı biyolojik, fizyolojik, psikolojik veya psikiyatrik etmenlere dayanmamaktadır. Suç olarak nitelendirilen davranış, aynen diğer tüm davranışlar gibi öğrenilen bir olgudur.¹²⁹ Farklılıkların birleşimi teorisi, çok çeşitli niteliklere sahip suçların ortaya çıkış nedenlerinin basit bir şekilde açıklanabileceğini belirtmektedir.¹³⁰

Farklılıkların birleşimi teorisi yine Sutherland tarafından ortaya konan beyaz yaka suçlarını açıklamak için kullanılabilir. Çünkü beyaz yaka suçlarını işleyen kişiler genellikle maddi açıdan herhangi bir baskı altında değildirler, kötü aile çevrelerinde yetişmemişlerdir ve zeka yönünden de herhangi bir eksiklikleri bulunmamaktadır. Bu nedenlerden ötürü farklılıkların birleşimi teorisi bu tip zenginlik içinde bulunan kişilerin suçluluğunu çok güzel bir biçimde açıklamaktadır.¹³¹

Farklılıkların birleşimi teorisi geniş çevrelerce kabul görmüştür. Bunun temel nedeni, kişilerin suç işleyen ya da çevrelerinde suç işlenmesine göz yuman diğer kişilerle karşılaştıkları zaman, kendi benliklerini geride bırakarak suçlu davranışı çok hızlı benimsemeleridir.¹³² O halde kişinin, suçun neden ve nasıl işleneceğini öğrenebilmesi için, suçlular ile iletişim içerisine girmesi, yani birleşmesi gerekmektedir.¹³³

¹²⁷ LEAVITT, Glen: "Criminological Theory as an Art Form: Implications for Criminal Justice Policy", *Crime&Delinquency*, Sage Publications, Vol:45, No:3, July 1999, s:389.

¹²⁸ İngilizcesi: Differential Association Theory

¹²⁹ JONES, Shayne, Edward: a.g.e., s:25.

¹³⁰ TAPPAN, Paul: "Juvenile Delinquency", McGraw-Hill, New York, 1949, s:82.

¹³¹ LILLY, J. Robert; CULLEN, Francis T.; BALL, Richard A.: "Criminological Theory", 3rd edition, Sage Publications, USA, 2002, s:41.

¹³² HOCHSTETLER, Andy; COPES, Heith; DELISI, Matt: "Differential Association in Group and Solo Offending", *Journal of Criminal Justice*, Sayı:30, 2002, s: 559-566.

¹³³ JONES, Shayne, Edward: a.g.e.,s:26.

Teori dokuz temel madde üzerine kuruludur. Bunlar,¹³⁴

- **Suçlu davranış öğrenilir**, yani kişiye biyolojik kalıtım ile aktarılmaz. Bu madde ile doğuştan gelen suçluluk reddedilmektedir.
- **Suçlu davranış diğer kişiler ile iletişim kurma sürecinde öğrenilir**, bu iletişim sözlü olabileceği gibi, davranış yolu ile de olabilir. Örneğin, bir çocuk hırsızlığın yoğun olduğu bir çevre içerisinde büyürse bunu çevresindeki kişilerden öğrenir ve ilerideki hayatı içerisinde bunu uygulamaya başlar.
- **Suçlu davranışı öğrenmenin en önemli bölümü samimi kişisel gruplar içerisinde gerçekleşir**, örneğin hileli finansal raporlama yapan bir kişinin yanında çalışan eleman da kısa sürede bu davranışı öğrenecek ve sonraki hayatında bunu gayet normal bir davranış gibi hiç yadırgamadan uygulayacaktır.
- **Suçlu davranışı öğrenme**,
 - **Bazen çok karmaşık bazen ise çok basit olan suç işleme tekniklerini öğrenmeyi ve,**
 - **Motivasyonlara, haklı göstermeye ve tutumlara ilişkin belirli kriterleri öğrenmeyi içerir.**
- **Motivasyonlara ilişkin kriterler, hukuk kurallarınca “uygun” ve “uygunsuz” olarak yapılmış olan tanımlamalardan öğrenilir.**
- **Kişiler, çevrelerinde kanunların ihlaline dair örneklerin, kurallara uygun davranılmasına dair örneklerden daha fazla olması durumunda suç işlerler.**
- **Farklılıkların birleşimleri; sıklık, süre, öncelik ve yoğunluk açısından farklılıklar gösterir.**
- **Suçlu davranışın öğrenilme süreci, diğer tüm öğrenme şekillerinin içerdiği mekanizmaları içerir.**

¹³⁴ SUTHERLAND, Edwin H.:“Principles of Criminology”, s:6-7.

- **Suçlu davranış, genel gereksinimler ve değerler ile açıklanamaz.** O halde suçun işlenmesinin yalnızca ihtiyaç gibi bir dürtü ile açıklanması mümkün değildir.

Farklılıkların birleşimi teorisi, yüksek sosyal sınıflarda yer alan kişilerin de suç işlemeyi aynen, düşük sosyal sınıflarda yer alan kişiler gibi öğrendiklerini belirtmektedir.¹³⁵

Teoriye göre hileli davranışlar öğrenme sürecinin birer sonucudur. Kişilerin, hileli davranışlar gösteren kişiler ile doğrudan ya da dolaylı biçimde karşılaşması ile öğrenilir. Muhasebe alanında hileli işlemler yapan bir muhasebe elemanının bu davranışının nedeni, daha önceki dönemde bu davranış ile karşılaşmış olmasıdır.¹³⁶

Pek çok kişi bu teoride eksik yönler bulunduğunu iddia etmiştir. Bunun nedeni kuralların ihlali konusunda kişilik özelliklerinin ve psikolojik değişkenlerin hiç dikkate alınmamasıdır. Teoriye getirilen bu eleştiri Sutherland tarafından oldukça ciddiye alınmıştır. Sutherland getirilen bu eleştirinin ardından kişilere ait olan bu özellikleri “bilinemeyen şartlar” olarak adlandırmıştır.¹³⁷

Teori bunun dışında da çeşitli eleştiriler almıştır. Getirilen eleştirilerden biri suçluların diğer kişiler ile iletişime geçmesinin, iletişimin suçluluğa neden olduğu anlamına gelmemekte olduğudur.¹³⁸ Teoriye getirilen bu eleştirinin, Sutherland tarafından kullanılmış olan terimlerden kaynaklandığı, belirtilmiştir.¹³⁹ Bazı eleştirmenler suçlu kişilerle basit bir ilişki kurmanın¹⁴⁰ kişiyi, suçlu davranışlar içine sokamayacağını belirterek teorinin geçersiz olduğunu iddia etmişlerdir.

¹³⁵ GEIS, Gilbert: “White-Collar Criminal: The Offender in Business and the Professions”, Atherton Press, New York, 1968, s:49-50.

¹³⁶ RIAHI-BELKAOUI, Ahmed; PICUR, Ronald D.: age., s:35.

¹³⁷ JOHNSTON, Norman; SAVITZ, Leonard; WOLFGANG, Marvin E.:a.g.e, s:87.

¹³⁸ AKERS, Ronald L.: “Is Differential Association / Social Learning Cultural Deviance Theory?”, Criminology, Vol.34, Number 2, 1996, s:229.

¹³⁹ Donald R. CRESSEY tarafından belirtilmiştir.

¹⁴⁰ Edwin Hardin Sutherland tarafından “come into contact” olarak ifade edilmiştir.

Oysa teoride, ilişki kurma terimi yalnızca basit bir ilişki içine girmekten daha öte bir anlamda kullanılmaktadır.¹⁴¹

Farklılıkların birleşimi teorisi genel olarak savunulmakla beraber, zimmet suçlarına yönelik olarak yapılan bir çalışma, zimmet suçlarının farklılıkların birleşimi teorisine bir istisna olduğunu iddia etmektedir¹⁴². Kişilerin üstesinden gelemedikleri finansal problemlerinin bulunması ve kendilerini gerçekleştirdikleri bu olayın “çalma” değil “ödünç alma” olmasına inandırmaları durumunda zimmet suçlarını işlemektedirler.¹⁴³

Teori, suçluluğun ortaya çıkışındaki ilk kaynağı açıklamadığı konusunda çeşitli eleştirilere maruz kalmış da olsa, yine de farklılıkların birleşimi teorisi ortaya atılışından günümüze kadar geçen zaman içerisinde suçluluğu en iyi biçimde açıklayabilen teori olarak kabul edilebilir.¹⁴⁴

1.6.7. SUÇLULUĞU ÇOK SAYIDA ETKENE BAĞLAYAN EĞİLİM

Suçluluğu çok sayıda etkene bağlayan eğilime göre, suçluluk pek çok etkenin bir birleşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu etkenlerin istisna oluşturmayacak şekilde sınıflandırılması, ve suçluluğun nedenleri için genel kabul gören bir önerme oluşturmaları mümkün değildir.¹⁴⁵

Kişiler, kendilerini suç işlemeye yönlendirebilecek ne kadar çok risk etkenine sahipse, bir suç olayına karışma risklerinin de o derece yüksek olması beklenir.¹⁴⁶

¹⁴¹ www.criminology.fsu.edu/crimtheory/sutherland.html. Erişim Tarihi:09.04.2006.

¹⁴² Donald R. Cressey tarafından iddia edilmektedir.

¹⁴³ POVEDA, Tony: a.g.e, s:86.

¹⁴⁴ FLOWERS, Ronald B.: a.g.e, s:68.

¹⁴⁵ SUTHERLAND, Edwin H.; CRESSEY, Donald R.: a.g.e., s:59.

¹⁴⁶ Bureau of Crime Statistics and Research, www.lawlink.nsw.gov.au/boscar1.nsf/pages/cjb54text_1 Erişim Tarihi:09.12.2004.

Tüm bu etkenler bir arada değerlendirildiğinde, kişilerde bulunan özelliklerden ne biyolojik, ne fizyolojik, ne fiziki çevreye dayalı etkenler ne de psikolojik-psikiyatrik olanlar suçluluğun temel ortaya çıkış nedeni olarak kabul edilmemelidir. Bu tip özellikler kişilerin suç işlemede rol oynayabilen unsurlar olsalar da, suçluluğun temel nedeni olarak görülmemelidirler. Kişiler suç kavramını, suç işlenebileceğini, suçun işlenme şekillerini ve bu yolla istediklerini elde edebileceklerini içinde buldukları çevreden, iletişim içinde buldukları kişilerden öğrenirler. Kişinin fiziki özellikleri bu suçu işleyebilmesine yardımcı olabilir. Örneğin paraya ihtiyacı olan bir kişinin yoldan geçen zengin bir kişinin üzerine saldırıp onu bıçaklayarak parasını çalabilmesi, bu kişinin daha önce bu davranışın, çevresinden nasıl yapılacağını öğrenmiş olması ile bağlantılıdır. Tabii ki burada, bu suçu işleyen kişinin atletik bir yapıya sahip olması bu suçu işleyebilmesini kolaylaştırmaktadır.

Bir işletmede muhasebe biriminde çalışan bir kişi, finansal tabloların istendiği şekilde gösterebileceğini kendi üstlerinden öğrenebilir. Suç işlemeyi öğrenen kişinin zeki bir kişi olması ise, bu suçu kaliteli bir biçimde işleyebilmesini ve uzun süre yakalanmadan sürdürebilmesini kolaylaştırır. Farklılıkların birleşimi teorisi beyaz yaka suçlarının nedenini en iyi biçimde açıklayan teori olarak kabul edilmektedir.

2. BEYAZ YAKA SUÇLARI VE SUÇLULARINA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

2.1. BEYAZ YAKA SUÇLARINA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

2.1.1. BEYAZ YAKA SUÇLARININ TANIMI VE ORTAYA ÇIKIŞI

Adını, avukatlar, bankacılar ve bu tip suçları işleyen profesyonellerce giyilen beyaz gömleklerden alan¹⁴⁷ “beyaz yaka suçları”¹⁴⁸ terimi ilk olarak, 27 Aralık 1939’da, Amerikan Sosyoloji Topluluğu’nun Philadelphia’da gerçekleşen 34. yıllık toplantısında, Edwin Hardin Sutherland tarafından ortaya konmuştur.¹⁴⁹

11 yıldır bu konu üzerinde çalışmalar yapan Edwin Hardin Sutherland, “Beyaz yaka suçları” terimini ortaya koyduğunda 56 yaşında idi.¹⁵⁰

Sutherland’in “beyaz yaka suçları” terimini ortaya attığı ilgili konuşmasında üzerinde durduğu üç temel nokta bulunmaktadır. Bunlar;¹⁵¹

- Beyaz yaka suçlarınınin hukuk kurallarını ihlal edici nitelikte oldukları, bu nedenle de gerçek birer suç kabul edileceği,
- Suç işleyen topluluğun yalnızca fakir kişilerden oluşmadığı ve
- “Farklılıkların Birleşimi” teorisidir.

“Beyaz yaka suçları, saygınlığı ve mesleğine bağlı olarak yüksek sosyal itibarı bulunan kişilerin görevleri esnasında işledikleri suçlar” olarak tanımlanabilir.¹⁵²

¹⁴⁷ “White Collar Crime”, www.en.wikipedia.org Erişim Tarihi:24.10.2004.

¹⁴⁸ İngilizcesi: White Collar Crime

¹⁴⁹ FRIEDRICH, David: “Occupational Crime, Occupational Deviance, and Workplace Crime”, Criminal Justice, Sage Publications, August 2002, S:244.

¹⁵⁰ GOFF, Colin Harford: “Edwin H.Sutherland and White Collar Crime”, Doktora Tezi, Irvine, 1982, s. 207, Umi Numarası: 8303527.

¹⁵¹ GREEN, Gary S.: “Occupational Crime”, 2nd edition, Nelson-Hall Inc.,Chicago, 1997, s:5-6.

¹⁵² SUHERLAND, Edwin H: “White Collar Crime”, Dryden Press, USA, 1949, s:9.

Bu suçlar, herhangi bir varlığı elde etmek, her türlü kayıptan kaçınmak, kişisel ve/veya kurumsal bir avantaj sağlayabilmek gibi amaçlar doğrultusunda, şiddete dayalı bir faaliyete dayanmadan işlenirler.¹⁵³

Beyaz yakalıların, mesleklerinden bağımsız olarak işledikleri suçlar ise “beyaz yaka suçu” kapsamında ele alınamaz.¹⁵⁴ Örneğin bir hekimin gereksiz yere hastayı ameliyat etmesi beyaz yaka suçu kabul edilmesine karşın, aynı hekimin, emlak vergisini ödemekten kaçınması beyaz yaka suçu kapsamında ele alınamaz.

Beyaz yaka suçları, Ceza Kanunu’nu ihlal etmekte olduklarından gerçek suçlardır.¹⁵⁵ Bu suçlar doğaları gereği şiddet barındırmamalarına karşın, hile içerirler, dürüstlük dışındırlar¹⁵⁶ ve toplumda, gerek ekonomik, gerekse sosyal açılardan diğer suçların açtığından daha büyük yaralar açılmasına neden olurlar.¹⁵⁷ Bu suçların yayılması, uzun dönemlerde toplumu büyük risk altına sokabilir. Yapısal açıdan incelendiklerinde oldukça karmaşık oldukları görülmektedir. Bu tipteki suçlara ilişkin davalarda, çoğu zaman hakimler bile karar vermekte zorlanmaktadırlar.¹⁵⁸

Beyaz yaka suçlarının ortaya çıkışı, toplumda çok önemli iki gerçeğin farkedilmesini sağlamıştır. Bunlardan ilki, fakirliğin suçluluğun temel nedeni olmadığı, ikincisi ise bu tip suçları işleyen kişilerin, ciddi bir ceza almadan yargı

¹⁵³ FREIBERG, Arie: “Confiscating the Proceeds of White Collar Crime”, Orjinal basımı: Complex Commercial Fraud: Proceedings of a Conference Held 20-23 August 1991/ Edited by Peter N. Grabosky. www.aic.gov.au/publications/proceedings/10/freiberg.pdf Erişim Tarihi: 16.04.2006.

¹⁵⁴ GEIS, Gilbert: “White Collar Crime What is It?”, Current Issues in Criminal Justice”, Vol 3, No 1, July 1991, s:9-24.

¹⁵⁵ SUTHERLAND, Edwin H.: “White Collar Criminality”, American Sociological Review, American Sociological Association, sayı:5, Philadelphia, 1940, s:1-12.

¹⁵⁶ “What is White Collar Crime”, www.expertlaw.com Erişim Tarihi: 03.09.2004.

¹⁵⁷ CLINARD, Marshall: “The Black Market: A Study of White Collar Crime”, Patterson Smith, Montclair NJ, 1969, s:355.

¹⁵⁸ “White Collar Crime”, www.rouncefield.homestead.com/rouncefield/files/a_soc_dev_30.htm Erişim Tarihi: 27.09.2004.

aşamasını atlatabildikleridir.¹⁵⁹ Bu iki önemli gerçeğin farkına varılması sonucunda, yüksek kademedeki kişilerce işlenen ve önceden varolduğu bilinmeyen ya da göz ardı edilen suçlar, ilgi çekmeye başlamıştır.¹⁶⁰

Terim Sutherland tarafından ilk ortaya konduğunda, beyaz yaka suçları, saygınlığı ve mesleğine bağlı olarak yüksek sosyal itibarı bulunan kişiler olarak, özellikle müdürler ve üst kademe yöneticiler ile ilişkilendirilmiştir.¹⁶¹ Ancak beyaz yaka suçları teriminin kapsamı, Sutherland tarafından ortaya atıldıktan sonra genişlemiş¹⁶² ve işlenebilmesi için kişinin çok yüksek kademelerde bulunmasını gerektirmeyen suçları da kapsar hale gelmiştir.¹⁶³ Bunun nedeni bu tip suçların, işleyen kişinin bulunduğu mevkinin derecesinden çok, işlediği suçun niteliğine göre incelenmeye başlanmış olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁶⁴

Müşterilerin, orta kademedeki çalışan satıştan sorumlu bir personel tarafından kandırılması veya yöneticilerin, sekreterlerin şirket içinden elde ettikleri çeşitli gizli bilgileri dışarıdaki kişilere satmaları gibi durumlar beyaz yaka suçlarına örnek olarak verilebilir.¹⁶⁵ Sonuç olarak, “Beyaz yaka” terimi maaş karşılığında çalışan ve işe iyi kıyafetler içinde gelen kişileri ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır.¹⁶⁶

¹⁵⁹ HIRCHI, Travis; GOTTFREDSON, Michael: “Causes of White-Collar Crime”, *Criminology*, Sayı:25, s: 949-971.

¹⁶⁰ HERBERT, Carey Lynn: “A Test of Self-Control Explanations of White Collar Crime”, Doktora Tezi, Arizona, 1997, S:19-20, Umi Numarası:9806775.

¹⁶¹ CROALL, Hazel: “Understanding White Collar Crime”, Open University Press, USA, 2001, s:3.

¹⁶² FREIBERG, Arie: a.g.e.,www.aic.gov.au/publications/proceedings/10/freiberg.pdf Erişim Tarihi: 16.04.2006.

¹⁶³ WINSLOW, Robert W.: “Crime in a Free Society”, Dickenson Publishing Company Inc., Belmont, California, 1968, s:175.

¹⁶⁴ PODGOR, Ellen S.: “Corporate and White Collar Crime: Siplifying the Ambiguous”, *American Criminal Law Review*, Vol:31, Issue:3, Georgetown University Law Center, 1994, s: 391-401.

¹⁶⁵ CROALL, Hazel:a.g.e., s:6.

¹⁶⁶ GEIS, Gilbert: “White-Collar Criminal: The Offender in Business and the Professions”, s: 57.

Beyaz yaka suçluluğu temelde kişilerin kendilerine duyulan güveni ihlal etmeleri sonucunda oluşur ve bu suçlar genel olarak iki şekilde işlenebilir,¹⁶⁷

1. Varlıkların kasıtlı olarak yanlış gösterilmesi,
2. Sahip olunan gücün hileli kullanımı.

Ekonomi alanında yapılan düzensizlikler, finans konularında topluma yanlış bilgiler verilmesi, borsa üzerinde etki yaratılması, herhangi bir sözleşme veya kanun konusunda kendini garantiye almak için rüşvet verilmesi, reklam ve satışta gerçek dışı bilgiler ortaya konulması, güveni kötüye kullanma (emniyeti suistimal) veya para araçlarının izinsizce kullanılması, vergi konusunda yapılan düzensizlikler beyaz yaka suçluluğu kapsamında incelenen konulardan bazılarıdır.¹⁶⁸

Beyaz yaka suçları “Fiziki bir güç veya şiddete dayanmadan veya böyle bir tehdit içermeyen, hile yapma, gizleme veya güvenin kötüye kullanımı şeklinde gerçekleştirilen kanundışı hareketler” olarak da tanımlanmaktadır.¹⁶⁹ Ancak bu tanım, beyaz yaka suçlusunun, sosyo ekonomik durumu veya meslek türü hakkında hiç bir bilgi içermemesi ve yalnızca suçun niteliği hakkında bilgi vermesi nedeniyle çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır.¹⁷⁰

Zaman içerisinde beyaz yaka suçları terimi yerine yeni terimler kullanılmaya çalışılmıştır. Beyaz yaka suçları “seçkin sınıfta yaşanan sapıcı hareketler”¹⁷¹ olarak adlandırılmış¹⁷² ve bu hareketler şu şekilde açıklanmıştır.¹⁷³

¹⁶⁷ SUTHERLAND, Edwin H.: “White Collar Criminality”, s:1-12.

¹⁶⁸ DEMİRBAŞ, Timur: a.g.e.,s:245.

¹⁶⁹ İlgili tanım FBI Tarafından yapılan yapılmıştır.

¹⁷⁰ BARNETT, Cynthia: “The Measurement of White Collar Crime Using Uniform Crime Reporting (UCR) Data”, U.S. Department of Justice Federal Bureau of Investigation, www.fbi.gov/ucr/whitecollarforweb.pdf Erişim Tarihi: 17.04.2006.

¹⁷¹ İngilizcesi: Elite Deviance

¹⁷² David R.Simon ve D.Stanley Eitzen tarafından adlandırılmıştır.

¹⁷³ KRAUSE, M.S.: s:8.

- Toplumun üst düzey kişilerince işlenen suçlardır.
- Üst düzey kişiler buldukları görevi kötüye kullanma veya ihmal yoluyla Ceza Kanunu'nu, İdari Hukuk'u, Medeni Kanun'u ve/veya etik standartları ihlal ederler.
- Toplumun üst kesiminin kendi kişisel çıkarları için veya işletmelerine ait çıkarlarına yönelik olarak işledikleri suçlardır.
- Toplumun üst kesimi için çok düşük düzeyde risk içerirler.
- Toplumun sağlığını, güvenliğini ve genel düzenini tehlikeye atarlar.
- Yıllarca başarıyla gizlenebilirler.

“Seçkin sınıfta yaşanan sapıcı hareketler” terimi beyaz yaka suçlarının çoğunu kapsıyor olsa da, seçkin sınıfın aslında kanuna aykırı olmayan sapıcı hareketlerini de içermektedir. Bu nedenle beyaz yaka suçları ile aynı kapsamda ele alınmamalıdır.¹⁷⁴

Beyaz yaka suçluluğunu yeniden tanımlamak yerine, bu terim yerine mesleki suçlar¹⁷⁵, örgütsel suçlar¹⁷⁶ ve şirket suçları¹⁷⁷ terimleri önerilmiştir.¹⁷⁸

Kişilere bu tip suçları işleme imkanını, meslekleri sağladığı için, beyaz yaka suçlarının yerine, “mesleki suç” teriminin kullanılması önerilmiştir. “Örgütsel suç” terimi, Sutherland'in orjinal tanımında yer alan pek çok suçu içermemesi nedeniyle, beyaz yaka suçlarının alt bir başlığı olarak kabul edilmiştir. “Şirket suçları” terimi ise beyaz yaka suçlarının yerini tam olarak tutamamaktadır.¹⁷⁹

¹⁷⁴ COLEMAN, James William: “The Criminal Elite”, 3rd edition, USA, 1994, s:4.

¹⁷⁵ İngilizcesi: Occupational Crime

¹⁷⁶ İngilizcesi: Organizational Crime

¹⁷⁷ İngilizcesi: Corporate Crime

¹⁷⁸ Bu konudaki öneriler Marshall Clinard ve Richard Quinney tarafından yapılmıştır.

¹⁷⁹ COLEMAN, James William: a.g.e, s:4.

Genel olarak şiddete yönelik suçlarda birden fazla kişinin bir işbirliği içerisine girmesi sözkonusudur. Ancak, bazı tip beyaz yaka suçlarında da kişiler arası işbirliği önemli rol oynamaktadır. Rüşvet suçu gibi suçların tek bir kişi ya da işletme tarafından işlenmesi imkanı bulunmamaktadır.¹⁸⁰

Yeraltı dünyasının zengin üyeleri tarafından işlenen dolandırıcılık suçları, bu kişilerin yüksek sosyal statüde ve saygınlıkta olmamaları nedeniyle beyaz yaka suçları kapsamına girmez.¹⁸¹

2.1.2. BEYAZ YAKA SUÇLARININ ÇEŞİTLERİ

Beyaz yaka suçlarına ilişkin farklı kriterler kullanılarak çok sayıda sınıflandırma yapılabilir.

Beyaz yaka suçlarına ilişkin yapılabilecek ilk sınıflandırma, suç sonucu ortaya çıkan faydadan, kimin yarar sağladığına dayanarak yapılmaktadır.¹⁸² Beyaz yaka suçları bu sınıflandırmaya göre ikiye ayrılabilir.¹⁸³

- ***Mesleğin verdiği yetki ve saygınlığı kullanarak bireysel çıkar sağlamaya yönelik işlenen suçlar:***¹⁸⁴

İşletme çalışanlarının, mesleklerinin kendilerine sağladığı imkanları kullanmak suretiyle kendi çıkarları doğrultusunda ve işletme aleyhine işledikleri beyaz yaka suçlarıdır.¹⁸⁵

¹⁸⁰ WARING, Elin Juan: "Co-offending in White Collar Crime A Network Approach", Doktora Tezi, New Haven, 1993, s:1, Umi Numarası: 9331570.

¹⁸¹ SUHERLAND, Edwin H: "White Collar Crime", s:9.

¹⁸² JAMIESON, Katherine M.: "The Organization of Corporate Crime", Sage Publications, USA, 1994, s:3.

¹⁸³"White Collar Crime", www.rouncefield.homestead.com/rouncefield/files/a_soc_dev_30.htm Erişim Tarihi:27.09.2004.

¹⁸⁴ İngilizcesi: Occupational Crime

¹⁸⁵ BRAITHWAITE, JOHN: "White Collar Crime", Annual Review of Sociology", Sayı:11, 1985, s:1-21.

Bu tip suçlarda en dikkat çekici nokta, mağdurun, suçu işleyen kişiden daha kuvvetli olan, işletme olmasıdır.¹⁸⁶

- ***Mesleğin verdiği yetki ve saygınlığı kullanarak kurumsal çıkar sağlamaya yönelik işlenen suçlar.***¹⁸⁷

Bu tip suçlarda kendisine çıkar sağlanan taraf kurumun kendisidir. Bu suçlar yöneticiler tarafından işlenir. Yöneticilerin bu suçları işlemesindeki temel amaç ise çalıştıkları kuruma çıkar sağlamaktır. Bu suçların maliyeti, bireysel çıkar sağlamaya yönelik işlenen beyaz yaka suçlarından daha fazladır.

Ancak bu ayırım içerisinde hükümet suçlarına hiç yer verilmemesi karşımıza çıkan önemli bir sorundur. Hem şirketlerin, hem de hükümetlerin bir çıkar sağlamak için işledikleri suçların tamamının, örgütsel suç başlığı altında toplanması, bu problemi ortadan kaldırmaktadır. Beyaz yaka suçluluğuna ilişkin yapılan bu sınıflandırmada, ikinci sorun da gerçek hayattaki bazı suçlarının karmaşık yapıda olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu karmaşıklık meydana gelen suçların hangi tip bir beyaz yaka suçu olduğunun net olarak belirlenememesine neden olur.¹⁸⁸

Yapılan diğer bir sınıflandırmaya¹⁸⁹ göre, işlenen suç mesleki yetkileri kullanarak işlendiğinden, mesleki suç başlığında toplanmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre dört çeşit mesleki suç bulunmaktadır. Bunlar;¹⁹⁰

¹⁸⁶ SNIDER, Laureen: "Crimes Against Capital: Discovering Theft of Time", Social Justice, Vol.18, Issue:3, 2001, s: 105.

¹⁸⁷ İngilizcesi: Corporate Crime

¹⁸⁸ COLEMAN, James William: a.g.e., s:11.

¹⁸⁹ Sınıflandırma Gerard Robin tarafından yapılmıştır.

¹⁹⁰ GREEN, Gary S.: "Occupational Crime", s:17-20.

- **Örgütsel Mesleki Suç¹⁹¹:**

İşletme çalışanlarının işletme yararları doğrultusunda işledikleri suçlardır. Çalışan işlediği bu suçtan direkt bir biçimde fayda sağlamamaktadır ancak primler, ücret artışları gibi şekillerde dolaylı fayda sağlayabilmektedirler.

- **Kamu Gücü İçeren Mesleki Suç¹⁹²:**

Kişilerin kamusal otoritenin kendilerine verdiği yetkiye bağlı olarak işledikleri suçlardır. Bu suçları işleyebilmek için kişilerin belli tip görevlerde bulunmaları şarttır. Bir kamu görevlisinin rüşvet alması bu tip suçlara örnek olarak verilebilir.

- **Profesyonel Mesleki Suç¹⁹³:**

Toplumdaki kişilerin güven içeren mesleklerini kullanarak işledikleri suçlardır. Kişilerin bu tip suçları işleyebilmeleri, meslekleri gereği, toplumca kendilerine duyulan güvenden kaynaklanmaktadır. Bu tip meslek gruplarına örnek olarak hekimler, avukatlar, muhasebeciler ve veterinerler gösterilebilir. Bu tip meslek gruplarının kendilerine duyulan güveni ihlal etmelerine örnek olarak, hekimlerin gereksiz yere ameliyat yapmaları, avukatların kendilerine verilen gizli bilgileri kişisel fayda sağlamak için kullanmaları verilebilir.

¹⁹¹ İngilizcesi: Organizational Occupational Crime

¹⁹² İngilizcesi: State Authority Occupational Crime

¹⁹³ İngilizcesi: Professional Occupational Crime

- **Bireysel Mesleki Suç¹⁹⁴:**

Kişilerin doğrudan kendilerine fayda sağlama amacı ile işledikleri suçlardır. Diğer üç grup dışında kalan tüm beyaz yaka suçları bu başlık altında toplanır. Bir işletme çalışanının yaptığı hile vb. bu kapsamda ele alınmaktadır.

Bir diğer sınıflandırmaya göre ise beyaz yaka suçları, mağdurun uğradığı zararın çeşidine göre ikiye ayrılabilir. Bunlar,¹⁹⁵

- Mala karşı işlenen suçlar: Bu tip suçlar mağdurlarına ekonomik açıdan zarar vermektedir.
- Kişiyeye yönelik işlenen suçlar: Bu tip suçlar ise, mağdurlarında fiziksel yaralanmalara, hastalıklara ve ölümlere neden olan suçlardır.

Bir başka sınıflandırmaya göre ise beyaz yaka suçları, *kurumsal kaynakların kullanımı, suça ortak kişilerin sayısı ve suçun devam etme süresi* kriterleri temel alınarak belirlenen bir karmaşıklık derecesine göre sınıflandırmaya tabi tutulabilir. Buna göre beyaz yaka suçları üç tiptir;¹⁹⁶

- Yüksek karmaşıklık derecesindeki beyaz yaka suçları: Bu suçlar anti-tröst ve menkul kıymet suçlarını kapsamaktadır.
- Orta karmaşıklık derecesindeki beyaz yaka suçları: İnternet yolu ile işlenen suçlar ve rüşvet suçları bu kapsama dahildir.
- Düşük karmaşıklık derecesindeki beyaz yaka suçları: Vergi hileleri, kredi hileleri ve zimmet suçları ise bu kategoriye dahildir.

¹⁹⁴ İngilizcesi: Individual Occupational Crime

¹⁹⁵ JAMIESON, Katherine M.: a.g.e, s:3.

¹⁹⁶ SHERMAN, Merk: "White Collar Crime", "Special Needs Offenders Bulletin", Federal Juricial Center, No:6, February 2001, s:3.

2.1.3. BEYAZ YAKA SUÇLARININ NEDENLERİ

Sutherland tarafından beyaz yaka suçluluğu kavramı ortaya atıldığı tarihe kadar geçen dönem içerisinde suçluluk, pek çok suç bilimci tarafından toplumda yalnızca alt sınıfa ait bir kavram olarak görülmüştür.¹⁹⁷

Ancak, beyaz yaka suçlarının ortaya çıkışı, “Kişiler paraya gereksinim duydukları için suç işlerler.” şeklindeki görüşe gölge düşürmüştür.¹⁹⁸

Suçluluğun alt sınıfa mensup olmayan, iyi bir aile ve iyi komşuluk ilişkileri içerisinde büyüyen kişilerde de görülebildiğinin ortaya çıkması ile birlikte, kişileri suç işlemeye iten nedenler üzerinde yeniden araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Kişileri suç işlemeye iten nedenler daha önceden öne sürüldüğü gibi yalnızca maddi sıkıntılar olsaydı, maddi açıdan sıkıntı içerisinde bulunmayan kişiler suç işlemezlerdi. O halde maddi sıkıntılar ve düzensizlik kişileri suç işlemeye iten temel nedenler olarak kabul edilememektedir.¹⁹⁹

Beyaz yaka suçlarının işlenmesindeki nedenler hakkında pek çok görüş belirtilmiştir. Bu görüşlerden ilki bu tip suçların ihtiyaç nedeniyle değil, açgözlülük nedeniyle işlenen suçlar olduğunu iddia etmektedir.²⁰⁰ Beyaz yaka suçlarının işlenmesindeki temel iki hedefin kar ve politik güç²⁰¹ olduğu şeklindeki diğer bir görüşün yanında başka bir görüş de, kişileri bu tip suçları

¹⁹⁷ GERBER, Jurg; JENSEN, Eric L.: “Controlling Transnational Corporations: The Role of Governmental Entities and Grassroots Organizations in Combatting White Collar Crime”, International Journal of Offender Therapy and Comperative Criminology, Sage Publications, 44 (6) 2000, s:692.

¹⁹⁸ www.delmar.edu , “Russ Long Lecture Notes”, Erişim Tarihi:02.11.2004.

¹⁹⁹ WEISBURD, David;WARING, Elin; CHAYET, Ellen F.: “White-Collar Crime and Criminal Careers”, Cambridge University Press, U.S.A., 2001, S:2.

²⁰⁰ TAPPAN, Paul W.: “Who is the Criminal?”, American Sociological Review, sayı:12, 1947, s:96-102.

²⁰¹ www.delmar.edu , “Russ Long Lecture Notes”, Erişim Tarihi:02.11.2004.

işlemeye iten temel nedenlerin, güç elde edebilme isteği ve tatminsizlik gibi duygular olduğudur.²⁰²

Sutherland, farklılıkların birleşimi teorisini, beyaz yaka suçlarının açıklanmasında kullanmıştır. Bu suçlar bir öğrenme sürecine bağlı olarak ortaya çıkmakta²⁰³ ve suçların işlenebilmesine ilişkin teknikler, kişilerin bu tip suçları işleyen profesyonel kişiler ile bir araya gelme süreci içerisinde öğrenilebilmekte ve geliştirilebilmektedir.²⁰⁴

Sutherland'in ölümünün ardından beyaz yaka suçları hakkında yapılan çalışmalardan biri Sutherland'in öğrencisi Donald Cressey tarafından yapılmıştır. Cressey hapishanelerde zimmet suçu nedeniyle tutuklu bulunan kişilerle görüşmeler yaparak çalışmalarını sürdürmüştür. Bu görüşmeler sonucunda kişinin suç işlemesini açıklayan farklılıkların birleşimi teorisinin, kişiyi suç işleme konusunda motive eden diğer unsurlar ile birlikte değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.²⁰⁵

Cressey yaptığı bu çalışma sonucunda "Hile Üçgeni"ni ortaya koymuştur. Hile üçgenini meydana getiren unsurlar, baskı, fırsat ve haklı gösterme unsurlarıdır. Bu üç unsurun biraraya gelmesi sonucunda hilenin ortaya çıkışı kaçınılmaz olmaktadır. Baskılar, mali sıkıntılardan, kötü alışkanlıklardan doğabilir ya da işle ilgili çeşitli baskılar olabilir. Fırsat ise işletmenin iç kontrol yapısının zayıflığının, ya da işletmeye ait diğer etkenlerin, işletmede meydana gelebilecek

²⁰² MINNAAR-VAN VEIJEREN, Janette: "White Colar Grime Prevention", Accountancy SA, January 2001, s: 10-11. www.i-value.co.za/publications Erişim Tarihi: 07.05.2006.

²⁰³ GREEN, Gary S.: "White Collar Crime and The Study of Embezzlement", The Annals of the American Academy of Political and Social Science, Sayı: 525, USA, 1993, s:95-106.

²⁰⁴ SUTHERLAND, Edwin H.: "The Professional Thief", The University of Chicago Press, USA, 1972, s:198-199.

²⁰⁵ LIPSET, Brian: "The Organization of White Collar Crime: Institutional Impacts on Crime and Criminal Justice in Three High Profile Cases of White Collar Crime", Pennsylvania, 1998, s: 18, Umi Numarası: 9901071.

düzensizliklere imkan tanımasıdır. Haklı gösterme ise, kişinin işlediği suç nedeniyle kendi içini rahatlatmasını sağlar.²⁰⁶

Örneğin kumar alışkanlığı nedeniyle yüksek tutarda para ihtiyacı duyan kişinin, çalıştığı işletmede görevlerin ayrılığı ilkesinin iyi biçimde uygulanmaması, kişinin bir gün kumarda kazandığında, tüm ödünç aldığı parayı yerine koyacağına kendisini inandırarak, zimmetine para geçirmesi sonucunu doğurabilir.

2.1.4. BEYAZ YAKA SUÇLARININ CİDDİYETİ

Sosyologlar ve ekonomistler beyaz yaka suçlarının topluma ciddi boyutlarda maddi zarar vermekte olduğunu ve toplumun düzenini zedeleyerek, bu suça karışanlara çok miktarda kazanç sağlamakta olduğunu belirtmektedirler.²⁰⁷

Üstelik çok yaygın oldukları için neredeyse toplumda bulunan herkes bu tip suçların mağduru olmaktadır.²⁰⁸

Bu tip suçların, gerçek miktarları ve topluma verdikleri zarar ölçülememekte, bu konuda yalnızca çeşitli tahminler yapılabilmektedir.²⁰⁹ Ancak yapılan çalışmalar²¹⁰, beyaz yaka suçlarının maliyetinin, suç olarak nitelendirilebilen diğer tüm faaliyetlerin maliyetinden kat kat fazla olduğunu belirtmiştir.²¹¹ Bu duruma ilişkin pek çok örnek bulunmaktadır. Bir mağazalar zincirinde çalışan yetkili kişi bir yılda çalıştığı işletmeye ait 600.000 \$'ı zimmetine geçirirken, aynı mağazalar zincirinin aynı yıl içerisinde gerçekleşen 500 hırsızlık ve soygun olayı nedeniyle uğradığı kayıp yalnızca 130.000\$ olarak gerçekleşmiştir.²¹²

²⁰⁶ HILLISON, William; PACINI, Carl; SINASON, David: "The Internal Auditor as Fraud-Buster", *Managerial Auditing Journal*, Vol:14, Issue 7, 1999, sayfa 4.

²⁰⁷ GOTTFREDSON, Michael R.; HIRSCHI, Travis:"A General Theory of Crime", s:19.

²⁰⁸ LYNCH, Michael J.; MCGURRIN, Danielle; FENWICK, Melissa: "Disappearing Act: The Representation of Corporate Crime Research in Criminological Literature", *Journal of Criminal Justice*, Sayı:32, 2004, s:391-392.

²⁰⁹ COHEN, Mark: , a.g.e, s:67.

²¹⁰ Edwin Hardin Sutherland tarafından yapılmıştır.

²¹¹ <http://wcr.sonoma.edu> Erişim Tarihi: 07.02.2005.

²¹² SUTHERLAND, Edwin H.: "White Collar Crime", Dryden Press, 1940, s:12-13.

1997 yılında gerçekleşen beyaz yaka suçlarının toplam maliyetinin 338 milyar dolar seviyesinde olduğu tahmin edilmiştir.²¹³ GAO (Government Accountability Office)²¹⁴ her yıl yalnızca sağlık konusunda yapılan hilelerin, 100 milyar dolar zarara neden olduğunu belirtmektedir. Yapılan bir diğer tahmine göre, antitröst ve ticaret alanında işlenen suçlar da, topluma yıllık 250 milyar dolar zarar vermektedir.²¹⁵

ACFE tarafından 2008 yılında hazırlanan raporda beyaz yaka ve benzer suçların topluma verdiği toplam zararın 994 milyar dolar seviyesinde olduğu belirtilmektedir.²¹⁶ Yine aynı kurum tarafından bu tutarın 1999 yılında 400 milyar dolar,²¹⁷ 2002 yılında ile 600 milyar dolar²¹⁸, 2004 yılında 660 milyar dolar²¹⁹ 2006 yılında ise 652 milyar dolar²²⁰ seviyesinde olduğu açıklanmıştır.

Topluma bu derece zarar veren beyaz yaka suçlarının önemi, FBI (Federal Bureau of Investigation) tarafından da kabul edilmiş ve 2003 yılında üzerinde çalışılması gereken öncelikli konular listesinde altıncı sırada beyaz yaka suçlarına yer verilmiştir.²²¹ FBI yetkilileri, son yıllarda beyaz yaka suçlarının, hem bu suçlarda bahsi geçen tutarlar, hem de bu suçların mağdurlarının sayısı yönlerinden büyük bir patlama gösterdiğini açıklamaktadırlar. Ayrıca beyaz yaka suçları ile ilgili olarak her gün yeni bir suç ile karşılaşmaktadır. Bu suçların herhangi bir noktada sona ermesi ihtimali de bulunmamaktadır, çünkü suçları

²¹³ Tahmin suçbilimci Jeffrey Reiman tarafından yapılmıştır.

²¹⁴ Devlet Muhasebe Bürosu

²¹⁵ www.reformparty.org Erişim Tarihi: 07.02.2005.

²¹⁶ ACFE 2008 Report To The Nation On Occupational Fraud And Abuse S:8-9 www.acfe.org Erişim Tarihi: 15.12.2008.

²¹⁷ ACFE 1999 Report To The Nation On Occupational Fraud And Abuse S:8-9 www.acfe.org Erişim Tarihi: 18.03.2006.

²¹⁸ ACFE 2002 Report To The Nation On Occupational Fraud And Abuse S:8-9 www.acfe.org Erişim Tarihi: 18.03.2006.

²¹⁹ ACFE 2004 Report To The Nation On Occupational Fraud And Abuse S:8-9 www.acfe.org Erişim Tarihi: 18.03.2006.

²²⁰ ACFE 2006 Report To The Nation On Occupational Fraud And Abuse S:8-9 www.acfe.org Erişim Tarihi: 18.04.2008.

²²¹ www.fbi.gov Erişim Tarihi:09.12.2004.

işleyen kişiler teknoloji ile birlikte kendilerini geliştirdikçe yeni ve değişik tipte suçlar meydana gelecektir.²²²

1976'da beyaz yaka suçları, şiddet ve fiziki güç içermeksizin, gizleme ve kandırma gibi yolları kullanarak, kişilerin kendilerine duyulan güveni ihlal etmeleri olarak tanımlanmaktayken, 2000'li yıllara gelindiğinde ise beyaz yaka suçları ekonomik bir kanser olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Bu şekilde bir tanımlama yapılması, bu tip vakaların farkına varıldıklarında zaten oldukça ciddi boyutlarda zarar vermiş olmasından kaynaklanmaktadır.²²³

Yapılan kamuoyu araştırmaları, toplumda beyaz yaka suçlarının, diğer tüm suç çeşitlerinden çok daha önemli görülmediğini ortaya çıkarmaktadır. ABD'nin Illinois şehrinde yapılan bir anket çalışmasının sonuçları da bu görüşü doğrular niteliktedir.²²⁴

1999 yılında ABD vatandaşları üzerinde telefon aracılığı ile yapılan anket çalışmasının sonuçlarından bazıları şöyledir,²²⁵

- “Hangisinin daha ciddi bir suç olduğunu düşünüyorsunuz? Ciddi yaralanmaya neden olan bir soygun, üretimden kaynaklanan bir hata nedeniyle ciddi boyutta yaralanmalara neden olan bir aracın üretici işletme tarafından geri çağırılmasının reddedilmesi”

Soygunun daha ciddi olduğunu düşünenlerin oranı %48,

Hatalı üretimi geri çağırmayı reddetmenin daha ciddi olduğunu düşünenlerin oranı %39

Eşit derecede ciddi olduğunu düşünenlerin oranı ise %13

²²² TELBERG, Rick:” A Joint Efford to Fight Corporatre Fraud”, Journal of Accountancy, April 2004, s: 55-56.

²²³ CHRISTEN, Jo Ann; BYINGTON, J. Ralph: “The Computer: An Essential Fraud Detection Tool”, The Journal of Corporate Accounting & Finance, Jul/Aug 2003, s: 23.

²²⁴ ROSENMERKEL, Sean P.: “a.g.e.,s:309.

²²⁵ REBOVICH, Donald J.; LAYNE, Jenny: “The National Public Survey on White Collar Crime”, s:6-7 www.nw3c.org Erişim Tarihi:11.12.2004.

- “Hangisinin daha ciddi bir suç olduğunu düşünüyorsunuz? Ciddi yaralanmaya neden olan bir soygun, kişilerin sağlığının bozulmasına neden olan bozuk etin satışına izin verilmesi”

Soygunun daha ciddi olduğunu düşünenlerin oranı %36,

Bozuk et satışına izin verilmesinin daha ciddi olduğunu düşünenlerin oranı %45

Eşit derecede ciddi olduğunu düşünenlerin oranı ise %19

- “Hangisinin daha ciddi bir suç olduğunu düşünüyorsunuz? ”Bir kişinin sokakta hırsızlık yoluyla 100\$ çalması, bir kişinin hile yolu ile 100\$ çalması”

Hırsızlık yapan bir kişinin 100\$ çalmasının daha ciddi olduğunu düşünenlerin oranı %38,

Hile yapan bir kişinin 100\$ çalması daha ciddi olduğunu düşünenlerin oranı %44,

Eşit derecede ciddi olduğunu düşünenlerin oranı ise %18’dir.

- Hile yerine zimmetine geçirme suçu yerleştirilerek soru yeniden sorulmaktadır. “Hangisinin daha ciddi bir suç olduğunu düşünüyorsunuz? ”Sokakta hırsızlık yapan bir kişinin 100\$ çalması, bir çalışanın zimmetine 100\$ geçirmesi”

Hırsızlık yapan bir kişinin 100\$ çalmasının daha ciddi olduğunu düşünenlerin oranı %27,

Bir çalışanın zimmetine 100\$ geçirmesinin daha ciddi olduğunu düşünenlerin oranı %56

Eşit derecede ciddi olduğunu düşünenlerin oranı ise %17

2005 yılına gelindiğinde ise, yine aynı şekilde gerçekleştirilen araştırma sonuçları, ankete cevap verenlerin,²²⁶

- * Beyaz yaka suçlarını, şiddet suçları kadar ciddi gördüklerini,
- * Fiziki zararlara neden olan suçları, parasal kayba neden olan suçlardan daha ciddi kabul ettiklerini,
- * Kurumsal olarak işlenen suçların bireysel olarak işlenen suçlardan daha zarar verici olduğunu düşündüklerini,
- * Yüksek sosyal statüye sahip kişilerce işlenen suçların vereceği zararın, yüksek statü sahibi olmayan kişilerin vereceği zarardan daha fazla olabileceğini düşündüklerini ortaya koymuştur.

Aynı araştırma sonuçları, beyaz yaka suçlarına ilişkin ciddiyeti de açıkça ortaya koymaktadır. Araştırmaya göre,²²⁷

- 2005 yılı içerisinde her iki haneden birinde beyaz yaka suçundan kaynaklanan bir mağduriyet yaşanmıştır.
- Ankete cevap verenlerin yarısından fazlası, yaşamları içerisinde bir beyaz yaka suçunun kurbanı olmuştur.
- 2005 yılı içerisinde özellikle kredi kartı hilelerinde ve yüksek teknoloji yardımı ile işlenen suçlarda artış görülmüştür.
- Suçu kontrol etmek ile sorumlu mercilere iletilen olay sayısı gayet az sayıdadır.
- Genel olarak toplum, beyaz yaka suçlarını, geçmişte kabul edildiğinden daha ciddi suçlar olarak görmektedir,
- Toplum, devletten bu suçlarla mücadele için, daha fazla kaynak ayırmasını talep etmektedir.

²²⁶ KANE, John; WALL, April D.: "The 2005 National Public Survey on White Collar Crime", National White Collar Crime Center, s: 10, www.nw3c.org Erişim Tarihi: 18.03.2006.

²²⁷ KANE, John; WALL, April D.: a.g.e., s: 10-19.

Beyaz yaka suçlarının bu derece ciddiye alınmasını gerektiren bir diğer sebep de denetçilerin işlenen suçların yalnızca %20'sini bulabilmesinden kaynaklanmaktadır. Kalan kısım ise ya tesadüfi olarak ortaya çıkmakta ya da suçu işleyen kişinin iş arkadaşlarının şikayetleri ile yakalanabilmektedir.²²⁸ Bu tip suçların ortaya çıkarılabilmesi için diğer yollar ise kuvvetli bir iç denetim işlevi ve iç kontrol yapısıdır²²⁹

2.1.5. BEYAZ YAKA SUÇLARINDA SUÇLU - MAĞDUR İLİŞKİSİ

Beyaz yaka suçlarının mağduru olan kişilere ait standart bir tipten ortaya çıkartılması oldukça zordur. Bunun da temel nedeni, çoğu beyaz yaka suçunda, mağdurların, bir mağduriyet yaşadıklarının, nadiren farkında olmalarındandır.²³⁰ Ancak kişiler mağduriyetlerinin farkında olsalar da, beyaz yaka suçları mağdurlarına ilişkin bir tipten ortaya çıkarılması zordur, çünkü beyaz yaka suçlarının yelpazesi oldukça geniştir. Bu nedenle de bu tip suçlardan mağdur olan kişiler heterojen bir yapı sergilerler.²³¹

Beyaz yaka suçlarını işleyen kişiler ise, konularında son derece bilgili kişiler olduklarından, işledikleri suçları karmaşık işlemler arasında gizleyebilmektedirler. Bu nedenle beyaz yaka suçlarının belirlenebilmesi ve kanuni takibi oldukça zordur.²³²

Beyaz yaka suçlularını bu derece güçlü kılan diğer bir etken ise, tüketici, yatırımcı ve hisse senedi sahipleri gibi, bu tip suçlardan mağdur olan kişilerin, organize olmaması, gerekli teknik bilgiden yoksun olmaları ve bu nedenlerle kendilerini yeterince koruyamamalarıdır. Beyaz yaka suçlarında bu konudaki tek

²²⁸ WELLS, Joseph T.: "Six Common Myths About Fraud; If Not Debunked They Can Obscure The Existence of White-Collar Crime", Journal of Accountancy, American Institute of CPA's, Vol.169, Issue: 2, 1990, s:82.

²²⁹ SCOTT, A.: "The High Cost of Occupational Fraud-Update-Association of Certified Fraud Examiners-White Collar Crime", Internal Auditor, USA, Oct, 2002, www.findarticles.com Erişim Tarihi: 07.05.2006.

²³⁰ BRAITHWAITE, JOHN: a.g.e, s:1-21.

²³¹ KANE, John; WALL, April D.: a.g.e, s: 12.

²³² "White-Collar Crime: An Overview", www.law.cornell.edu Erişim Tarihi: 24.10.2004.

istisna, zimmet suçlarındadır. Zimmet suçları çalışan tarafından işverene karşı işlenmektedir. Bu suçu işleyen çalışan, sosyal ve hukuki güçleri kendi lehine kullanabilme konusunda işverene göre daha güçsüzdür.²³³

En başarılı beyaz yaka suçları, mağdur ve devlet tarafından hiç bir zaman farkedilemeyenlerdir. Beyaz yaka suçlarının işlenebilmesi için suçlu ile mağdur arasında oluşabilecek ilişki üç şekilde gerçekleşebilir. Bunlar,²³⁴

- **Dışarıdan Gerçekleştirilen Saldırıları:** Bu tip saldırılar işletme dışından gerçekleştirilir. Suçlu, ne mağdur kişi ne de mağdur işletme ile işbirliği içinde değildir. Örneğin değersiz bir hisse senedinin yatırımcıya satılması gibi.
- **İçeriden Gerçekleştirilen Saldırıları:** Bu şekilde gerçekleştirilen beyaz yaka suçlarına en klasik örnek zimmet suçlarıdır. İşletmenin mağdur duruma düşmesine yol açan işletme içinden birisi veya birileridir. Suçlu kişi, eylemi gerçekleştirirken işletme dışından kimse ile işbirliği yapmamıştır.
- **Karışık Nitelikli Saldırıları:** Bu tip saldırılarda, işletme içinden bir kişinin bulunması, aynı zamanda işletme dışından bir kişi ile de işbirliği yapılması gerekmektedir. Rüşvet suçları bu şekilde örnek olarak verilebilir.

2.1.6. İŞLETMENİN BÜYÜKLÜĞÜNÜN BEYAZ YAKA SUÇLARI İLE İLİŞKİSİ

İşletmelerin büyüklükleri işletmede dürüstlük dışı davranışların meydana gelmesini engelleyememektedir. Ancak bununla birlikte küçük ölçekli işletmeler, bu tip suçların işlenebilmesi için daha elverişli bir ortam sunar. Küçük ölçekli

²³³ SUTHERLAND, Edwin H.: "White Collar Criminality", s:1-12.

²³⁴ ELDERHERTZ, Herbert: "White-Collar and Professional Crime The Challenge for the 1980s", The American, Sage Publications, Sep/Oct 1983, s:118.

işletmelerde (satışları 10 milyon \$ altı işletmeler) beyaz yakalılarca verilen ortalama zarar 10.000\$ olmasına karşın büyük ölçekli işletmelerde verilen ortalama zarar 6.000 \$ seviyesindedir.²³⁵ Bu durumun temel nedeninin küçük ölçekli işletmelerin iç kontrol yapılarına daha az önem vermelerinden ve iç kontrol yapısı kurmak için yapmaları gereken yatırımları gerçekleştirilmelerinden kaynaklanmaktadır. İşletme içerisinde görevlerin ayrılığı ilkesinin yeterince uygulanmaması, işletme sahibinin çok güvendiği bazı kişilerin bulunması ve işletme içerisinde pek çok şeyin bu güvenilir kişiler tarafından gerçekleştiriliyor olması, bu tür işletmelerdeki riski arttırmaktadır.

2.1.7. BEYAZ YAKA SUÇLARININ VERDİĞİ ZARARLAR BU TİP SUÇLARIN ÖLÇÜMLENMESİ VE DENETÇİNİN BU KONUDAKİ SORUMLULUĞU

Beyaz yaka suçları topluma temelde iki açıdan ciddi zarar vermektedir. Bunlardan ilki maddi açıdan verilen zararlar, ikincisi ise toplumdaki insanların hayatını, sağlığını, güvenliğini tehdit ederek verilen zararlardır.²³⁶ Beyaz yaka suçları neden olduğu belirgin kayıplar dışında, bir işletmenin iflasına dahi neden olabilmektedir.²³⁷

Sosyologlar beyaz yaka suçlarının, finansal kayıplarının dışında bir de toplum içerisinde güven duygusunun kaybolmasına ve sosyal düzensizliğe neden olduğunu belirtmektedirler.²³⁸

Beyaz yaka suçlarının ölçülenmesi konusunda pek çok sıkıntı yaşanmaktadır. Suç istatistikleri, beyaz yaka suçları hakkında geçerli bilgi sağlayamamaktadır. Bunun en önemli nedeni mağdurların genellikle mağdur olduklarının farkında

²³⁵ CHRISTEN, Jo Ann; BYINGTON, J. Ralph: a.g.e., s: 24.

²³⁶ BLANKENSHIP, Michael B.: "Understanding Corporate Criminality", Garland Publishing Inc., USA, 1993, s:97.

²³⁷"Is South Africa Winning the Fight Against White-Collar Crime"
<http://www.i-value.co.za/article1.htm> Erişim Tarihi: 29.05.2005.

²³⁸ GEIS, Gilbert: "White-Collar Criminal: The Offender in Business and the Professions", s. 377

olmamalarından ve bu nedenle herhangi bir suç bildiriminde bulunmamalarından kaynaklanmaktadır.²³⁹ Bu tip suçlara ilişkin bilgiler ise yalnızca bir tutuklanma olayı meydana geldiğinde elde edilebilmekte olduğundan bu konuda çeşitli sıkıntılar yaşanmaktadır.²⁴⁰

O halde toplumdaki beyaz yaka suçlarının miktarını gösterebilecek istatistiki bir verinin bulunabilme ihtimali olmadığı gayet açıktır.²⁴¹

Beyaz yaka suçları bağımsız denetçilerce gerçekleştirilen denetim çalışmaları esnasında mesleki bir sorun olmaktadır. AICPA tarafından yayınlanmış olan SAS no.54, SAS no.82 ve SAS no 99'da, denetçinin işletmelerde meydana gelmiş olan kanundışı faaliyetleri ortaya çıkarması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca son dönemde Enron'un çöküşü, beyaz yaka suçlarının ciddiyetini iyice gözönüne getirmiştir.²⁴²

2.2. BEYAZ YAKA SUÇLULARINA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

2.2.1. BEYAZ YAKA SUÇLULARININ TANIMI

Beyaz yaka suçluları, işledikleri suçları sanatsal bir şekilde gizlemeyi başarabilen hırsızlardır. Gizleme, suçun önemli bir parçasıdır ve her zaman suçluların ulaşmak istedikleri hedefdir. Beyaz yaka suçlusu açısından, ideal bir beyaz yaka suçu, hiç bir zaman farkedilemeyecek ve bir suç olarak ortaya çıkarılmayacak olandır. Beyaz yaka suçlarına ilişkin araştırılma sürecinin uzun ve zahmetli olması da bu yüzdendir.²⁴³ O halde beyaz yaka suçlularının aslında profesyonel bir hırsızdan farklı kişiler olmadıkları söylenebilir.²⁴⁴ Her iki suçlu tipinin de suç işlemesindeki temel neden, doğrudan ya da dolaylı biçimde çıkar

²³⁹ COLEMAN, James William: a.g.e, s:7-8.

²⁴⁰ BARNETT, Cynthia: a.g.e. www.fbi.gov/ucr/whitecollarforweb.pdf.

²⁴¹ GEIS, Gilbert: "White-Collar Criminal: The Offender in Business and the Professions", s. 382.

²⁴² CHRISTEN, Jo Ann; BYINGTON, J. Ralph: a.g.e., s: 23.

²⁴³ "White Collar Crime", <http://www3.sk.sympatico.ca> Erişim Tarihi:24.10.2004.

²⁴⁴ KUSIC, Jane Y.: "The Common Characteristics of White Collar Criminals", Pisa News, vol. 17, Issue 9, September 2001.

sağlamaktır.²⁴⁵ Ancak beyaz yaka suçluları kanun dışı davranışlarının yönünü farklılaştırabilmek için saygınlıklarını, ekonomik güçlerini ve politik etkilerini kullanırlar.²⁴⁶

Herkes beyaz yaka suçlusu olabilir.²⁴⁷ Son dönemde kadınların da bu tip suçları işlemeye başlamış olmalarına karşın, tipik beyaz yaka suçluları erkek, 30 yaş üzerinde, düzenli bir aile yaşamı olan bir kişidir. Bu kişiler psikolojik açıdan sağlıklıdırlar, ortalamanın üstünde bir eğitim seviyesine sahiptirler ve geçmişe yönelik bir suç kayıtları bulunmamaktadır.²⁴⁸

Kişilerin beyaz yaka suçu işleyebilme fırsatlarının, ilerleyen yaşları ile birlikte arttığı görülmektedir. Bunun nedeni, ilerleyen yaşın, sosyal ve ekonomik açıdan kişilerin gelişimlerini sağlaması ve beyaz yaka suçlarını işleyebilme imkanlarını arttırmasıdır.²⁴⁹ Yaşla birlikte suç işleyebilme imkanları artıyor olsa da, kişilerin herhangi bir beyaz yaka suçu nedeniyle bir hüküm giymeleri bu fırsatların azalmasına neden olmaktadır.²⁵⁰

ACFE tarafından 2002 yılında hazırlanan raporda, 60 yaş üstü kişilerin beyaz yaka suçları işleyerek neden oldukları kayıpların, 25 yaş ve altındaki kişilerin aynı tip suçları işleyerek neden oldukları kayıplardan 27 kat fazla olduğu ve 60 yaş üstü kişilerin bu tip suçları ortalama 18 ay sürdürebildikleri belirtilmiştir.²⁵¹

Güç sahibi kişilerin beyaz yaka suçu işleyebilmek için daha fazla fırsatları bulunmaktadır.²⁵² Lüks bir yaşam sürdürme isteği veya yaşadıkları talihsiz olaylar nedeniyle, paraya ihtiyaç duyan kişilerin beyaz yaka suçu işleme

²⁴⁵ HIRCHI, Travis; GOTTFREDSON, Michael: "Causes of White-Collar Crime, s: 949-971.

²⁴⁶ GREEN, Gary S.: "Occupational Crime", s:12.

²⁴⁷ ADDIS, Judith Merle(Theodore): a.g.e., s:9.

²⁴⁸ HUNT, James B.: "Corporate Crime & The High Tech Industry:A Dangerous Brew", August, 1995. <http://www.redherring.com/Home/10179> Erişim Tarihi:05.07.2008

²⁴⁹ HUGHES, Christopher Scott: "White Collar Crime: Theoretical Perspectives on Motivation in the Public and Private Sectors", Master Tezi, Kentucky, 1998, s:40. Umi Numarası:1405321.

²⁵⁰ WEISBURD, David;WARING, Elin; CHAYET, Ellen F.: "White-Collar Crime and Criminal Careers", S:40.

²⁵¹ SCOTT, A.: a.g.e., www.findarticles.com.

²⁵² www.studyworld.com Erişim Tarihi: 29.06.2005.

ihtimalleri yüksektir. Ancak bu tip suçların ortaya çıkabilmesi için bu kişilerin, orta veya üst düzeyde bulunmaları ve buldukları konum gereği diğer kişilere ait varlıklara kolay erişim sağlayabilmeleri gereklidir. Bu kişiler işledikleri suçları akla uygun hale getirerek kendilerini haklı göstermekte²⁵³ ve kendilerini suçlu veya suçun bir unsuru olarak kabul etmemektedirler.²⁵⁴ Gerçekleştirdikleri faaliyetlerin de bir “suç” olduğunu inkar etme eğilimindedirler. 30 beyaz yaka suçlusu üzerinde yapılan bir araştırma²⁵⁵, bu kişilerin işledikleri suçlara karşı birbirlerinden farklı bakış açıları olduğunu göstermiştir. 30 kişilik suçlu grubu içinden, vergi kaçırma suçu işleyen 6 kişinin, işledikleri suçu tamamen inkar etme eğiliminde olduğu görülmüştür. Bu davranışın temelinde, kişilerin, bilerek ve isteyerek devleti dolandırdıklarını kabul etmek istememeleri yatmaktadır. 30 kişilik gruptan zimmet suçu işleyen 4 kişi, tamamen suçlu olduklarını kabul etmeseler de yaptıkları davranışın yanlış ve suç teşkil eden bir davranış olduğunu kabul etmişlerdir. Bu 4 kişiden 2’sinin finansal sıkıntı içinde bulunduğu ve bu nedenle zimmet suçu işledikleri ortaya çıkmıştır. Hilenin herhangi bir türü veya hileli finansal raporlama suçu işlemiş toplam 10 kişinin hepsi, böyle bir işlemin gerçekleştiğini kabul etmiş olsalar da, yaptıklarının bir suç olduğunu, inkar etmişlerdir. Antitröst suçlarına karışmış 4 kişi bu suçun kendi firmaları için değil, içinde buldukları endüstri kolunun iyiliği için gerçekleştirildiğini belirtmişler ve işledikleri bu suçları şiddet suçları ile karşılaştırmışlardır.²⁵⁶

²⁵³ BOLOGNA, Jack: “Handbook on Corporate Crime”, Butterworth-Heinemann-a division of Reed Publishing Inc., USA, 1993, S: 4.

²⁵⁴ www.bsos.umd.edu Erişim Tarihi:29.06.2005. ve POTTER, Gary; GAINES, Larry: “Underworlds and Upperworlds: The Convergence of Organized and White Collar Crime”, Proceedings of the Academic Workshop “Definitional Dilemma:Can and Should There Be A Universal Definition of White Collar Crime?”, June 20,22 1996, Sponsored and Co-hosted by the National White Collar Crime Center and West Virginia University, S:35

²⁵⁵ İlgili araştırma,Michael L. Benson tarafından yapılmıştır.

²⁵⁶ BENSON, Michael L.: “Denying The Guilty Mind:Accounting For Involvement in a White Collar Crime”, Criminology, Vol.23, Number 4, 1985, s:589-598.

2.2.2. BEYAZ YAKA SUÇLULARININ ÇEŞİTLERİ

Beyaz yaka suçluları iki çeşittir.²⁵⁷

- Duruma bağlı olarak suç işleyenler:
 1. Bu kişilerin belirgin bir suç kayıtları, şüpheli olan suçlama kayıtları yoktur.
 2. Zihinsel bir rahatsızlığa, duygusal değişkenliğe ve şiddete yönelik davranışlara ilişkin kayıtları yoktur.
 3. Suç işleyen bir gruplarla ilişkileri bulunmamaktadır.
 4. Çoğu zaman yaptıkları hareketlerden utanırlar.
 5. Çoğu zaman finansal problem içindedirler veya varlıkların suistimaline dair bir geçmişleri vardır.

- Kariyer Suçluları:
 1. İyi satış yapabilen, inandırıcı, konuşkan, bilgili görünen ve anlaşma yapabilen kişilerdir.
 2. İyi yalan söyleyebilirler, konuşma yetenekleri iyidir ve güven duygusu uyandırır.
 3. Psikolojik olarak diğer kişileri nasıl idare edebileceklerini bilirler.
 4. Otoriter ve lider izlenimini uyandırır.
 5. Kontrolün sağlanmış olduğu ortamlarda sinirlilik ve asabiyet gösterirler.
 6. Dost gibi davranırlar ve sevimlidirler.
 7. Değişik sosyal ortamlara ve durumlara kolayca uyum sağlarlar.
 8. Tedirgin bir görünüm sergilerler.
 9. Çoğu zaman risk almaktan hoşlanırlar.
 10. Çoğu zaman kendilerini önemli hissettirecek tarzda ve savurgan yaşamaktan hoşlanırlar.
 11. Vicdan azabı, pişmanlık ve suçluluk hissetmezler.

²⁵⁷ SHERMAN, Merk: a.g.e., s:4.

Beyaz yaka suçlarının bazıları birden fazla çalışanın aralarında kurulmuş anlaşmalar yardımı ile, bazıları ise bireysel olarak gerçekleştirilir.²⁵⁸ Bu tip suçlar, işletme içerisinde güvenilir olan, işletme varlıklarını çalmaya ve çaldığını gizleme imkanına sahip olan bir konumda çalışan bir kişi ve işletme dışında bulunan ikinci bir kişi tarafından birlikte de işlenebilmektedir. Bu iki kişinin ortaklığı, çok uzun süreler açığa çıkmadan sürme imkanı bulur. Bu kişiler genellikle muhasebe ve genel işletim sistemleri konusunda bilgilidirler ve bu bilgilerinin kendilerine sağladığı tüm avantajları, işledikleri suçları gizlemek için kullanırlar.²⁵⁹

2.2.3. BEYAZ YAKA SUÇLULARININ TAŞIDIKLARI ÖZELLİKLER

Araştırmacılar, beyaz yaka suçlarını işleyen kişilerin, kişilik tip ve profillerini açıklamaya çalışmışlardır. Bu kişilerin psikolojik açıdan bozuklukları olmadığı (halüsünasyon görmek gibi), beyaz yaka suçları terimi ilk ortaya konduğundan beri belirtilmektedir. Ancak yapılan bazı araştırmalar bu kişilerin kendilerini dünyanın merkezi gibi gördüklerini, gözü kara ve hırslı olduklarını ortaya koymaktadır.²⁶⁰

Bu tip suçları işleyen kişiler genellikle dışadönük ve popüler olmayı seven, tanınmayı isteyen kişilerdir. Yüksek sınıflara ait sosyal klüplere üye olmayı severler. Birlikte çalışılması kolay bir kişi gibi görünmeye çalışırlar. Grup faaliyetlerine katılmayı ve içinde buldukları grubun başarılı olmasını isterler. İnsanların yalnızca mevcut anda değil, daha sonra yapacakları işlerde de kendilerine güven duymalarını sağlarlar.²⁶¹

²⁵⁸ "Collaring the White Collar Criminal", Security, July 2001, s:81. www.securitymagazine.com
Erişim Tarihi: 07.05.2006.

²⁵⁹ HUNT, James B.: a.g.e., <http://www.redherring.com/Home/10179>

²⁶⁰ BRAITHWAITE, JOHN: a.g.e., s:1-21.

²⁶¹ ALALEHTO, Tage: "Economic Crime: Does Personality Matter?", International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, Sage Publications, 47(3), 2003, s:335-340.

Beyaz yaka suçlarının taşıdıkları özellikler hakkında yapılan arařtırmalar²⁶² sonucunda şu sonuçlara varılmıştır. Beyaz yaka suçu işleyenlerin,²⁶³

- %82.5'inin erkek,
- %77.9'unun beyaz ırka mensup,
- %78'inin yüksek okul mezunu,
- Orta yaşlı (ortalama yaş=40),
- %31.6'sının suçu işlendiği esnada işyerinin sahibi veya en yüksek kademede çalışmakta oldukları,
- %43.4'ünün daha önceden suç nedeniyle tutuklandığı,
- %35.4'ü hakkında ise daha öncesinde mahkumiyet kararı bulunduğu belirlenmiştir.

Pek çok araştırmacı, beyaz yaka suçunun doğası ile cinsiyet arasında bir ilişki bulunup bulunmadığını incelemiştir. Bu incelemeler erkeklerin, beyaz yaka suçlarını işlemeye kadınlardan daha yatkın olduklarını ortaya koymuştur.²⁶⁴

Bunun temel nedeni genel olarak kadınların beyaz yaka suçu işleyebilecekleri fırsatların erkeklerinkinden daha az olmasındandır.²⁶⁵

Kadınlar daha az risk teşkil etmesine karşın zimmet suçundan tutuklanan kişilerin pek çoğunun kadınlardan oluştuğu görölmektedir. Bunun temel nedeni ise kasiyerlik, hesap tutma gibi güvene dayalı pozisyonlarda genellikle kadınların çalışıyor olmasındandır.²⁶⁶ Ancak kadınlar iki önemli beyaz yaka

²⁶² İlgili araştırma David Weisburd, Ellen F.Chayet, Elin Warding tarafından yapılmıştır.

²⁶³ WEISBURD, David; WHEELER, Stanton; WARING, Elin; BODE, Nancy: "Crimes of the Middle Classes", Yale University Press, USA, 1991, s: 62-70.

²⁶⁴ HUNT, James: a.g.e., <http://www.redherring.com/Home/10179>

²⁶⁵ TONRY, Michael: a.g.e., s:90.

²⁶⁶ DALY, Kathleen: "Gender and Varieties of White-Collar Crime", Criminology, Sayı: 24, 1989, s:769-793.

suçu olan antitröst ve sermaye piyasasında yapılan hileler konusunda erkeklerden geride kalmaktadırlar.²⁶⁷

Yapılan bir araştırma²⁶⁸ sonuçlarına göre de beyaz yaka suçlularının %40'ını kadınlar oluşturmaktadır.²⁶⁹

Bir teoriye göre de, kadınlara ait suç oranları, kadınların ekonomik ve sosyal olarak bağımsızlıklarının artması ile²⁷⁰ son dönemde erkeklerin suç oranına erişmiştir. Bunun en büyük nedeni de kadınların iş hayatı içerisinde suç işleyebilecek konumlarda yer almaya başlamalarından kaynaklanmaktadır. Son dönemde kadınlar tarafından işlenen beyaz yaka suçlarını tarif etmek için muzip bir şekilde *pembe yaka suçları* terimi kullanılmaktadır.²⁷¹

Kadınları bu tip suçları işlemeye iten nedenler ve işledikleri suçu haklı gösterme şekilleri konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda, kadınları temelde bu tip suçları işlemeye iten nedenlerin, bir eş veya anne olarak sorumluluklarını yerine getirebilmek olduğu ortaya çıkmıştır. Suç işleyen kadınlar, kendilerini haklı göstermek için ise bunu eşi, çocukları gibi yakın çevresinin ihtiyaçları için yaptıklarını belirtmiş ve hiçbiri çaldıklarını ödünç aldığını iddia etme yoluyla kendini haklı göstermemiştir. Yapılan bir araştırma²⁷² sonucuna göre ise, erkekler işledikleri suça neden olarak yaşadıkları finansal sorunları göstermişlerdir. Çaldıkları parayı ödünç aldıklarını belirtmişler, ve kendilerini çaldıkları parayı daha sonra yerine koyacaklarına inandırarak haklı göstermişlerdir.²⁷³

²⁶⁷ TONRY, Michael: a.g.e., s:90.

²⁶⁸ İlgili araştırma Dr.W. Steve Albrecht tarafından yapılmıştır.

²⁶⁹ WELLS, Joseph T.: "Six Common Myths About Fraud; If Not Debunked They Can Obscure The Existence of White-Collar Crime", s:82.

²⁷⁰ www.nw3c.org Erişim Tarihi:11.12. 2004.

²⁷¹ <http://www.i-value.co.za/article1.htm> Erişim Tarihi: 29.05.2005

²⁷² Donald R. Cressey tarafından yapılmıştır.

²⁷³ DALY, Kathleen: a.g.e., s:769-793.

Beyaz yaka suçluları, işledikleri suçları hünere ve sanatsal bir şekilde gizlemeyi başarabilen hırsızlar olduklarından, çevredeki kişilerin dikkatini çekmeden suç işleyebilmektedirler. Suç işledikten sonra da bu suçun hiç bir zaman ortaya çıkarılmayacak bir şekilde gizleyebilmek için, bu suçluların yaptıkları iş hakkında gerçekten çok iyi bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Bu da iyi bir eğitim ile mümkündür.^{274, 275} Kişilerin eğitim seviyesi yükseldikçe beyaz yaka suçu işleme ihtimalleri artmaktadır. Eğitimin beyaz yaka suçları üzerinde etkisi olduğunu kanıtlamak için yapılan bir araştırma, beyaz yaka suçu işleyen kişilerin yaklaşık %32'sinin en azından üniversite mezunu olduğunu ve %60'ının lise eğitimini tamamlamış olduğunu göstermektedir.²⁷⁶

2.3. BEYAZ YAKA SUÇ VE SUÇLULARI İLE ŞİDDET SUÇ VE SUÇLULARI KAVRAMININ KARŞILAŞTIRILMASI

Bir kişiyi sahip olduğu bir varlıktan ayırmanın iki temel yolu bulunmaktadır. Bunlardan ilki kişinin, karşısında bulunan kişiye, bir silah doğrultması ve istediği varlığı zorla alması ikincisi ise karşısındaki kişiye yaptığı işi hissettirmeden, istediği varlığı bu kişiden almasıdır. Bu yollardan ilki soygun-yani şiddete yönelik bir suç- ikincisi ise genel kapsamı ile hiledir.²⁷⁷

Şiddet suçlarını işleyen kişiler kurbanlarından istedikleri varlığı çalmak için silahlarını veya bıçaklarını kullanırlar, beyaz yaka suçluları gibi kağıda ve bilgisayara ihtiyaç duymazlar.²⁷⁸

²⁷⁴ GILLIN, John Lewis: a.g.e., s: 222.

²⁷⁵ HOLTRETER, Kristy: "Is Occupational Fraud "Typical" White Collar Crime? A Comparison of Individual and Organizational Characteristics", Journal of Criminal Justice, sayı:33, 2005, s:353-365.

²⁷⁶ KERLEY, Kent R.; COPES, Heith: "The Effects of Criminal Justice Contact on Employment Stability for White Collar and Street Level Offenders", International Journal of Offender Therapy and Comperative Criminology, 48(1), Sage Publications, 2004, S:71.

²⁷⁷ PELDAN, Michael: "Fraud in Insolvency Occupational Fraud", Solvency & Fraud Seminar, Solvency&Forensic Accountants, November 2001, S:3.

²⁷⁸ WEISBURD, David; WARING, Elin; CHAYET, Ellen F.: "White-Collar Crime and Criminal Careers" S:9.

Beyaz yaka suçları, şiddet suçlarından, çeşitli karakteristik özellikleri ile ayrılmaktadır. Bu özellikler;²⁷⁹

- Beyaz yaka suçlarında, dikkatli bir planlama ve önceden tasarlanmışlık bulunmaktadır ve bu suçlar genellikle şiddet unsurunu içermezler.
- Beyaz yaka suçları öfkeye bağlı olarak anlık işlenen suçlar olma özelliğini taşımazlar, kasıt unsuru içerirler.
- Beyaz yaka suçlarında kandırmanın, hileli davranışın ve gizlenmiş bir haksız kullanımın bulunması tipik özelliktir.
- Beyaz yaka suçları, sık ortaya çıkan suçlar değildirler ve bu durum varlıklarını belirsiz kılmaktadır.
- Beyaz yaka suçları karmaşık yapıdadırlar ve bu karmaşık yapıları nedeniyle ortaya çıkarılmaları ve cezalandırılmaları zordur.

Beyaz yaka suçları ile şiddet içeren suçların karşılaştırılması,

- Bu suçların neden oldukları ekonomik kayıplar ve kişilere verdikleri zararlar,
- Bu tip suçları işleyen kişilerin cezalandırılmaları,
- Suçluların toplum içindeki mevkileri ve suçlunun karşılaşıacağı kayıplar,

açılarından yapılmaktadır.

2.3.1. EKONOMİK KAYIPLAR VE KİŞİLERE VERİLEN ZARAR AÇISINDAN

Beyaz yaka suçlularının topluma verdikleri zarar, şiddet suçlularınca verilen zararın çok daha ötesindedir. ²⁸⁰ Beyaz yaka suçları her yıl milyarlarca dolar kayba neden olmaktadır. Bir tahmine göre, yalnızca hile nedeniyle uğranılan

²⁷⁹ www.i-value.co.za Erişim Tarihi: 28.05.2005.

²⁸⁰ SUTHERLAND, Edwin H.; CRESSEY, Donald R.: a.g.e., s: 40-41.

kayıplar, mala yönelik işlenen suçlar nedeniyle oluşan kayıplardan on bir kat fazladır.²⁸¹

Beyaz yaka suçlarının mağdurlarından bazıları, bu suçlar nedeniyle, ölümler veya ciddi yaralanmalar ile karşılaşabilir, içinde buldukları güvenilir olmayan çalışma koşulları nedeniyle çeşitli hastalıklara yakalanabilirler ya da finansal açıdan kayıplara uğrayabilir ve hayatlarının kalan kısmını düşük standartlardaki yaşam koşulları içerisinde geçirmek zorunda kalabilirler.²⁸²

Beyaz yaka suçlarının şiddet suçlarından çok daha fazla ekonomik kayıplara neden olmasının ve kişilere çok daha fazla zarar vermesinin nedenleri şunlardır:²⁸³

- Beyaz yaka suçluları, gerçekleştirdikleri çeşitli manipülasyonlar suretiyle, ellerine alıp taşımak zorunda kalmadan para çalabilirler.
- Beyaz yaka suçları birbirine bağlı ve uzun zaman devam eden pek çok hareketten oluşur, vur kaç hareketleri değildirler.
- Beyaz yaka suçluları nadiren savcılığa verilirler ve nadiren tutuklanırlar. Bir cezaya mahkum edilseler de bu cezalar oldukça hafif olmaktadır.
- Beyaz yaka suçlularına karşı yapılan suçlamalara ait kanıtlar, şiddet suçlularına karşı yapılan suçlamalara ait kanıtlar kadar kesin olmamaktadır.

²⁸¹ RECINE, Jennifer S.: "Examination of the White Collar Crime Penalty Enhancements in the Sarbanes-Oxley Act", American Criminal Law Review, Georgetown University Law Center, Vol.39, Issue. 4, 2002, s:1535+

²⁸² MOORE, Elizabeth; MILLS, Michael: "The Neglected Victims and Unexamined Costs of White-Collar Crime", Crime And Delinquency, 36(3) s:408-418.

²⁸³ "White Collar Crime", www.umsl.edu Erişim Tarihi:24.10.2004.

Şiddet suçlarının mağdurları gibi beyaz yaka suçlarının mağdurları da gördükleri finansal zarar dışında, psikolojik zarar, duygusal zarar ve strese bağlı fiziksel sorunlardan yakınmaktadır. Mağdurlar tüm hayatları boyunca yaptıkları birikimlerini bir anda kaybedebilirler ve bu durum mağdurlar üzerinde psikolojik ve sosyal açılardan olumsuz etkiler yaratır. Bu tip suçlar nedeniyle mağdur olan kişiler, paralarının, güvenliklerinin, gururlarının ve itibarlarının çalındığını hissederler ve kendilerini koruduğuna inandıkları sisteme karşı olan inançlarını yitirirler. Şiddet suçlarının mağdurları gibi beyaz yaka suçların mağduru olan kişiler de iyileşebilmek için uzun zamana ihtiyaç duyarlar.²⁸⁴

ABD Ulusal istatistikleri her yıl yaklaşık 16.000 kişinin beyaz yaka suçları nedeniyle zarar gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu rakam 2002 yılında FBI tarafından 16.204 olarak açıklanmıştır. Ancak, başında tıp profesörü olan J. Paul Leigh'in bulunduğu, kurumsal sağlık ve güvenlik konusunda çalışan bir grup, 1992 yılında 66.971 kişinin işe bağlı yaralanmalar ve hastalıklar nedeniyle öldüğünü tahmin etmektedir. Bu rakam kurumsal kirlenmeye bağlı ortaya çıkan kanser vakalarına bağlı olarak hayatını kaybeden kişilere ilişkin rakamları ve hatalı ürünler ile zehirli gıdaların neden olduğu ölümleri içermemektedir.²⁸⁵

2.3.2. SUÇLULARIN CEZALANDIRILMASI AÇISINDAN

Suç işlemiş bir kişinin yaşantısına, özgürlüğüne, mallarına ve onuruna karşı devlet tarafından konulan kısıtlamalara “ceza” denilmektedir.²⁸⁶ Bir kişiyi cezalandırmanın altında yatan temel nedenler ise, kişinin çevresine verdiği zararın öcünü almak, ceza çekmesini sağlamak, bu tip suçları işlemeyi düşünen kişilere karşı caydırıcılık yaratmak, suçluyu kurallara uyan bir birey haline getirmek ve toplumu suçlulardan korumak olarak sıralanabilir.²⁸⁷

²⁸⁴ TURMAN, Kathryn M.,“Message From The Director”,OVC Bulletin,U.S.Department of Justice, May 2000, s:1-2.

²⁸⁵ www.commondreams.org Erişim Tarihi: 07.02 2005.

²⁸⁶ Türkçe Sözlük, s:255-256.

²⁸⁷ GILLIN, John Lewis: a.g.e., s:255-287.

Cezalandırılma açısından detaylı incelendiğinde, beyaz yaka suçları ile şiddet suçları kavramı arasında çok belirgin çifte standart bulunmaktadır. Beyaz yaka suçlarının ağır cezalardan kurtulabilmesinde bazı etkenlerin rolü bulunmaktadır. Bu etkenler kısaca şu şekilde açıklanabilir,²⁸⁸

- Beyaz yaka suçlarını işleyen kişilerin paraları olduğu için en iyi hukuki danışmanlıkları alabilmekte ve mesleklerinde en başarılı olan avukatlar ile çalışabilmektedirler.
- Kanunlar genellikle beyaz yaka suçlarının lehine hazırlanmıştır ve bu suçları işleyen kişiler, yaptıklarının suç olarak değerlendirilmeyeceğini görebilecek pozisyonlarda bulunmaktadır.
- Beyaz yaka suçlarının toplum üzerindeki etkileri oldukça büyük olmasına karşın, kişi başına düşen maliyet düşüktür. Toplumdaki bireysel anlayış nedeniyle, toplum, beyaz yaka suçlarından şiddet suçu işleyen kişiden etkilendiği düzeyde etkilenmemektedir.
- Polis güçleri bu tip suçlularla mücadeleye girmemektedir. Çeşitli kuruluşlar ise gözlemci olarak bulunmakta ve ancak bir zarar ortaya çıktığı zaman konu ile ilgilenmektedirler.
- Beyaz yaka suçlarında bir suçlama yapmak zordur. Örneğin firmanın ihmali nedeniyle bir çevre kirlenmesi oluşsa da, firma hapse mahkum edilmez, yalnızca para cezasına çarptırılır. Bunun da nedeni yüzlerce kişiye iş yaratan ve sosyal gereklilikleri sağlayan bir firmaya verilebilecek farklı bir cezanın topluma maliyeti, kanunun çiğnenmiş olmasının maliyetini aşacaktır.

²⁸⁸ www.delmar.edu , "Russ Long Lecture Notes", Erişim Tarihi:02.11.2004.

Topluma verdikleri bunca zarara rağmen beyaz yaka suçlularının diğer suçlulardan daha az hapis cezası almalarının bir diğer nedeni de, kural koyucuların bu tip suçlulara hapis cezası vermenin uygun bir seçenek olmadığını düşünmeleridir. Kural koyucular bu tip suçlarda, para cezasının da en az hapis cezası kadar caydırıcı olacağını, bu şekilde bir cezalandırmanın toplumun kaynaklarının hapiste yer alan suçlular için harcanmasının da önüne geçileceğini savunmaktadırlar.²⁸⁹

Banka soygunu nedeniyle hüküm giyen suçluların %91'i hapis cezasına çarptırılmalarına karşın, banka fonlarını zimmetine geçirme suçundan hüküm giyen suçluların yalnızca %17'si hapis cezası almaktadır.^{290, 291}

Ayrıca, hapis cezasına çarptırılırsalar bile, beyaz yaka suçluları şiddet suçlarını işleyen kişilere göre çok daha hafif cezalar almaktadırlar. Örneğin 2001 yılında beyaz yaka suçlularına verilen ortalama hapis cezası 20 ayın biraz üzerindeyken, şiddet suçlarını işleyen kişilere verilen hapis cezalarındaki ortalama ay 71.7 ay ile 89.5 ay arasında değişmektedir.²⁹²

Beyaz yaka suçları ile şiddet suçları arasında, cezalandırılma açısından çifte standart uygulandığı, 1973 yılında aynı gün, aynı mahkemede görülen iki davanın konusu olan suçların ve bu suçlara verilen cezaların incelenmesi ile açıkça görülebilmektedir. Yargılanan ilk suçlu, işlediği zimmet suçu ile bankayı toplam 4.6 milyon \$'lık zarara uğratan bir banka yöneticisidir. İşlediği bu suç karşılığında, 10 yıllık hapis cezasına çarptırılmıştır. Yargılanan ikinci suçlu ise, iki kişi ile birlikte bir banka soygunu gerçekleştirmiştir. Üç suçlunun birlikte bankadan çaldıkları toplam tutar 13.834 \$'dır. İşledikleri bu suç, zimmet suçu ile

²⁸⁹ RECINE, Jennifer S.: a.g.e., s:1535+

²⁹⁰ ABA tarafından açıklanmıştır.

²⁹¹ www.delmar.edu, "Russ Long Lecture Notes", Erişim Tarihi:02.11.2004.

²⁹² GREEN, Stuart P.: "The Concept of White Collar Crime in Law and Legal Theory", Symposium on "White Collar Criminal Law in Comparative Perspective: The Sarbanes-Oxley Act of 2002", Buffalo Criminal Law Review, Vol. 8, No.1, March 25, 2004, s:22.

çalınan paranın yüzde birinden az olmasına rağmen, bu suç karşılığında her bir soyguncuya 16'şar yıl hapis cezası verilmiştir.²⁹³,²⁹⁴

Beyaz yaka suçlarının, sahip oldukları ekonomik kaynaklar ve şirketlerdeki pozisyonları bakımından tutuklanma ve cezalandırılma olasılıklarının, şiddet suçu işleyen kişilerden çok daha az olmasına ilave olarak, bazı araştırmalar, hapis cezası alan beyaz yaka suçlarının, cezalarını tamamladıktan sonra, önceki işlerine benzer işlerde yeniden çalışmaya başladıklarını göstermektedir.²⁹⁵

2.3.3. SUÇLULARIN TOPLUM İÇİNDEKİ MEVKİLERİ VE SUÇUN ORTAYA ÇIKMASI HALİNDE SUÇLULARIN KARŞILAŞACAKLARI KAYIPLAR AÇISINDAN

İşlenebilmesi herhangi bir mevki gerektirmeyen şiddet suçlarından farklı olarak, beyaz yaka suçları belli bir mevki gerektirdiği için herkes bu suçları işleme fırsatını yakalayamaz.²⁹⁶

2001 yılında yapılan araştırma²⁹⁷ sonuçları şu şekildedir;²⁹⁸

- Beyaz yaka suçu işleyen kişilerin, sabit bir iş sahibi olma ihtimalleri, şiddet suçlarını işleyen kişilere göre üç kat fazladır.
- Beyaz yaka suçu işleyen kişilerin bir ev sahibi olma ihtimalleri, şiddet suçu işleyenlere göre beş kat fazladır.
- Beyaz yaka suçu işleyen kişilerin \$10.000'lık bir varlığa sahip olma ihtimalleri, şiddet suçu işleyen kişilere göre sekiz kat fazladır.

²⁹³ Christopher Stone tarafından belirtilmiştir.

²⁹⁴ POVEDA, Tony: a.g.e., s:44.

²⁹⁵ KERLEY, Kent R.; COPES, Heith: a.g.e., S:67.

²⁹⁶ PIQUERO, Nichole Leeper; BENSON, Michael L.: "White Collar Crime and Criminal Careers", Journal of Contemporary Criminal Justice, May 2004, s:159.

²⁹⁷ Michael.L.Benson ve Kent.R.Kerley tarafından yapılmıştır.

²⁹⁸ KERLEY, Kent R.; COPES, Heith:age.,s:67.

Beyaz yaka suçluları ile şiddet suçluları arasındaki temel farklardan biri de, beyaz yaka suçu işleyen kişilerin belli bir mevkiye ve sosyal statüye sahip olması ve bu nedenle de bir suç nedeniyle hüküm giymeleri halinde, bazı kayıplar yaşayacak olmalarıdır.²⁹⁹

2.4. BEYAZ YAKA SUÇLARININ ARAŞTIRILMASI VE ORTAYA ÇIKARILMASI

Topluma bu derece yüklü maliyeti olsa da, uzmanlar, pek çok kişinin işlenen beyaz yaka suçlarını bildirme konusunda başarısız olduğuna inanmakta ve bunun nedeni olarak da kişilerin işlenen bir suçun mağduru olduklarının farkında olmamalarını göstermektedirler. Kişilerin büyük çoğunluğu meydana gelen olaydan şüphelenseler de, bunun bir suç olup olmadığından emin olamamaktadırlar. Bilgi sahibi olan kişiler ise, karşılaştıkları olayı kime bildireceklerinden emin olmamakta ve yaptıkları bildirimden bir sonuç alınabileceğine inanmamaktadırlar.³⁰⁰

ABD vatandaşları üzerinde 1999 yılında telefon aracılığı ile yapılan anket çalışmasında bu konuda ulaşılan bazı sonuçlar şöyledir;³⁰¹

- Herhangi bir beyaz yaka suçundan mağdur olanların yalnızca %41'i bu suçu bildirirken %59'luk kısmı bu suç nedeniyle bir bildirimde bulunmamıştır.
- Herhangi bir beyaz yaka suçundan mağdur olmayan kişilere, böyle bir mağduriyet yaşasalardı, bu suçu bildirip bildirmeyecekleri sorulduğunda %95'i suçu bildireceğini, %2'si bildirmeyeceğini %3'ü ise ne yapacağından emin olmadığını belirtmiştir.

²⁹⁹ PIQUERO, Nichole Leeper; BENSON, Michael L.: a.g.e., s:160.

³⁰⁰ www.onlinelawyersource.com Erişim Tarihi: 07.02.2005.

³⁰¹ REBOVICH, Donald J.; LAYNE, Jenny: a.g.e., s:9-10.

Ayrıca beyaz yaka suçları ile ilgili olarak yapılan diğer bir araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlara göre, ABD’de bir beyaz yaka suçu nedeniyle mağdur olan %41’lik kesimin yalnızca %21’inin hukuki mercilere bildirim yaptığı belirlenmiştir.³⁰²

Oldukça karmaşık yapıda olan beyaz yaka suçlarının işlenebilmesi için bu suçlara ait yapının kurulması yıllar sürmekte ve bu uzun zaman harcanarak kurulan bu yapının uzun bir süre işlemesi beklenmektedir. Böyle karmaşık bir yapıda inşa edilen beyaz yaka suçlarının ortaya çıkarılabilmesi için detaylı araştırmalar yapılması gerekmektedir. Bu araştırmalar için önceden belli bir plan yapılmalıdır. Yapılan plan;³⁰³

- Tüm suç unsurlarının belirtilip belirtilmediğinden emin olmak için araştırma süreci üzerinde yoğunlaşmalı,
- Gereksiz olan prosedürleri ve kopyaları sınırlandırmalı,
- Geniş olaylarda çok sayıda personelin araştırmalarını koordine etmeli,
- Araştırmacılarda bir değişiklik olsa bile sağlamlığı ve istikrarı korumalı,
- İletişimin sağlanmasına yardımcı olmalı,
- Rapor için bir taslak niteliği taşımalı,
- Deneyimsiz çalışanlar için yol gösterici ve eğitici niteliği bulunmalıdır.

İşletmelerde beyaz yaka suçlarına dair bulunabilecek çeşitli belirtiler şunlardır;³⁰⁴

- Kanundışı yollar ile elde edilmiş gelirlerin varlığı,
- Yoğun biçimde nakit ile işlem yapılması,

³⁰² JOHNSTON, Richard: “The Battle Against White Collar Crime: “The Exponential Growth of Technology and the Use of Computers Have Triggered a Purposeful Rethinking of the Tools Needed by Law Enforcement Organizations to Adress Internet-Related Crime””, USA Today, Jan 2002, s: 36-38.

³⁰³ BOWKER, Arthur L.: “Investigative Planning: Creating a Strong Foundation for White collar criminals”, FBI Law Enforcement Bulletin, June, 1999, www.findarticles.com Erişim Tarihi: 07.05.2006.

³⁰⁴ PETERSON, Marlyn B.: “Applications in Criminal Analysis: A Sourcebook”, Preager, Westport, CT, 1994, s:184.

- İşletmenin çok fazla sayıda banka ile çalışması ve bu bankalardaki hesaplar arasında gerçekleşen yoğun para hareketleri,
- İşletmenin aniden birden fazla faaliyet yürütmeye başlaması,
- Çok fazla işin aynı adresten yürütülmesi,
- Hiç bir fiziki varlığı bulunmayan ancak kağıt üzerinde var olan çok fazla sayıda kuruluşun mevcut bulunması,
- İşletmenin yurtdışı ile ilgili bir faaliyeti bulunmamasına karşın yurtdışı bankalar ile yaşanan yoğun hesap hareketleridir.

Denetçiler beyaz yaka suçlarını araştırırken analitik inceleme tekniklerinden faydalanabilmektedir.³⁰⁵

Analitik inceleme teknikleri, çeşitli finansal olan ve olmayan veriler ile işletmeye ait kayıtlar arasında bulunan anlamlı ilişkilerin incelenmesi ile elde edilen bilgilerin, denetçinin beklentilerine uyup uymadığına bakılması olarak tanımlanabilmektedir.³⁰⁶

Analitik inceleme prosedürlerinin doğru sonuçlar verebilecek şekilde kullanımında en büyük sıkıntı, denetçilerin bu prosedürlerde kullanılan oranlar konusunda çeşitli beklentiler oluşturabilmeleri hususunda ortaya çıkmaktadır.

Analitik inceleme prosedürleri olarak oran analizi, yatay analiz, dikey analiz ve nakit akım tabloları yöntemleri kullanılmaktadır. Oran analizlerinde şirket içi hırsızlıkların, zimmet suçlarının ve alacaklar konusunda yapılan manipülasyonların belirlenebilmesi için kullanılacak en önemli üç oran; cari oran, asit test oranı ve nakit oranıdır. Bu oranlarda işletmedeki bir soruna dair ışık görülür ise ikinci aşamada dikkatle incelenmesi gereken oranlar; alacak

³⁰⁵ CULLINAN, Charles P.; SUTTON, Steve G.: "Defrauding the Public Interest: A Critical Examination of Reengineered Audit Processes and the Likelihood of Detecting Fraud", *Critical Perspectives on Accounting*, Sayı 13, 2002, s:305.

³⁰⁶ BOZKURT, Nejat: "Muhasebe Denetimi", 2.Baskı, Alfa Yayınları, 1999, s:151.

devir hızı, tahsilat süresi, stok devir hızı, stok satış süresi ve stokların nakde çevrilebilme süresine ilişkin oranlardır.³⁰⁷

Dikey analiz de, işletme içinde işlenen suçların farkedilebilmesi için denetçiye imkan sağlar. Ancak bu yöntemin sonuç verebilmesi için, hile ya da zimmet suçu ile işletmeden çalınan tutarların önemli sayılabilecek düzeyde olması gerekmektedir. Örneğin işletmenin satışlarının maliyetinin net satışlara olan oranı önceki yıl %40 iken cari yılda %70'e yükselmiş ise, bir işletme çalışanı stoklardan mal çalıyor olabilir. Çünkü işletme çalışanı tarafından işlenecek bu tarz bir suç, dönem sonu mal stoklarını azaltarak, satışların maliyetinin yüksek çıkmasına neden olabilir. Ya da işletme çalışanlarından biri ilgili malların satışını gerçekleştiriyor olmasına karşın bunu kayıtlara almıyor ve satış gelirlerini çalıyor olabilir. *Yatay analiz*, işletmenin dönemleri arasında meydana gelen anlamlı değişikliklerin farkedilmesini sağlar. *Nakit akım tablolarının analizi* de denetçi açısından oldukça önemlidir. Hırsızlık ve zimmet gibi suçlarda nakdin çalınması olası bir durum olduğundan, denetçilerce bu tablonun dikkatli biçimde incelenmesi gerekmektedir. Bunların dışında finansal olmayan veriler de, işletmede hile, zimmet gibi suçlar bulunup bulunmadığına dair önemli sonuçlar verebilmektedir.³⁰⁸ Örneğin bir otelde günde 1.000 adet havlu yıkanırken, otelde kalan müşteri sayısının 100 olarak görülmesi, işletme çalışanlarından birinin, yapılan bazı satışlardan kaynaklanan gelirleri zimmetine geçirdiğinin göstergesi olabilir.

Kara para aklanmasına dair suçlarda da, işletme mali tabloları üzerinde yapılacak analiz bu suçların kolaylıkla ortaya çıkarılmasını sağlayacaktır. Bu tip suçlarda kara para işletmenin satışları sonucunda işletmeye girmiş gibi gösterileceğinden, sektörde faaliyet gösteren diğer işletmelerin gelirleri ile ilgili işletmenin gelirlerinin karşılaştırılması durumun belirlenebilmesini sağlayacaktır. Aynı işletmenin önceki yıllara ait satış gelirlerinin yatay analizinin yapılması da

³⁰⁷ WILLIAMS, Howard E.: "Investigating White Collar Crime: Embezzlement and Financial Fraud", Charles C Thomas Publisher Ltd., USA, 1997, s: 80-86.

³⁰⁸ WILLIAMS, Howard E.: a.g.e., s: 80-86.

ilgili yılda satış gelirlerinde bir patlama görüleceğinden bu suçların belirlenebilmesi açısından faydalı olabilmektedir.

2.5. TEKNOLOJİK GELİŞMELER VE BEYAZ YAKA SUÇLARI

Teknolojik gelişmeler ile birlikte daha çok kişinin bilgisayarlara erişiminin sağlanması, bilgisayarların kötüye kullanımında da artışa neden olmuştur.³⁰⁹

Teknolojik gelişmeler beyaz yaka suçlarının işlenmesini kolaylaştırdığı kadar aynı teknolojik gelişmeler, bu yolla işlenen suçların belirlenebilmesi açısından, çeşitli yararlar da sağlamaktadır. Denetçiler bilgisayar destekli denetim tekniklerini³¹⁰, kanundışı işlemleri belirleyebilmek için kendi lehlerinde kullanmaktadırlar.³¹¹

Kişilerin, kanun dışı bir faaliyet gerçekleştirmek için bilgisayar sistemlerini kullanmaları, bilgisayar yardımı ile işlenen suçları meydana getirmektedir. Bu suçlarda bilgisayar, suçun işlenmesinde kullanılan bir nesne olma niteliği taşımakta³¹² ve suçun işlenmesini kolaylaştırmaktadır.³¹³

Hedef olarak bilgisayarın seçildiği suçlarda amaç, kasıtlı bir biçimde bilgisayar dosyaları veya bilgisayar sistemlerine zarar vermek veya pazarlama stratejileri, şahsi veya işletme bilgileri, hükümet bilgileri vb. çalmaktır. Bu suçlar bilgisayara yetkilendirilmeden erişim olarak da tanımlanabilir. Bilgisayara yetkisiz bir şekilde direkt erişim, bilgisayarın dahil olduğu ağ bağlantısına yetkisiz bir biçimde girilmesi veya sahip olunan erişim yetkilerinin ihlal edilmesi şeklinde gerçekleştirilebilir. Bilgisayarın aracı olarak kullanıldığı suçlarda ise bilgisayar,

³⁰⁹ LEE, Vanbil W.: "A Deterrent Measure Against Computer Crime: Knowledge Based Risk-Analytic Audit", Singapore Management Review, Singapore, Jan 1997, s: 19-45.

³¹⁰ İngilizcesi: Computer Assisted Auditing Techniques

³¹¹ CHRISTEN, Jo Ann; BYINGTON, J. Ralph: a.g.e., s: 23.

³¹² "White Collar Crime" www3.sk.sympatico.ca Erişim Tarihi:24.10.2005.

³¹³ "Curtailling Crime—inside and out", Crime prevention series, U.S. Small Business Administration. www.sba.gov/library/pubs/ch-2.doc Erişim Tarihi:06.05.2006.

suçun işlenmesini kolaylaştıran bir araç görevi görür. ATM kartlarının ve banka hesaplarının hileli kullanımı, faiz hesaplamalarında yapılan hileler veya döviz kurları kullanılarak gerçekleştirilen hileli işlemler, bilgisayarın aracı olarak kullanımına örnek olarak gösterilebilir.³¹⁴

Son dönemde işlenen beyaz yaka suçlarının pek çoğunun bilgisayar ile ilişkili olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun da ötesinde, bilgisayar kullanılarak işlenen suçlarda konu edilen tutarlar, çok yüksek düzeydedir. Bir banka soyguncusu bir soygun esnasında bankaya ortalama 15.000\$'lık zarar verirken, bilgisayar kullanarak işlenen suçların verdiği ortalama zarar 400.000\$ seviyesindedir. Ayrıca bunun da ötesinde bilgisayar kullanılarak işlenen suçlarda suçlunun yakalanma olasılığı yalnızca %1'dir.³¹⁵

Bilgisayar sistemleri kullanılarak işlenen suçlarda en büyük sorunlardan biri, bu konularda yeterli düzeyde eğitim almış araştırmacıların bulunmamasıdır. Bilgisayar firmalarının her yıl binlerce yeni ürünü piyasaya sürmesi, kişilerin bu konuda güncel bilgileri takip etmelerini imkansızlaştırmaktadır. Bu kadar hızlı gelişen bir sektörde, hiç kimsenin tüm sistemlerin çalışma şeklini bilebilmesine imkan bulunmamaktadır. Toplumun halen şiddet suçlarına verdiği önemin beyaz yaka suçlarına verdiği önemden fazla olması nedeniyle, bilgisayar sistemi aracılığıyla işlenen suçların önlenmesi için, daha fazla kaynak ayrılması da, söz konusu olmamaktadır.³¹⁶

³¹⁴ SHICHOR, David; GAINES, Larry; BALL, Richard: "Readings in White Collar Crime", Waveland Press Inc., Illinois, 2002, s:184-186. (prepared by David Carter and Andra J.Bannister especially for Readings in White Collar Crime)

³¹⁵ PRINCE, R.Leon; COTNER, John S.; DICKSON, Warren L.: "Computer Fraud In Commercial Banks: Management's Perception", Journal of Systems Management, Vol.40, Oct 1989, s: 28.

³¹⁶ GROOVER, Richard S.: "Overcoming Obstacles: preparing for computer-related crime", FBI Law Enforcement Bullitin, August 1996, www.findarticles.com Erişim. Tarihi:07.05.2006.

3. TÜRK CEZA KANUNU ÇERÇEVESİNDE BEYAZ YAKA SUÇLARININ ÇEŞİTLERİNİN AÇIKLANMASI

Ceza hukuku, esasen haksızlık teşkil eden davranışlardan hangilerinin suç olarak tanımlanması gerektiğini açıklayan ve bu davranışlar karşısında verilecek cezaları belirleyen hukuk disiplini³¹⁷ olarak tanımlanabilmektedir.

“Ceza Kanunu’nun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir.”³¹⁸

Türkiye’de, 26.09.2004 tarihinde kabul edilen 5237 sayılı TCK, 12.10.2004 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

TCK’da suçlar temel olarak, *uluslararası suçlar, kişilere karşı suçlar, topluma karşı suçlar ve millete ve devlete karşı işlenen suçlar* olmak üzere 4 ana kısım altında toplanmaktadır. Her kısım altında yer alan bölümlerde ise, bir toplum içerisinde ilgili kapsamda işlenebilecek suç çeşitleri, bu suçlara verilecek cezalar ve alınabilecek güvenlik tedbirleri açıklanmıştır.

TCK’da yer alan suçların pek çoğu beyaz yakalı çalışanlar tarafından da işlenmektedir. Bu konuda sayısız örnek verilebilir. Bir doktorun verdiği yanlış ilacın aslında iyileşebilecek bir hastanın ölümüne neden olması, bir beyaz yakalı tarafından kişilere karşı işlenen bir suç, kimyasal maddeler kullanarak üretim yapan bir işletme yönetiminin, fabrika binasının yanından geçen nehre fabrikanın zehirli kimyasal atıklarını bırakmaya karar vermesi ve bu suretle çevre bölgelerde yaşayan halkın hastalanmasına neden olması ise beyaz yakalılar tarafından topluma karşı işlenen bir suçtur.

³¹⁷ ÖZGENÇ, İzzet: “Türk Ceza Hukuku”, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006, s:31.

³¹⁸ TCK, Madde 1.

Bir toplumda işlenen tüm beyaz yaka suçları ekonomik bir çıkar sağlama amacı gütmeyişi gibi, yine bir toplumda ekonomik çıkar sağlamaya yönelik işlenen tüm suçlar da beyaz yaka suçu olma özelliği taşımamaktadır. Ekonomik çıkar sağlama amacı ile işlenen suçlar, bir bütün olarak ekonomik düzenin işleyişini ihlal ederler ve beyaz yaka suçları ile keşitdikleri bir nokta bulunmaktadır, bu nokta; işlenen bir suçun hem beyaz yaka suçu olma özelliği taşıması hem de ekonomik çıkar sağlama amacı ile işlenmesidir.³¹⁹ Tezimizde beyaz yakalıların işlenebilecek suçlardan, ekonomik çıkar sağlama amacı ile işlenen suçlar üzerinde durulacaktır.

Bu kapsamda,

- Kişilere karşı suçlardan, güveni kötüye kullanma (emniyeti suistimal), dolandırıcılık, iflas suçları, şirket veya kooperatifler hakkında yanlış bilgi,
- Topluma karşı suçlardan, ihaleye fesat karıştırma, sahtecilik, bilişim suçları,
- Millete ve devlete karşı suçlardan ise, zimmet, irtikap, rüşvet ve görevi kötüye kullanma suçları açıklanacaktır.

3.1. KİŞİLERE KARŞI SUÇLAR

TCK'da yer alan, kişilere karşı işlenen suçlardan güveni kötüye kullanma (emniyeti suistimal), dolandırıcılık, iflas suçları, şirket veya kooperatifler hakkında yanlış bilgi suçları açıklanacaktır.

³¹⁹ DURSUN, Selman: "Ekonomik Suçlar ve Bankacılık Suçları Bağlamında Bankacılık Düzenine Karşı İşlenen Suçlar", Seçkin Yayınları, Ankara, 2006, s:39.

3.1.1. GÜVENİ KÖTÜYE KULLANMA (EMNİYETİ SUİSTİMAL) SUÇU

Güveni kötüye kullanma (emniyeti suistimal) suçu, *“Başkasına ait olup da, muhafaza etmek veya belirli bir şekilde kullanmak üzere zilyedliği^{320,321} kendisine devredilmiş olan mal üzerinde, kendisinin veya başkasının yararına olarak, zilyedliğin devri amacı dışında tasarrufta bulunan veya bu devir olgusunu inkar eden kişi”* tarafından işlenir ve bu kişi, *“şikayet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır.”³²²*

Güveni kötüye kullanma suçu, üzerinde mülkiyet hakkı bulunabilecek taşınır ve taşınmaz tüm mallar hakkında işlenebilmektedir. İlgili suçun işlenebilmesi ilgili malın zilyedi bulunan kişi ile bu malın teslim edildiği kişi arasında bir sözleşme (hizmet sözleşmesi, vekalet sözleşmesi vb.) ilişkisi bulunmalıdır ve bu sözleşme gereği kişiler arasında mevcut olan güvenin korunması gereklidir. Bu güvenin zedelenmesi ile meydana gelen suç, kişilerin mülkiyet haklarına zarar vermektedir.³²³

Güveni kötüye kullanma suçunun oluşabilmesi için mağdur, suç konusu malı suçluya teslim etmiş olmalıdır. Bu teslimin bilinçli ve istekli bir şekilde gerçekleştirilmiş olması şarttır çünkü mağdurun istemeden veya bilinçsiz bir şekilde suçluya verdiği mallar için, güveni kötüye kullanma suçundan bahsedilemez. Mağdur tarafından gerçekleştirilen teslim üzerine, suçlunun ilgili malı, teslim amacı dışında tasarrufta bulunması veya bu malın teslimini inkar etmesi, suçun maddi unsurunu, suçlunun bu suçu kasıtlı olarak işlemesi ise suçun manevi unsurunu oluşturur. Suçun işlenmesi sonucunda ise malı karşısındaki kişiye güvenerek teslim etmiş olan kişi zarar görür.³²⁴

³²⁰ Zilyedlik: “Bir şey üzerinde fiili hakimiyet veya bir eşya üzerinde fiili hakimiyet veya kudret alanı içinde bulundurma”

³²¹ www.adalet.gov.tr Erişim Tarihi: 02.02.2007.

³²² TCK Madde 155

³²³ EKİNCİ, Mustafa; ESEN, Sinan: “Hırsızlık, Yağma, Güveni Kötüye Kullanma, Dolandırıcılık, Hileli ve Taksirli İflas, Karşılıksız Yararlanma, Belgelerde Sahtecilik ve Bilişim Alanında Suçlar”, Adalet Yayınları, Ankara, 2005, s:121-122.

³²⁴ DÖNMEZER, Sulhi: “Kişilere ve Mala Karşı Cürümler”, Tıpkı 17.Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ, İstanbul, 2004, s:503-504.

Güveni kötüye kullanma suçu ile hırsızlık suçu arasında çok önemli bir fark bulunmaktadır. Güveni kötüye kullanma suçunda mağdur, ilgili malı suçluya, (herhangi bir şekilde aldatılmadan) kendi rızası ile teslim etmektedir. Hırsızlık suçunda ise mağdur, malı suçluya kendi rızası ile teslim etmemekte, ilgili mal suçlu tarafından ele geçirmek sureti ile ilgili suç ile gerçekleşmektedir.³²⁵

İlgili suçun nitelikli hali olan hizmet nedeniyle güveni kötüye kullanma suçu da, TCK'da düzenlenmiştir. Buna göre, suç *“meslek ve sanat, ticaret veya hizmet ilişkisinin ya da hangi nedenden doğmuş olursa olsun, başkasının mallarını idare etmek yetkisinin gereği olarak tevdi ve teslim edilmiş eşya hakkında işlenmesi halinde”*³²⁶ nitelikli bir hal alır. Yani hizmet nedeniyle güveni kötüye kullanma suçunda zilyetliğin suçluya devri, bir başkasının mallarını idare etme yetkisi nedeniyle devredilmektedir.³²⁷

Suçun bu nitelikli halinin cezası, “bir yıldan yedi yıla kadar hapis ve üçbin güne kadar adli para cezası” olarak belirtilmiştir.³²⁸

3.1.2. DOLANDIRICILIK SUÇU

Dolandırıcılık suçunun açıklanabilmesi için öncelikle bu suçun işlenebilmesi için vazgeçilemez bir unsur olan “hile”nin açıklanması gerekmektedir. Hile, bir kişinin başka bir kişiye karşı haksız bir avantaj sağladığı ya da sağlamaya çalıştığı bir davranış olarak tanımlanabilmektedir.³²⁹ Hile pek çok suçun esasını oluşturan bir unsurdur.³³⁰

Dolandırıcılık suçu, kişinin, hileli davranışlar kullanarak bir kişiyi aldatıp, onun veya başkasının zararına neden olması, meydana gelen bu zarar karşısında

³²⁵ HAKERİ, Hakan: “Ceza Hukuku Temel Bilgiler”, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006, s:298.

³²⁶ TCK Madde 155

³²⁷ MERAN, Necati: “Sahtecilik-Malverlığı Bilişim Suçları ile Ekonomi ve Ticaret Alanında Suçlar”, Seçkin Yayınları, Ankara, 2005, s:132.

³²⁸ TCK Madde 155

³²⁹ COMER, Micahel J.: “Corporate Fraud”, 3rd edition, Gower Publishing Limited, England, 2000, s:.9

³³⁰ www.hmichaelsteinberg.com “Criminal Fraud”, Erişim Tarihi: 02.12.2006.

kendisine veya başkasına yarar sağlaması olarak tanımlanmaktadır.³³¹ Yani dolandırıcılık suçunda suçlu, mağduru aldatabilmek için, hileyi bir araç olarak kullanmaktadır.³³² Yapılan hilenin cezalandırılması ve dolandırıcılık suçu teşkil etmesi için, hilenin mağduru inandırıcı özelliği bulunması ve mağdurun bunun sonucunda zarar görmesi gerekmektedir.³³³ Dolandırıcılık suçunu işleyen kişiler, “bir yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası”³³⁴ ile cezalandırılırlar.

Dolandırıcılık suçunun manevi unsuru kasıttır. Kasıt unsuru, suçlunun suçun maddi unsurlarını – yani gerçekleştirdiği davranışın hile teşkil ettiğini, gerçekleştirdiği bu davranış ile karşısındaki kişiyi aldattığını, bu aldatmaya maruz kalan kişinin veya başkasının zarar gördüğünü ve bunun karşılığında kendisinin veya başkasının mal varlığında bir artışın meydana geldiğini - bildiği anlamına gelmektedir.³³⁵

Dolandırıcılık suçu ile hırsızlık suçu ve güveni kötüye kullanma suçları arasında önemli farklar bulunmaktadır. Dolandırıcılık suçunda, gerek hırsızlık gerekse güveni kötüye kullanma suçundan farklı olarak suçlu, hileli davranışlar ile aldatmak suretiyle, mağdurun rızasını almakta ve ilgili suçu gerçekleştirmektedir. Oysa hırsızlık suçunda, suçlu, mağduru aldatmaya gerek duymaksızın ilgili malı ele geçirmekte, güveni kötüye kullanma suçunda ise mal mağdurun aldatılmamış rızası ile suçluya teslim edilmektedir.³³⁶

³³¹ YILMAZ, Zekeriya; ERGÜN, İsmail: “Yeni Türk Ceza Kanununda Dolandırıcılık Suçları”, Adalet Yayınevi, Ankara, 2005, s:7.

³³² DÖNMEZER, Sulhi: “Kişilere ve Mala Karşı Cürümler”,s:448.

³³³ ÖNDER, Ayhan: “Şahıslara ve Mala Karşı Cürümler”, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1994, s: 370.

³³⁴ TCK Madde 157

³³⁵ YILMAZ, Zekeriya; ERGÜN, İsmail: a.g.e., s:7.

³³⁶ YILMAZ, Zekeriya; ERGÜN, İsmail: a.g.e., s:44.

Dolandırıcılık suçunun nitelikli hali de TCK'da düzenlenmiştir.³³⁷

“a) Dinî inanç ve duyguların istismar edilmesi suretiyle,

b) Kişinin içinde bulunduğu tehlikeli durum veya zor şartlardan yararlanmak suretiyle,

c) Kişinin algılama yeteneğinin zayıflığından yararlanmak suretiyle,

d) Kamu kurum ve kuruluşlarının, kamu meslek kuruluşlarının, siyasi parti, vakıf veya dernek tüzel kişiliklerinin araç olarak kullanılması suretiyle,

e) Kamu kurum ve kuruluşlarının zararına olarak,

f) Bilişim sistemlerinin, banka veya kredi kurumlarının araç olarak kullanılması suretiyle,

g) Basın ve yayın araçlarının sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle,

h) Tacir veya şirket yöneticisi olan ya da şirket adına hareket eden kişilerin ticari faaliyetleri sırasında; kooperatif yöneticilerinin kooperatifin faaliyeti kapsamında,

i) Serbest meslek sahibi kişiler tarafından, mesleklerinden dolayı kendilerine duyulan güvenin kötüye kullanılması suretiyle,

j) Banka veya diğer kredi kurumlarınca tahsis edilmemesi gereken bir kredinin açılmasını sağlamak maksadıyla,

k) Sigorta bedelini almak maksadıyla” işlenmesi, bu suçun nitelikli halini oluşturur. Bu durumda verilecek ceza ise “iki yıldan yedi yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası” olarak düzenlenmiştir.

³³⁷ TCK Madde 158

3.1.3. İFLAS SUÇLARI

İflas suçları kapsamında hileli iflas ve taksirli iflas suçları açıklanacaktır.

İşletmeler hileli iflas suçlarını, varlıklarını gizlemek, kredi verenleri yanlış yönlendirmek, gerçekte iflas etmediği halde iflas ettiğini iddia etmek suretiyle işlemektedirler.³³⁸ Hileli iflas kasıtlı işlenen bir suçtur.³³⁹ Bu suçta kasıt, suçlunun, suçu işlediği zaman alacaklıların mal varlıklarına zarar vereceğini ve alacak haklarını tehlikeye sokacağını bilerek ve isteyerek bu suçu işlemesidir.³⁴⁰ Bu suçtan ceza verilebilmesi için, iflas kararının verilmiş ve bu kararın kesinleşmiş olması şarttır.³⁴¹

“Malvarlığını eksiltmeye yönelik hileli tasarruflarda bulunan kişi, bu hileli tasarruflardan önce veya sonra iflasa karar verilmiş olması halinde, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Hileli iflasın varlığı için;

a) Alacaklıların alacaklarının teminatı mahiyetinde olan malların kaçırılması, gizlenmesi veya değerinin azalmasına neden olunması,

b) Malvarlığını kaçırmaya yönelik tasarruflarının ortaya çıkmasını önlemek için ticari defter, kayıt veya belgelerin gizlenmesi veya yok edilmesi,

c) Gerçekte bir alacak ve borç ilişkisi olmadığı halde, sanki böyle bir ilişki mevcutmuş gibi, borçların artmasına neden olacak şekilde belge düzenlenmesi,

³³⁸ www.whitecollarcrimefyi.com “Types of White Collar Crime”, Erişim Tarihi:27.09.2004

³³⁹ ÖZGENÇ, İzzet: “Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, S:123.

³⁴⁰ YILDIRIM, M. Kamil: “Hileli İflas Suçları”, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2000, s:48.

³⁴¹ MUŞUL, Timuçin: “İflas Suçları, Filiz Kaitabevi, İstanbul, 1998, s:50.

d) Gerçeğe aykırı muhasebe kayıtlarıyla veya sahte bilanço tanzimiyle aktifin olduğundan az gösterilmesi,³⁴² gereklidir.

Hukuki açıdan taksir, “dikkatsizlik, tedbirsizlik, meslekte acemilik veya düzene, buyruklara, ve talimata uymazlıktan doğan kusurlu olma durumu” olarak tarif edilebilir.³⁴³

Taksirli iflas suçu “*Tacir olmanın gerekli kıldığı dikkat ve özenin gösterilmemesi dolayısıyla iflasa sebebiyet veren kişi, iflasa karar verilmiş olması halinde, iki aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*”³⁴⁴

3.1.4. ŞİRKET VEYA KOOPERATİFLER HAKKINDA YANLIŞ BİLGİ SUÇU

Şirket veya kooperatifler hakkında yanlış bilgi suçu, şirket veya kooperatifin kurucu, ortak, idareci, müdür veya temsilcileri veya yönetim veya denetim kurulu üyeleri veya tasfiye memuru sıfatını taşıyan kişiler tarafından, kasıtlı biçimde işlenebilen bir suçtur. İşlenen suç sonucunda işletme ilgililerinin mal varlığı zarara uğrar.³⁴⁵

“*Bir şirket veya kooperatifin kurucu, ortak, idareci, müdür veya temsilcileri veya yönetim veya denetim kurulu üyeleri veya tasfiye memuru sıfatını taşıyanlar, kamuya yaptıkları beyanlarda veya genel kurula sundukları raporlarda veya önerilerde ilgililerin zarara uğramasına neden olabilecek nitelikte gerçeğe aykırı önemli bilgiler verecek veya verdirtecek olurlarsa altı aydan üç yıla kadar hapis veya bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılırlar.*”³⁴⁶

³⁴² TCK Madde 161

³⁴³ Türkçe Sözlük, s:1407.

³⁴⁴ TCK Madde 162

³⁴⁵ MERAN, Necati: “Sahtecilik – Malvarlığı Bilişim Suçları ile Ekonomi ve Ticaret Alanında Suçlar”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005, s:194-197.

³⁴⁶ TCK Madde 164

Özellikle son dönemde ortaya çıkan şirket skandalları, toplumda şirketlerin sundukları finansal verilere olan güvenin sarsılmasına neden olmuştur. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, finansal tablo hilelerinin önlenmesi ve bu tip önemli sayılabilecek hilelerin mali tablolarda belirlenmesi, yatırımcılar, hükümetler, yöneticiler ve denetçilerce üzerinde yoğun biçimde çalışılması gereken bir nokta haline almıştır.³⁴⁷

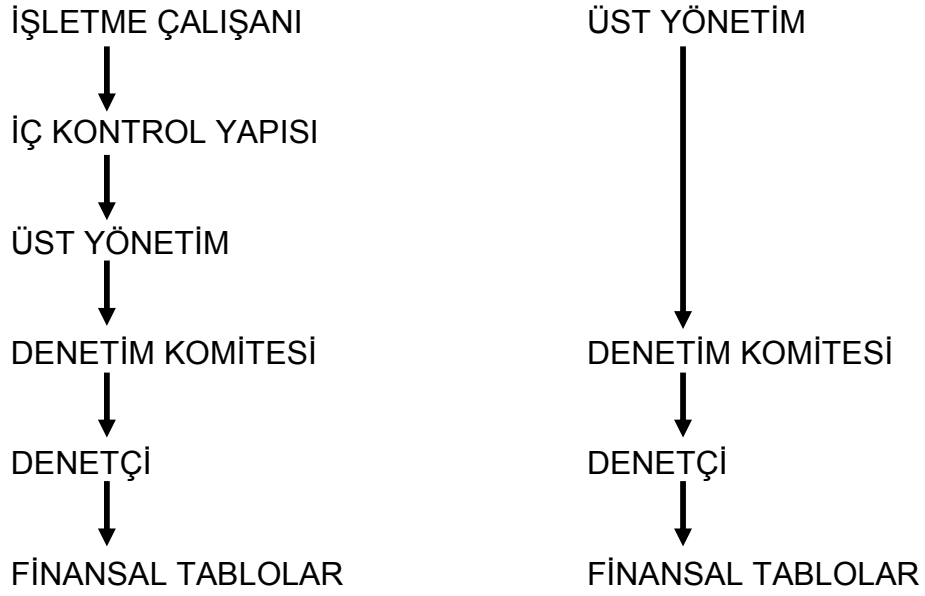
Rakamlar işletme çalışanlarının işletmelerine verdikleri ortalama zararın 60.000\$, işletme yöneticilerinin verdikleri zararın 250.000\$, işletme sahiplerinin verdikleri zararın ise 1.000.000\$ olduğunu göstermekte³⁴⁸ ve bu rakamlar işletme üst yönetimlerince yapılabilecek hileli finansal raporlamanın verebileceği zararların boyutunu açıklamaktadır.

Bu zararların miktarları, ilgili suçları işleyen kişilerin kademelerinin artışına paralel olarak artmaktadır. Bunun temel nedeni işletme içerisinde üst kademeye ne kadar yaklaşılr ise, kişiyi bağlayan kontrollerin azalmasındandır. Bu durum şöyle bir şekil yardımı ile açıklanabilir.³⁴⁹

³⁴⁷ BEASLEY, Mark; MENELAIDES, Susan L.; MONTGOMERY, Daniel D.; PALMROSE, Zoe-Vonna: "Auditor's New Procedures For Detecting Fraud;ED's Proposed Changes Address Fraudulent Financial Statements", Journal of Accountancy, Volume.193, Issue 5, American Institute of CPA's, 2002, s:63.

³⁴⁸ WELLS, Joseph T.: "Let them Know Someone's Watching; From the Boardroom to the Mailroom, all Fraudsters Think Alike", Journal of Accountancy, Vol.193, Issue 5., American Institute of CPA's , 2002, s: 106+

³⁴⁹ CULLINAN, Charles P.; SUTTON, Steve G.: a.g.e., s:303-304.

Tüm beyaz yaka suçları içinde en yüksek tutarda zarar veren suç olan hileli finansal raporlama,³⁵⁰ AICPA tarafından, mali tablo kullanıcılarının işletme hakkındaki yargısını veya kararını değiştirmesine neden olacak önemli işletme gerçeklerinin kasıtlı biçimde hatalı gösterilmesi ve/veya ihmal edilmesi ya da mali tablolarda, inceleyenleri yanlış yönlendiren muhasebe bilgileri bulunması olarak tanımlanmaktadır.³⁵¹

İşletme yöneticilerini mali tablolar üzerinde hileler yaparak, suç işlemelerine iten temel neden, işletmelere kredi verenlerin, hükümetin ve derecelendirme kuruluşlarının, işletmeyi değerlendirirken bu mali tabloyu esas almasından kaynaklanmaktadır. Örneğin bir banka işletmeye kredi verip vermeme kararını işletmenin mali tablolarına bakarak, bu mali tablolara dayalı oranlarını ölçerek vermektedir.³⁵²

³⁵⁰ CHRISTEN, Jo Ann; BYINGTON, J. Ralph: a.g.e., s: 24.

³⁵¹ REZAEI, Zabihollah: "Financial Statement Fraud", John Wiley&Sons, Inc, U.S.A., 2002, s:2.

³⁵² LUNDELIUS, Charles R.: "Balance Sheet Becomes Breeding Ground for Fraud", Journal of Accountancy, Vol.195, Issue 5., American Institute of CPA's , 2003, s: 20.

Üst yönetimin hileli finansal raporlar hazırlamasındaki temel nedenler, bu işi düzenleyen kişilerin hile nedeniyle sağlayacakları bir kişisel faydaları bulunmasından, kurumsal bir çıkar için bireysel düzeyde risk üstleniyor olmalarından, hileli finansal tablolar düzenlenebilmesi için işletmede fırsat bulunmasından, hisse senetlerinin değerinin artışı için işletme içi/dışı baskı yapılmasından ya da yapılan hilenin belirlenmesi olasılığının düşük olmasından kaynaklanabilir.³⁵³ Ancak yapılan tüm bu işlemlerin sonucunda zarar görenler işletme ilgilileridir.³⁵⁴

Hileli finansal raporlama pek çok yönden sorunlara neden olur ve çeşitli zararlar verir. Bunlar:³⁵⁵

1. Finansal raporlama sürecinin kalitesi ve doğruluğunu azaltmaktadır.
2. Bağımsız denetim mesleğinin doğruluğuna ve amacına zarar vermektedir.
3. Sermaye piyasalarına olan güveni ve piyasa katılımcılarının finansal bilgilere olan güvenlerini azaltmaktadır.
4. Sermaye piyasasının verimliliğini düşürmektedir.
5. Ülkenin ekonomik büyümesini ve ülkedeki refahı düşürmektedir.
6. Hileli finansal raporlama olayına karışan kişilerin mesleki kariyerlerini yıkar.
7. Hileli finansal raporlama yapan işletmenin iflasına ya da önemli ekonomik kayıplara uğramasına neden olur.
8. Düzenlemeyi gerektirecek müdahaleyi teşvik eder.
9. İşletmelerin normal faaliyetlerinde zarara neden olur.

³⁵³ REZAE, Zabihollah: "The Three Cs of Fraudulent Financial Reporting", Internal Auditor, The Institute of Internal Auditors, USA, October 2002, s:56-61.

³⁵⁴ KAYMAK, Can: "Muhasebede Yapılan Hata ve Hilelerin Muhasebe ve Muhasebe Denetimi Yönünden Değerlendirilmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996, s:94.

³⁵⁵ REZAE, Zabihollah: "Financial Statement Fraud", s:7.

Hileli finansal raporlamanın altında yatan temel 2 strateji şunlardır;³⁵⁶

- ***İşletmenin durumunu olduğundan iyi göstermek:*** Bu şekilde yapılan hileler, gelirleri olduğundan yüksek ve/veya giderleri olduğundan düşük göstererek gerçekleştirilebilir.
- ***İşletmenin durumunu olduğundan kötü göstermek:*** Bu şekilde yapılan hileler ise gelirleri olduğundan düşük ve/veya giderleri olduğundan yüksek göstererek gerçekleştirilebilir

Hileli finansal raporlama şu şekillerde gerçekleştirilebilir,³⁵⁷

- Önemli finansal kayıtların, destekleyici belgelerin veya ticari faaliyetlerin hatalı gösterilmesi, değiştirilmesi,
- Finansal tabloların hazırlanmasında gerekli olan önemli unsurların kasıtlı biçimde ihmal edilmesi; olayların, kayıtların, hesapların ve diğer önemli bilgilerin yanlış gösterilmesi,
- Ekonomik olayların ve ticari faaliyetlerin tanınmasında, ölçülmesinde, raporlanmasında, muhasebe prensiplerinin, politikalarının ve prosedürlerinin kasıtlı biçimde yanlış uygulanması,
- Dipnotlar konusunda kasıtlı ihmaller veya yeterli olmayan dipnotların sunulması.

³⁵⁶ BOZKURT, Nejat: "Mali Tablolarda İşletme Yönetimleri Tarafından Yapılan Muhasebe Hileleri", Muhasebe Finansman Dergisi, T.C.Marmara Üniversitesi Muhasebe Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yıl 9, Sayı:12, İstanbul, 2000, s:17.

³⁵⁷ REZAEI, Zabihollah: "Financial Statement Fraud", s:4.

Hileli finansal raporlama, çoğu zaman işletmenin varlıklarının ve gelirlerinin olduğundan yüksek, borç ve giderlerinin ise olduğunun altında gösterilmesi, hatta ihmal edilmesi şekillerinde gerçekleştirilmektedir. Bazı işletmelerin ise kasıtlı olarak gelirlerini olduğundan düşük göstermeye yönelik çalışmalar yaptıkları görülebilmektedir. Bunun altında yatan temel neden, işletmenin ödemesi gereken vergi yükünü azaltmaktır. İşletmelerin bazen gizlemiş oldukları bu gelirlerini, daha sonraki dönemlerde gelir olarak gösterilmek üzere yedek olarak tuttukları da görülebilmektedir.³⁵⁸

İşletmelerde hileli finansal raporlama bulunduğu dair kırmızı bayraklar (semptomlar) *işletmenin organizasyon yapısındaki kırmızı bayraklar, finansal durumu ile ilgili kırmızı bayraklar, işletme ve endüstri koluna ilişkin kırmızı bayraklar* olarak sınıflandırılabilir. Bağımsız denetçilerin sık sık değişimi, işletmede bir iç kontrol yapısı bulunmaması veya bulunan iç kontrol yapısının yeterli ve etkili olmaması, etkin olmayan ve yetersiz bir denetim komitesi bulunması işletmenin *organizasyon yapısındaki kırmızı bayraklara* örnek olarak verilebilir. Gerçekçi olmayan kazanç beklentileri, gerçekçi olmayan büyüme hedefleri, yüksek borçlar *finansal durumu ile ilgili kırmızı bayraklara* örnek olarak sayılabilir. İşletmenin faaliyet gösterdiği sektörde yüksek rekabet bulunması, endüstri koluyla ilgili yaşanan olumsuz ekonomik koşullar, devlet tarafından işletme için sürdürülen çeşitli araştırmalar bulunması *işletmeye ve endüstri koluna ilişkin kırmızı bayraklar* olarak sıralanabilir.³⁵⁹

İşletmede hileli finansal raporlama bulunduğu dair diğer kırmızı bayraklar,³⁶⁰

- Yöneticilerin denetçilere yalan söylemesi ya da kaçamak cevaplar vermeleri,
- Denetçinin yönetimin dürüstlüğüne dair yaşadığı bir deneyim,

³⁵⁸ ARENS, Alvin A.;ELDER, Randal J.; BEASLEY, Mark S.: “Auditing and Assurance Services An Integrated Approach”, 11th edition, Pearson Prentice-Hall, New Jersey, 2005, s: 314.

³⁵⁹ REZAEI, Zabihollah: “Financial Statement Fraud”, s:98-103.

³⁶⁰ ACFE MANUEL s:117-119.

- Yönetimin hedeflenmiş gelir rakamlarına ulaşmaya ilişkin verdiği aşırı önem,
- Yönetimin, denetçilerle muhasebe politikalarının gelirleri arttırmaya yönelik olarak agresif biçimde uygulanmasına yönelik olarak sık sık münakaşaya girmesi,
- Yönetimin finansal raporlama hakkındaki tutumunun aşırı derecede agresif olması,
- Müşteri işletmenin zayıf bir iç kontrol ortamına sahip olması,
- Yönetimin başarısının, hedeflerin tutturulmasına bağlı olması,
- Yönetimin kanun koyuculara karşı saygı göstermemesi,
- Yönetimin faaliyete ilişkin ve finansal kararlarının yalnızca tek kişi veya uyum içinde çalışan bir kaç kişi tarafından alınıyor olması,
- Müşteri işletme yöneticilerinin denetçilere karşı düşmanca bir tavır içinde bulunmaları,
- Yönetimin aşırı risk alma eğiliminde olması,
- İşlemlerin denetiminde sık sık zorluklar ile karşılaşılması,
- İşletme yöneticilerinin makul olmadıklarına dair düşünce bulunması,
- Müşteri işletmede yeterli gözlem sistemi bulunmaması nedeniyle işletmenin merkezileşmemiş olması,
- Yönetim ve/veya muhasebe personelinin değişiminin çok yüksek seviyede gerçekleşmesi,
- Müşteri işletme çalışanlarının otorite nedeniyle belirgin bir sıkıntı içinde bulunmaları,
- Yönetimin denetçilere ücretler ve makul olmayan son teslim tarihleri konusunda baskı yapması,
- Müşterinin karlılığının içinde bulunduğu endüstri koluna göre yetersiz veya tutarsız olması,
- Müşterinin kendi aleyhine hukuki şartlar ile karşı karşıya olması,
- Yönetimin işletmeye bir imaj sağlama ya da olan imajı geliştirmeye yönelik aşırı bir kaygı içinde olması,
- İşletmenin bulunduğu endüstride ve çevrede elverişsiz koşullar içinde bulunması,

- Muhasebe bölümünde çalışan personelin acemi davranışlar göstermesi veya görevlerini yaparken ciddi davranmamaları,
- Müşterinin finansal tablolar üzerinde etki yapabilecek çeşitli işlemler yapmış olması,
- Müşteri işletmenin yönetiminin deneyimsiz olması,
- Müşteri işletmenin hızlı bir büyüme sürecinde olması,
- Müşteri işletmenin yeni bir işletme olması, daha önce herhangi bir denetim görmemiş olması ya da önceki denetçiden alınan bilgilerin yetersiz olması,
- Müşteri işletmenin herhangi bir sözleşme taahhüdüne bağlı olmaması,
- Müşterinin faaliyet sonuçlarının ekonomik etkenlere (yüksek enflasyon, faiz oranları, işsizlik vb.) yüksek derecede duyarlı olması,
- Müşteri işletmenin son zamanlarda belirgin sayıda alım işlemine girmesi olarak sıralanabilir.

AICPA tarafından CPA'lerin işletmede meydana gelen hileleri belirleyebilmeleri için işle ilgili çeşitli belirtilerin neler olduğu belirtilmiştir. Bu belirtiler şu şekilde sıralanabilir.³⁶¹

- Kıdemli hakim bir yönetim, veya yeteneksiz bir yönetim kurulu bulunması,
- Satışların miktarında ya da kalitesinde bir bozulmanın varlığı,
- Üst kademe yöneticilerinin, alternatif muhasebe uygulamalarının hisse senetleri üzerindeki etkisine aşırı ilgili olmaları,
- Çalışma sermayesi noksanlığı, istikrarsız bir sektörde büyük yatırımlar bulunması gibi olağandışı baskılar bulunması.

³⁶¹ MANLEY, Walter W.: "Critical Issues in Business Conduct: Legal, Ethical, and Social Challenges for the 1990s", Quorum Books, New York, 1990, s:202.

Denetçilerin hileli finansal raporlamayı ortaya çıkarabilmeleri için üç temel yol bulunmaktadır. Bunlar, müşteri işletmenin iç kontrol yapısının kullanılması, işlemler ve bakiyelerin testlerinin yapılması ve denetçinin analitik inceleme prosedürlerini kullanmasıdır.³⁶²

Pek çok hileli mali raporlama olayı, gelirler, giderler ve varlıklarla ilgili düzensizlikler ile ilgili olarak gerçekleştirildiğinden, denetçiler için, hileli finansal raporlamayı ortaya çıkarabilmek için kullanılacak en iyi yöntem analitik inceleme teknikleridir.³⁶³ Analiz sonuçlarında çıkan sonuçlar, denetçi için kırmızı bayrak görevi görmelidir.³⁶⁴

Ancak bu tip suçlarda işletme çalışanları ile yapılan görüşmeler de çok önemlidir. Bu görüşmeleri yapacak kişinin yetenekli ve deneyimli bir kişi olması ve sorduğu sorulara dürüst cevap alabilme yeteneğinin bulunması gerekmektedir. Bir işletmede hileli finansal raporlama bulunup bulunmadığını belirlemeye yönelik bu tip görüşmeler, işletmede CEO, CFO gibi görevlerde bulunan ve bu kişilerin yanında çalışan yardımcıları ile yapılmaktadır. Bu görüşmelerde CEO ve CFO'ya sorulması gereken temel sorular, işletmede daha önce yapılan hileler hakkında bilgi almaya, işletmeden herhangi bir kişinin kendilerine kanuni olmayan herhangi bir işe girmeyi teklif edip etmediğini öğrenmeye, görüşme yapılan kişinin finansal açıdan herhangi bir sıkıntı içinde bulunup bulunmadığını araştırmaya ve görüşme yapılan kişinin herhangi bir hileye karışıp karışmadığını belirlemeye yönelik olarak yapılmalıdır. Yardımcılar ile yapılan görüşmelerde amaç, üstlerinin dürüstlüğü hakkında bilgi almaya, işletmeden herhangi bir kişinin kendisine kanundışı bir iş için bir teklifte bulunup bulunmadığını sormaya, işletmede finansal sıkıntı içerisinde bulunan herhangi

³⁶² CULLINAN, Charles P.; SUTTON, Steve G.: a.g.e., s:306.

³⁶³ KNAPP, Carol A.; KNAPP, Michael C.: "The Effects of Experience and Explicit Fraud Risk Assesment in Detecting Fraud with Analytical Procedures", Accounting, Organizations and Society", Vol.26, 2001, s:27.

³⁶⁴ WELLS, Joseph T.: "Irrational Ratios", Journal of Accountancy, Vol.192, Issue 2,American Institute of CPA's, 2001,s:80.

bir kişi bulunup bulunmadığını, öğrenmeye yönelik olmalıdır.³⁶⁵ COSO tarafından yapılan bir çalışmada, üzerinde çalışılan hile olaylarından %82'sinde, hilenin, işletmenin CEO ve/veya CFO'su tarafından idare edildiği görülmüştür.³⁶⁶

3.2. TOPLUMA KARŞI SUÇLAR

TCK'da yer alan ve topluma karşı işlenen suçlardan ihaleye fesat karıştırmaya, sahtecilik, bilişim suçları açıklanacaktır.

3.2.1. İHALEYE FESAT KARIŞTIRMA SUÇU

İhale, bir malın / hizmetin alım satımı veya kiralanması için yürütölen kamusal faaliyete ilişkin süreçtir. Bu süreç içerisindeki güven sarsıcı davranışlar için Ceza Hukuku tarafından cezai yaptırım uygulanmaktadır.³⁶⁷

“Kamu kurum veya kuruluşları adına yapılan mal veya hizmet alım veya satımlarına ya da kiralamalara ilişkin ihalelere ve yapım ihalelerine fesat karıştıran kişi, beş yıldan oniki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. İhaleye fesat karıştırmaya sonucunda ilgili kamu kurumu veya kuruluşu açısından bir zarar meydana gelmiş ise, ceza yarı oranında artırılır. Zararın meydana geldiği sabit olmakla birlikte miktarının belirlenememiş olması, bu fıkra hükmünün uygulanmasını engellemez. İhaleye fesat karıştırmaya dolayısıyla menfaat temin eden görevli kişiler, ayrıca bu nedenle ilgili suç hükmüne göre cezalandırılırlar.” İlgili hükümler, *“Kamu kurum veya kuruluşları aracılığı ile yapılan artırma veya eksiltmeler ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu kurum veya kuruluşlarının ya da kamu kurumu niteliğindeki*

³⁶⁵ WELLS, Joseph T.: “Why Ask?” You Ask”, Journal of Accountancy, Vol.192, Issue 3, American Institute of CPA's, 2001, s:88

³⁶⁶ WELLS, Joseph T.: “Let them Know Someone's Watching; From the Boardroom to the Mailroom, all Fraudsters Think Alike”, s: 106+

³⁶⁷ ÖZGENÇ, İzzet: “Yeni Türk Ceza Kanunu'ndaki Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar-İhale Sürecinde İşlenen Suçlar”, Ekonomik Suç ve Ceza Sempozyumu (30 Nisan-1 Mayıs 2005), TOBB Yayınları Yayın No:2005-25, Ankara, 2005, s:76.

meslek kuruluşlarının iştirakiyle kurulmuş şirketler, bunların bünyesinde faaliyet icra eden vakıflar, kamu yararına çalışan dernekler veya kooperatifler adına yapılan mal veya hizmet alım veya satımlarına ya da kiralamalara fesat karıştırılması halinde de uygulanır.”³⁶⁸

İhaleye şu durumlarda fesat karıştığı kabul edilmektedir.³⁶⁹

“ a) Hileli davranışlarla;

1. İhaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olan kişilerin ihaleye veya ihale sürecindeki işlemlere katılmalarını engellemek,

2. İhaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olmayan kişilerin ihaleye katılmasını sağlamak,

3. Teklif edilen malları, şartnamesinde belirtilen niteliklere sahip olduğu halde, sahip olmadığından bahisle değerlendirme dışı bırakmak,

4. Teklif edilen malları, şartnamesinde belirtilen niteliklere sahip olmadığı halde, sahip olduğundan bahisle değerlendirmeye almak,

b) Tekliflerle ilgili olup da ihale mevzuatına veya şartnamelere göre gizli tutulması gereken bilgilere başkalarının ulaşmasını sağlamak.

c) Cebir veya tehdit kullanmak suretiyle ya da hukuka aykırı diğer davranışlarla, ihaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olan kişilerin ihaleye, ihale sürecindeki işlemlere katılmalarını engellemek.

d) İhaleye katılmak isteyen veya katılan kişilerin ihale şartlarını ve özellikle fiyatı etkilemek için aralarında açık veya gizli anlaşma yapmaları.”

³⁶⁸ TCK Madde 235

³⁶⁹ TCK Madde 235

3.2.2. SAHTECİLİK SUÇU

Sahtecilik kısaca gerçeğin istenilerek değiştirilmesi olarak tanımlanabilir.³⁷⁰

Sahteciliğe ilişkin suçlar TCK'nın topluma karşı işlenen suçlar kısmında yer almakta, ve TCK bu kavram altında parada, paraya eşit sayılan değerlerde, kıymetli damgada, mühürde, belgede sahtecilik konularına düzenlemeler getirmektedir. Sahtecilik kapsamında yer alan suçlardan beyaz yakalılar tarafından ekonomik çıkar amacıyla işlenebilecek, belgede sahtecilik suçları üzerinde durulacaktır.

Belge, “bir gerçeğe tanıklık eden yazı, fotoğraf, resim, film vb.” olarak tanımlanmaktadır.³⁷¹ Ceza hukuku açısından belgenin, yazılı olması, düzenleyenin bilinmesi ve bir içeriğinin bulunması gereklidir.³⁷²

Belgede sahtecilik suçu temel olarak iki şekilde işlenebilmektedir. Bunlar; tahrif/tağyir (maddi sahtecilik) ve taklittir. (Fikri sahtecilik) Tahrif/tağyir şeklinde gerçekleştirilen sahtecilik suçunda ortada önceden bir belge bulunmaktadır. Sahtecilik suçu bu belgeden çıkarma ve belge üzerine eklemeler yapılması ile gerçekleştirilir. Taklit şeklinde gerçekleştirilen sahtecilikte ise ortada önceden bir belge bulunmamaktadır. Suç, imza ve metin taklit edilmesi suretiyle sahte belge oluşturulmasına yöneliktir.³⁷³

Belgede sahtecilik suçu TCK'da resmi belgede sahtecilik ve özel belgede sahtecilik olarak iki başlık altında incelenmiştir.

³⁷⁰ TOROSLU, Nevzat: a.g.e.,s: 201.

³⁷¹ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu

³⁷² TOROSLU, Nevzat:a.g.e.,s:220-224.

³⁷³ KAYLAN, Keskin: “Belgelerde Sahtecilik Suçları”, Türk Ceza Kanunu Reformu II, Makaleler, Görüşler, Raporlar, Editör: Teoman Ergül, Türkiye Barolar Birliği Yayınları:71, Ankara, 2004, s: 165.

Resmi belge, bir kamu görevlisince görevinin gereği olarak düzenlenen yazı olarak açıklanabilir.³⁷⁴

“(1) Bir resmi belgeyi sahte olarak düzenleyen, gerçek bir resmi belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren veya sahte resmi belgeyi kullanan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Görevi gereği düzenlemeye yetkili olduğu resmi bir belgeyi sahte olarak düzenleyen, gerçek bir belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren, gerçeğe aykırı olarak belge düzenleyen veya sahte resmi belgeyi kullanan kamu görevlisi üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Resmi belgenin, kanun hükmü gereği sahteliği sabit oluncaya kadar geçerli olan belge niteliğinde olması halinde, verilecek ceza yarısı oranında artırılır.”³⁷⁵

Özel belge ise, kamu görevlisinin görevi nedeniyle düzenlediği belgelerin dışında kalan belgelerdir. Bu belgeler resmi bir işlem nedeniyle düzenlenmemelerine karşın doğrudan hukuken hüküm ve sonuç meydana getirdikleri gibi bir hakkın doğmasına veya kanıtlanmasına yararlar.³⁷⁶

“(1) Bir özel belgeyi sahte olarak düzenleyen veya gerçek bir özel belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren ve kullanan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bir sahte özel belgeyi bu özelliğini bilerek kullanan kişi de yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.”³⁷⁷ Ayrıca, “Gerçek bir özel belgeyi bozan, yok eden veya gizleyen kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”³⁷⁸

³⁷⁴ EKİNCİ, Mustafa: ESEN, Sinan: a.g.e., s:260.

³⁷⁵ TCK Madde 204

³⁷⁶ KAYLAN, Keskin: a.g.e., s:173.

³⁷⁷ TCK Madde 207

³⁷⁸ TCK Madde 208

Bunun yanında özel belge olmasına karşın resmi belge hükmünde olan belgeler de kanunda belirtilmiştir.

“(1) Özel belgede sahtecilik suçunun konusunun, emre veya hamile yazılı kambiyo senedi, emtiayı temsil eden belge, hisse senedi, tahvil veya vasiyetname olması halinde, resmi belgede sahtecilik suçuna ilişkin hükümler uygulanır.

(2) Gerçeğe aykırı belge düzenleyen tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire veya diğer sağlık mesleği mensubu, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Düzenlenen belgenin kişiye haksız bir menfaat sağlaması ya da kamunun veya kişilerin zararına bir sonuç doğurucu nitelik taşıması halinde, resmi belgede sahtecilik hükümlerine göre cezaya hükmolunur.”³⁷⁹

3.2.3. BİLİŞİM SUÇU

“Bilgisayar, çevre birimleri, pos makinesi, cep telefonu gibi her türlü teknolojinin kullanılması ile işlenen suçlar”³⁸⁰ bilişim suçu olarak tanımlanabilmektedir.

Bilişim suçları genellikle çok kısa bir zaman dilimi içinde oluşmakta ve arkalarında fazla bir iz bırakmamaktadırlar. Bu nedenle, bu suçların gerek belirlenebilmeleri, gerekse bu suçları işleyenlerin yakalanabilmesi, ya çok zor olmakta ya da hiç gerçekleşmemektedir.³⁸¹

Bilişim suçları temelde iki şekilde gerçekleştirilmektedir. Bunlardan ilki bilişim sistemlerinin klasik suçları işlemek için kullanımı ile meydana gelmektedir. Örneğin, dolandırıcılık suçunun bilişim sistemleri kullanılarak işlenmesi. Bu şekilde işlenen bilişim suçları, TCK içerisinde ilgili suça ait kanun maddesi altında gösterilmiştir. Dolandırıcılık suçunun bilişim sistemi kullanılarak işlenmesi suçu TCK 158 içerisinde gösterilmiştir. Bilişim suçlarının ikinci şekli

³⁷⁹ TCK Madde 210.

³⁸⁰ www.iem.gov.tr Erişim Tarihi: 01.02.2007.

³⁸¹ DÜLGER, Murat Volkan: “Bilişim Suçları,” Seçkin Yayınları, Ankara, 2004, s:69.

ise bilişim sisteminin özelliğinden kaynaklanan suçlardır. Örneğin, bir sisteme yetkisiz biçimde girilmesi.³⁸² Bu suçlar da TCK 243, 244 ve 245. maddelerinde açıklanmış olup bir bilişim sistemine girilmesi, bir bilişim sisteminin engellenmesi, bozulması, sistemde yer alan verilerin yok edilmesi veya değiştirilmesi ve banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılmasına ilişkin hükümleri içermektedir.

Bir bilişim sistemine girilmesi durumunda uygulanacak hükümler şu şekilde düzenlenmiştir.

“(1) Bir bilişim sisteminin bütününe veya bir kısmına, hukuka aykırı olarak giren ve orada kalmaya devam eden kimseye bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir.

(2) Yukarıdaki fıkrada tanımlanan fiillerin bedeli karşılığı yararlanılabilen sistemler hakkında işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranına kadar indirilir.

(3) Bu fiil nedeniyle sistemin içerdiği veriler yok olur veya değişirse, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.”³⁸³

Bir bilişim sisteminin engellenmesi, bozulması, sistemde yer alan verilerin yok edilmesi veya değiştirilmesi durumunda ise,

“(1) Bir bilişim sisteminin işleyişini engelleyen veya bozan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bir bilişim sistemindeki verileri bozan, yok eden, değiştiren veya erişilmez kılan, sisteme veri yerleştiren, var olan verileri başka bir yere gönderen kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu fiillerin bir banka veya kredi kurumuna ya da bir kamu kurum veya kuruluşuna ait bilişim sistemi üzerinde işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı

³⁸² EKİNCİ, Mustafa: ESEN, Sinan: a.g.e., s:350-351.

³⁸³ TCK Madde 243.

oranında artırılır.

(4) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan fiillerin işlenmesi suretiyle kişinin kendisinin veya başkasının yararına haksız bir çıkar sağlamasının başka bir suç oluşturmaması halinde, iki yıldan altı yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezasına hükmolunur.³⁸⁴

Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılmasına ilişkin hükümler ise şu şekilde düzenlenmiştir.

“(1) Başkasına ait bir banka veya kredi kartını, her ne suretle olursa olsun ele geçiren veya elinde bulunduran kimse, kart sahibinin veya kartın kendisine verilmesi gereken kişinin rızası olmaksızın bunu kullanarak veya kullandırtarak kendisine veya başkasına yarar sağlarsa, üç yıldan altı yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.

(2) Başkalarına ait banka hesaplarıyla ilişkilendirilerek sahte banka veya kredi kartı üreten, satan, devreden, satın alan veya kabul eden kişi üç yıldan yedi yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.

(3) Sahte oluşturulan veya üzerinde sahtecilik yapılan bir banka veya kredi kartını kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlayan kişi, fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, dört yıldan sekiz yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.

(4) Birinci fıkrada yer alan suçun;

- a) Haklarında ayrılık kararı verilmemiş eşlerden birinin,
- b) Üstsoy veya altsoyunun veya bu derecede kayın hısımlarının birinin veya evlat edinen veya evlâtlığın,
- c) Aynı konutta beraber yaşayan kardeşlerden birinin,

³⁸⁴ TCK Madde 244.

*zararına olarak işlenmesi hâlinde, ilgili akraba hakkında cezaya hükmolunmaz.*³⁸⁵

TCK, bu bölümde yer alan suçların işlenmesi suretiyle yararına haksız menfaat sağlanan tüzel kişiler hakkında, bu tüzel kişilere özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunacağını da belirtmektedir.³⁸⁶

3.3. MİLLETE VE DEVLETE KARŞI SUÇLAR

TCK'da yer alan millete ve devlete karşı işlenen suçlardan zimmet, irtikap, rüşvet ve görevi kötüye kullanma suçları açıklanacaktır.

3.3.1. ZİMMET SUÇU

Zimmet, kişinin, kendisine duyulan güven sonucu emanet edilen varlıkları kendisine fayda sağlamak amacıyla çalması olarak tanımlanabilir.³⁸⁷ Bu varlıkların kişiye görevi sebebiyle verilmiş olması şarttır. Zimmet suçundan söz edilebilmesi için bu suçu işleyen çalışanın bir kamu görevlisi olması şarttır. Kamu görevlisi, "Kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişi" dir.³⁸⁸ Ayrıca, Milli Piyango İdaresi'ne ait mallara karşı işlenen suçlar, yardım toplama faaliyetlerine karşı işlenen suçlar, KİT personelinin teşebbüsler ve bağlı ortaklıklar aleyhine işledikleri suçlar, Türkiye'de kurulu mevduat, katılım, kalkınma ve yatırım bankaları ile yurtdışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri ve özel kanunlar ile kurulmuş olan bankaların tümünün banka yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile diğer mensupları zimmet suçunu

³⁸⁵ TCK Madde 245.

³⁸⁶ TCK Madde 246.

³⁸⁷ www.whitecollarcrimefyi.com Erişim Tarihi:27.09.2004

³⁸⁸ TCK Madde 6

işleyebilirler.³⁸⁹ Varlık kapsamı içerisine, ekonomik değere sahip olan tüm menkul ve gayimenkuller girmektedir.³⁹⁰

Zimmet suçunda, suçu işleyen kişi, mağdur ile bir ilişki içerisinde bulunmaktadır. Zimmet suçluları mağdurun yanında çalışan bir işçi, emanetçi olabileceği gibi mağdura ait bir aracılık görevi üstleniyor olabilir.³⁹¹ Bu kişiler işletmede güvenilen kişilerdir ve genellikle buldukları pozisyonun gerektirdiği yetkilerden fazlasına sahiptirler.³⁹² En başta gelen zimmet suçluları, en yüksek kademelerde yer alan, buldukları pozisyon gereği güven uyandıran ve davranışları sorgulanamayacak düzeydeki yöneticilerdir.³⁹³

Zimmet suçları, beyaz yaka suçlarına iki açıdan istisna teşil ederler. Genel olarak, beyaz yaka suçlarında suçu işleyen taraf mağdura göre daha güçlüdür ve güçsüz olan tarafın konu hakkında yeterli derecede bilgi sahibi olmaması beyaz yaka suçlarının bu derece başarılı olmasında önemli rol oynamaktadır. Oysa zimmet suçları, daha güçsüz bir taraf olan çalışanlarca, daha güçlü olan tarafa karşı işlenmektedir.³⁹⁴

İkinci olarak Sutherland beyaz yaka suçlarının genel olarak organize suçlar olduğunu belirtmiştir. Zimmet suçları, tek kişi tarafından işletmeye karşı işlenen suç olma özelliğini taşıdığından, bu yönüyle de beyaz yaka suçlarına istisna olma özelliği gösterirler.³⁹⁵

³⁸⁹ MERAN, Necati: "Kamu Görevlisine ve Adliyeye İlişkin Suçlar", Seçkin Yayıncılık , Ankara, 2006, s:39-41.

³⁹⁰ ÖZGENÇ, İzzet: "Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar", S:135-136.

³⁹¹ GREEN, Gary S.: "White Collar Crime and The Study of Embezzlement", s:95-106.

³⁹² "Curtailling Crime—inside and out", Crime prevention series, U.S. Small Business Administration. www.sba.gov/library/pubs/ch-2.doc.

³⁹³ CONLEY, John: "Knocking the Starch Out of White Collar Crime", Risk Management, Nov 2000, S:18.

³⁹⁴ SUTHERLAND, Edwin H.: "White Collar Criminality", s:1-12.

³⁹⁵ SUTHERLAND, Edwin H.: "White Collar Crime", s: 231.

Zimmet suçları, hırsızlık suçlarından farklıdır. Hırsızlık suçlarında suç işleyen kişi çalacağı malı sahibinden ayırmaya ve elde etmeye çalışırken,³⁹⁶ zimmet suçunu işleyecek kişinin malı sahibinden ayırmaya ihtiyacı yoktur çünkü ele geçirmeyi istediği varlık zaten çoğu zaman işi gereği kendisinde bulunmaktadır ve kişinin bu varlığı ele geçirebilmek için kimseyi aldatması gerekmemektedir. Zimmet suçlarını “nitelikli zimmet” suçu haline getirebilmek için “hile” bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Zimmet suçunu işleyen kişi bu suçu işlediğini gizleyebilmek amacıyla hileye başvurabilir yani işlediği suça dair delilleri ortadan kaldırmak amacıyla hile yapabilir. Örneğin evrak üzerinde oynamalar yapabilir veya sahte evrak düzenleyebilir.³⁹⁷ Bazı zimmet suçları, suçu işleyen kişinin, işlediği suçu gizlemedeki başarısına göre, yıllarca ortaya çıkarılmadan devam edebilmektedir.³⁹⁸

Zimmet suçu ile güveni kötüye kullanma suçu arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Zimmet suçlarında zilyedliğin devredildiği kişi bir kamu görevlisidir ve zilyedlik kendisine kamu görevi nedeni ile devredilmektedir. Oysa güveni kötüye kullanma suçunda, memuriyet sıfatından bahsedilemez.³⁹⁹

Zimmet suçları hakkında, suçlular üzerinde çeşitli araştırmalar⁴⁰⁰ yapılmıştır. Bu araştırmaların sonuçlarına göre kişilerin zimmet suçlarını işlemelerinin temelinde yatan üç unsur bulunmaktadır. Bunlar⁴⁰¹

- Suçlunun finansal bir problemi bulunması,
- Fırsatı sağlaması ve zimmet suçunu işlemesi,
- Kendini işlediği bu suçta haklı göstermeye başlamasıdır.

³⁹⁶ <http://en.wikipedia.org> Erişim Tarihi:24.10.2004.

³⁹⁷ ÖZGENÇ, İzzet: “Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar”, s:146-147.

³⁹⁸ <http://en.wikipedia.org> Erişim Tarihi:24.10.2004.

³⁹⁹ BULUTOĞLU, Kenan: “Emniyeti Suistimal Cürümleri”, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 635 Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü Yayınları No: 6, İstanbul, 1955, s:11.

⁴⁰⁰ İlgili araştırmalar Donald Cressey tarafından yapılmıştır.

⁴⁰¹ HALL, Jerome: “Theft, Law and Society”, Bobbs-Merrill, Indianapolis, 1952, s:303.

Ancak bu araştırmadan sonraki dönemlerde bir çok zimmet suçunun bu suçlar için ortaya konmuş olan unsurları içermemesine karşın ortaya çıktığı farkedilmiştir. Bunun temel nedeni, pek çok kişinin zengin bir yaşam sürdürme isteğinde olması, bu nedenle de finansal bir sıkıntı içinde bulunmamasına karşın, açgözlülük nedeniyle zimmet suçu işlemedir.⁴⁰²

İşverenler işletmelerinde bir zimmet suçunun varlığından haberdar olsalar da çoğu zaman, bu suçu işleyen kişiyi yargıya teslim etmek yerine, onunla anlaşma yoluna gitmektedirler.⁴⁰³ Bunun temel nedeni işverenlerin, işletmelerinin hile yapmaya uygun ve dürüst olmayan kişileri çalıştıran bir işletme olarak tanınmasını istememeleridir. Hatta bu tip suçları, içinde buldukları iş hayatının doğal bir sonucu olduğunu düşünmekteydiler. Ancak son yıllarda işletmeler, bu tip suçlara bakış açılarını değiştirmeye ve işletmelerinde ekonomik kayıplara neden olan çeşitli çalışanları olduğunu kabullenmeye başlamışlardır.⁴⁰⁴

Zimmet suçunu işleyen kişiler TCK'nın belirttiği şu şekillerde cezalandırılırlar;⁴⁰⁵

“(1) Görevi nedeniyle zilyedliği kendisine devredilmiş olan veya koruma ve gözetimiyle yükümlü olduğu malı kendisinin veya başkasının zimmetine geçiren kamu görevlisi, beş yıldan oniki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Suçun, zimmetin açığa çıkmamasını sağlamaya yönelik hileli davranışlarla işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(3) Zimmet suçunun, malın geçici bir süre kullanıldıktan sonra iade edilmek üzere işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranına kadar indirilebilir.”

⁴⁰² GREEN, Gary S.:White Collar Crime and The Study of Embezzlement”, s:95-106.

⁴⁰³ HALL, Jerome: a.g.e., s:311-312.

⁴⁰⁴ www.nw3c.com Erişim Tarihi:01.05.2005

⁴⁰⁵ TCK Madde 247

Zimmet suçları temel olarak üç şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Bunlar,⁴⁰⁶

- Kayıt öncesi hırsızlıkları,
- Hileli ödemeler,
- Nakit hırsızlıklarıdır.

Kayıt öncesi hırsızlıklarında gelen para, işletme tarafından kayıt altına alınmadan, yetkili kişi tarafından çalınmaktadır.⁴⁰⁷ Bu da gerçekleştirilen bir satışa ait bir gelirin çalınması, ya da, satış ve alacakların olduğundan düşük gösterilmesi yolu ile meydana gelen farkın çalınması ile gerçekleştirilebilir.⁴⁰⁸

Hileli ödemelerde ise yetkili kişi işletmenin bir şekilde bir ödeme yapmasını sağlamaktadır. İşletme tarafından yapılan bu tutar işletme çalışanına dönmektedir. Bu tip işlemleri gerçekleştirmek isteyen işletme çalışanı bu ödemeleri faturalar yolu ile, ücretler yolu ile, çekler üzerinde tahrifat yapmak yoluyla ve gerçek olmayan giderler yaratarak gerçekleştirebilmektedir.⁴⁰⁹

Nakit hırsızlığı ise çalışanın kayıtlara alınmış olan mevcut parayı ele geçirmesi şeklinde gerçekleştirilir.

Zimmet suçu işlendiğine dair ipuçlarından bazıları şunlardır;⁴¹⁰

- Satış iadelerinde ürünlerin hatalı olmasından kaynaklanabilecek artışlar bulunması alıcılara yapılan gizlenmiş geri ödemelerin belirtisi olabilir.
- Sıradışı biçimde yapılan değersiz alacak kayıtları işletmenin içinde bulunduğu şartlardan kaynaklanabileceği gibi, hileli işlemlerin üstünü örtmek için de kullanılabilir.

⁴⁰⁶ WELLS, Joseph T.: "Corporate Fraud Handbook", John Wiley & Sons, USA, 2004, s:50-51.

⁴⁰⁷ VITON, Patrice L.: "Creating Fraud Awareness", SAM Advanced Management Journal, Volume 68, Issue 3, 2003, s:20+

⁴⁰⁸ WELLS, Joseph T.: "Corporate Fraud Handbook", s:73-78.

⁴⁰⁹ WELLS, Joseph T.: "Corporate Fraud Handbook", s:184-190.

⁴¹⁰ "Curtailling Crime – Inside and out", U.S. Small Business Administration, www.sba.gov/library/pubs/cp-2.txt

- Nakitte ve satışlardaki bir azalma veya çok düşük seviyede gerçekleşen bir artış işletmenin iyi çalışmadığının bir göstergesi olabileceği gibi bazı satışların kayıtlara alınmadığının da göstergesi olabilir.
- Stoklar konusunda yaşanan sıkıntılar hata veya yanlış yönetimden kaynaklanabileceği gibi, hayali alımlar yapılmış olmasından, kayıtlara alınmamış satış işlemlerinden veya çalışan hırsızlığından da kaynaklanabilir.
- Kardaki azalmalar ve/veya giderlerdeki artışlar tamamen kanuni olabileceği gibi nakitin kanunsuz bir şekilde işletme dışına çıkarılıyor olmasından da kaynaklanabilir.
- Tahsilatların yavaş yapılması iş koşulları nedeniyle olabileceği gibi, zimmet suçunu gizlemek için kullanılan bir araç da olabilir.

Zimmet suçlarını belirleyebilmenin pek çok yolu bulunmaktadır. Eğer işlenen zimmet suçunun tutarı yüksek değil ise bu suçun işlenmiş olması mali tabloları önemli biçimde etkilemeyeceğinden, en etkili ortaya çıkarma metodu, belgelerin incelenmesidir. Ancak zimmete geçirilmiş olan tutar yeterince önemli bir tutar ise işlenen bu suçun sonuçları mali tabloları da etkileyecektir, bu nedenle de en etkili yol mali tabloların analiz edilmesidir.⁴¹¹

Zimmet suçunun belirlenebilmesi için kullanılan teknikler şunlardır.⁴¹²

- Görevlerin ayrılığı ilkesi gibi geleneksel kontrol kavramlarına uygunluğu incelemek,
- Dönemsel olarak mali tablolar denetimi ve faaliyet denetimi yapmak,
- Çalışanların alışkanlıkları ve yaşam biçimleri hakkında bilgi almak,
- Diğer çalışanların iddiaları ve şikayetlerini incelemek,
- Beklentiler ile faaliyetler sonucu gerçekleşen sonuçların arasındaki farkları incelemek,
- Zimmetine geçiren suçlu kişinin amirlerinin sezgilerini incelemek.

⁴¹¹ ACFE MANUEL s:345.

⁴¹² BOLOGNA, Jack: a.g.e, s: 54.

3.3.2. İRTİKAP SUÇU

“İrtikap” kelime olarak, yiyicilik, kötü iş yapmak, hile yapmak anlamlarına gelmektedir.⁴¹³

İrtikap suçu, kamu görevlisi olan kişiler tarafından işlenebilen bir suç olma özelliğini taşımaktadır. Bu suçun manevi unsuru kasıttır, kişi yasa dışı menfaat sağlama amacı ile bu suçu işlemektedir.⁴¹⁴

İrtikap suçu, icbar (zorlama) suretiyle irtikap, ikna suretiyle irtikap ve hatadan yararlanmak suretiyle irtikap olmak üzere üç şekilde işlenebilmektedir.

“(1) Görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlanmasına veya bu yolda vaatte bulunulmasına bir kimseyi icbar eden kamu görevlisi, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Görevinin sağladığı güveni kötüye kullanmak suretiyle gerçekleştirdiği hileli davranışlarla, kendisine veya başkasına yarar sağlanmasına veya bu yolda vaatte bulunulmasına bir kimseyi ikna eden kamu görevlisi, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) İkinci fıkrada tanımlanan suçun kişinin hatasından yararlanarak işlenmiş olması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.”⁴¹⁵

İrtikap suçu ile dolandırıcılık suçu arasında çeşitli farklar bulunmaktadır. Dolandırıcılık suçu herkes tarafından işlenebilecek bir suç olmasına karşın, irtikap suçu yalnızca kamu görevlileri tarafından işlenebilmektedir. İrtikap suçu devlete karşı işlenen bir suç oysa dolandırıcılık mal varlığı aleyhine işlenen bir suçtur. Ayrıca dolandırıcılık suçunun oluşabilmesi için mağdurun zarar görmesi

⁴¹³ Türkçe Sözlük, s:717.

⁴¹⁴ BAKICI, Sedat: “Açıklamalı Zimmet-İrtikap-Rüşvet Suçları”, y.evi yok, Ankara, 1988, s: 190.

⁴¹⁵ TCK Madde 250

şart olmasına karşın, irtikap suçu vadin alındığı ya da çıkarın sağlandığı anda tamamlanmaktadır.⁴¹⁶

3.3.3. RÜŞVET SUÇU

“Rüşvet, bir kamu görevlisinin, görevinin gereklerine aykırı olarak bir işi yapması veya yapmaması için kişiyle vardığı anlaşma çerçevesinde bir yarar sağlamasıdır.”⁴¹⁷

Rüşvet, “yaptırılmak istenen bir işte yasadışı kolaylık sağlanması için bir kimseye mal ya da para olarak sağlanan çıkar”⁴¹⁸ olarak da tanımlanabildiği gibi, resmi bir işte etki yaratabilmek amacıyla, değeri bulunan bir varlığın teklif edilmesi, verilmesi veya istenmesi olarak da ifade edilebilir. Geleneksel tanımında rüşvetin resmi bir iş ile ilişkilendirilmesinin nedeni, rüşvetin hükümetle ilgili olan işlerde, hükümete ilişkin kişilerin fikirlerini etkilemek amacıyla verilmesindedir.⁴¹⁹

Rüşvet suçu kamu görevlisinin yapılan anlaşmadan yarar sağladığı anda gerçekleşmiş olur ancak suç, kamu görevlisi ile menfaat sağlayan arasında anlaşmanın yapıldığı anda işlenmiş gibi işlem görecektir.⁴²⁰

“Rüşvet alan kamu görevlisi, dört yıldan oniki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Rüşvet veren kişi de kamu görevlisi gibi cezalandırılır. Rüşvet konusunda anlaşmaya varılması halinde, suç tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur. Rüşvet alan veya bu konuda anlaşmaya varan kişinin, yargı görevi yapan, hakem, bilirkişi, noter veya yeminli mali müşavir olması halinde, birinci fıkraya göre verilecek ceza üçte birden yarısına kadar artırılır.”

⁴¹⁶ BAKICI, Sedat: a.g.e, s: 192.

⁴¹⁷ TCK Madde 252

⁴¹⁸ Türkçe Sözlük, s:1232.

⁴¹⁹ ACFE MANUEL 1.701 s:268.

⁴²⁰ ŞAHİN, Cumhuriyet: “Yeni Türk Ceza Kanunu’ndaki Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar-Rüşvet Suçu”, Ekonomik Suç ve Ceza Sempozyumu (30 Nisan-1 Mayıs 2005), TOBB Yayınları Yayın No:2005-25, Ankara, 2005, s: 70.

TCK rüşvet suçunun, kamu görevlileri dışında, kamu hizmeti ile görevli olan kişilerce de işlenebileceğini kabul etmiştir. Buna göre rüşvet suçuna ilişkin kanunların “*Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu kurum veya kuruluşlarının ya da kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının iştirakiyle kurulmuş şirketler, bunların bünyesinde faaliyet icra eden vakıflar, kamu yararına çalışan dernekler, kooperatifler ya da halka açık anonim şirketlerle hukuki ilişki tesisinde veya tesis edilmiş hukuki ilişkinin devamı sürecinde, bu tüzel kişiler adına hareket eden kişilerin*”⁴²¹ de görevlerinin gereklerine aykırı olarak yarar sağlaması durumunda uygulanmaktadır.

Rüşvet suçu ile irtikap suçu arasında çeşitli farklar bulunmaktadır. İrtikap suçu tek yanlı, rüşvet ise çift yanlı suçtur. Bu çift yanlılık, irtikap suçunda mağdurun suç kasti bulunmamasından, rüşvet suçunda ise hem suçlunun hem mağdurun bir anlaşmaya varmış olmalarından kaynaklanmaktadır. İrtikap suçunda kamu görevi ve sıfatı kötüye kullanılmakta ve çıkar sağlanmakta, rüşvet suçunda ise, suçlu çıkar sağladıktan sonra memuriyet görevini kötüye kullanmaktadır. Ayrıca irtikap suçu yalnızca devlet memurları tarafından işlenebilmesine karşın, rüşvet suçu kamu görevlileri ve kamu hizmeti ile görevli olan kişilerce de işlenebilmektedir.⁴²²

Rüşvet suçu iki şekilde işlenebilmektedir. Bunlardan *ilki*, işletme sistemine satıcı tarafından gönderilen hayali ya da şişirilmiş tutarlı faturaların sokulması yoluyla işletmenin buna karşılık ödeme yapılmasının sağlanması ve işlem sonucunda işletme çalışanının, satıcıdan belli bir tutar almasıdır. Rüşvet suçunun işlenebilmesinin *ikinci* şekli ise, bir işin yaptırılmasına ilişkin verilen fiyat tekliflerinin, işletme içinden bir çalışan tarafından, teklif veren kurumlardan herhangi biri lehine ayarlanması sonucu, işletme içindeki çalışanın ilgili satıcıdan belli bir tutar alması yoluyla gerçekleşir.⁴²³

⁴²¹ TCK Madde 252

⁴²² BAKICI, Sedat: ag.e., s: 290.

⁴²³ ACFE MANUEL 1.701 s:268.

Faturalar yolu ile rüşvet, önceden yapılan anlaşma gereği, alıcıdan satıcıya para iade edilmesidir.⁴²⁴

Faturalar yolu ile işlenen rüşvet suçları şu şekillerde işlenebilir,⁴²⁵

- ***İşletmeyi satıcıya yönlendirmek için alınan komisyonlar:*** İşletme çalışanı yapılacak alımların belirli bir satıcıdan yapılması konusunda işletmeyi yönlendirmekte bunun sonucunda da satıcı tarafından kendisine belirli bir miktar komisyon verilmektedir.
- ***Yüksek faturalandırma yapılması karşılığında alınan komisyonlar:*** Pek çok komisyon hilesinde ya satılan mal veya hizmetlerin tutarları şişirilmekte ve fatura bu şişirilmiş tutar üzerinden kesilmektedir ya da hiç bir zaman satışı yapılmayan mal ve hizmetler için fatura kesilmektedir. Bu tip durumlarda satıcının beklentisi işletme içinden bir kişinin kendisine yardımcı olması ve alım ve ödemeler için gereken onayları vermesi ya da üst yöneticilere bu onayı verdirtebilmesidir.
- ***Düşük kaliteli ürünlerin kabul edilmesi:*** Yanlış faturalandırma olmasa da işletme çalışanları düşük kaliteli ürünleri kabul etmeleri karşılığında komisyon alabilmektedirler.

Fiyat teklifleri yolu ile rüşvet ise, bir işletme çalışanının, bir sözleşmede, birbirine rakip satıcılardan birine, diğer rakiplerine karşı yardım etmesidir.⁴²⁶

Fiyat teklifleri yoluyla gerçekleştirilen rüşvet suçunda, suçlunun olaya etki gösterdiği aşamaya göre üç şekilde sınıflandırılabilir. Bunlar,⁴²⁷

⁴²⁴ www.whitecollarcrimefyi.com Erişim Tarihi:27.09.2004.

⁴²⁵ ACFE MANUEL 1.701 s:271-274.

⁴²⁶ ACFE MANUEL 1.701 s:268.

⁴²⁷ WELLS, Joseph T.: "Corporate Fraud Handbook", s:290-298.

1.Aşama, Yardım İsteme Öncesi: Bu aşamada rüşvet iki şekilde ortaya çıkabilmektedir.

Bunlardan ilki, *işletme çalışanının satıcı tarafından kendisine yapılan teklif sonucunda, çalıştığı işletmenin çeşitli mal ve hizmetlere ihtiyaç duyduğunu belirtmesi ile ve çalıştığı işletmeyi bu tip ihtiyaçları bulunduğu konusunda ikna etmesi* ile başlar. İşletme tarafından gerçekte hiç ihtiyaç duyulmayan mal ve hizmetlere ilişkin satın alma taleplerinde bulunulur ve bunlara ilişkin satın alma emirleri verilerek ilgili satıcı ile satın alınacak mal veya hizmete ilişkin anlaşma imzalanır. Kurban işletme, satıcıya ödemeyi yapar. Satıcı işletme de tüm işleri organize eden işletme çalışanının rüşvetini verir.

İkinci şekli ise, *yapılacak bir işe ilişkin açılan bir ihalede, fiyat verebilecek diğer firmalardan daha ayrıcalıklı bir konuma geçebilmek için, ihaleyi açan işletme çalışanlarından birine, çeşitli faydalar sağlanması yolu ile gerçekleştirilir.* Bu fayda çoğu zaman yapılacak işe ait sözleşmede, kendi işletmesine ait özelliklerin sıralanmasının sağlanması ile gerçekleştirilir. Bu durum bir örnek yardımı ile açıklanabilir. Yaptırılacak bir inşaat için fiyat teklifleri alınmakta ise, ihaleye katılabilmek için fiyat teklifi verecek inşaat firmalarında ilgili işletmenin mevcutları arasında yer alan ancak, sektörde faaliyet gösteren diğer işletmelerde bulunması ihtimali çok düşük olan, yüksek fiyatlı bir makinadan 10 tane bulunması şartı aranması gibi. İşletme çalışanı bu duruma ilişkin çeşitli ayarlamaları yapar ve işletmenin işi almasını sağlar, sözleşme yapılır ise kendisine önceden üzerinde anlaşılan tutar ödenecektir.

2.Aşama, Yardım: Bu aşamada teklif veren kurumlardan biri ile anlaşan işletme çalışanı, rekabeti mümkün olduğunca engelleyebilmek için bazı işletmelerin teklif vermesinin engellenmesini sağlar, ihaleyi kazanmasını istediği kuruma, diğer teklifler hakkında önceden bilgi verir ve böylece ilgili kurumun kazanma şansını artırır. İşletme çalışanı ilgili kurumun işi almasını sağlar, sözleşme yapılır ise kendisine önceden üzerinde anlaşılan tutar ödenir.

3.Aşama, Görüş: Bu aşamada işletme belirli bir tarihe kadar yapılması gerekiyor da olsa, geç gelen teklifleri de kabul eder. İşletme çalışanı diğer teklif veren firmalara ait tekliflerin tutarları ve şartları hakkında kuruma bilgi verir. İşletme çalışanı ilgili kurumun işi almasını sağlar, sözleşme yapılır ise kendisine önceden üzerinde anlaşılan tutar ödenir.

Rüşvet suçlarının işlendiğine dair kırmızı bayraklar şunlardır;⁴²⁸

- Mal ve hizmetler için artan harcamalar,
- Bir satıcının göndereceği malları göndermede yavaş veya standartların altında davranması,
- Bir satıcıdan yapılan alımların aniden artışı,
- Mal ve hizmetlerde ihtiyacın üzerinde alımlar yapılması,
- Alım için yeni satıcılarla yapılan anlaşmalar için izin verilmesi ve kabulun yapılması konusunda görevlerin ayrılığı ilkesinin uygulanmaması,
- Rekabeti sınırlandırıcı anlaşmalar yapılması,
- Aynı satıcının yapılacak sözleşmeleri hep küçük ara farklarla kazanması,
- Her zaman sözleşme yapmayı kazanan adayın teklifi en son veren aday olması,
- Onay sürecinden kaçınma amacıyla büyük bir alımın küçük parçalara bölünerek gerçekleştirilmesi,
- Mal ve hizmetleri satın almak için piyasa ortalamasının üzerinde ödeme yapılmasıdır.

⁴²⁸ WELLS, Joseph T.: "Corruption:Causes and Cures", Journal of Accountancy, April 2003. s:49 www.aicpa.org Erişim Tarihi: 07.05.2006.

Bunlara ilave olarak;⁴²⁹

- Mal veya hizmet için yeniden alım yapılmasına gerek duyulan noktaya varmadan alım gerçekleştirilmesi,
- Yapılan fiyat tekliflerinin önceden belirlenmiş kurallara uyulmadan yapılması,
- İşi yapmaya hak kazanabilecek satıcıya ait özelliklerin yalnızca tek bir satıcıda bulunması,
- Tekliflerin yapılabilmesi için verilen zaman aralığının kısa olması,böylece yalnızca önceden bilgisi olan ve hazırlıklı işletmelerin bu teklifleri yapabilmesi örnek olarak verilebilmektedir.

İşletmenin bir çalışanınin rüşvet alıp almadığını belirleyebilmek için yapılması gerekenlerden biri, ilgili işletmeye mal/hizmet satan satıcıların kayıtlarının incelenmesidir. Çünkü satıcılar herhangi bir kişiye rüşvet olarak verdikleri tutarları komisyon, danışmanlık vb. şekillerde kayıtlarına geçirmektedirler. ⁴³⁰

Genellikle bu tip rüşvetler nakit şekilde, kişinin evinin yenilenmesi yolu ile, aile bireylerine verilen saat ve mücevher, bol miktarda yapılan eğlence harcamaları yolu ile ve kişiyi ileride işe alma sözü ile verilmektedir. ⁴³¹

Defterlerde kayıtlı biçimde yapılan ödemeleri ispatlayabilmek için yapılan ve araştırmaların ilk kısmını oluşturan bölümde dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır;⁴³²

- İşletmenin gerçekleştirdiği ödemelerin gerçek olup olmadığının kontrolü gereklidir. Bunun için işletmenin banka hesaplarının incelenmesi (çekler, ödemeler, para transferleri, ödeme emirleri), satışa dair belgelerin

⁴²⁹ ACFE MANUEL 1.701 s:285-287.

⁴³⁰ WELLS, Joseph T.: "Corruption:Causes and Cures", Journal of Accountancy, April 2003, s:49, www.aicpa.org Erişim Tarihi: 07.05.2006.

⁴³¹ CÔMER, Michael J.: "Corporate Fraud", Gower Publishing Limited, USA, 2000,s:117-118.

⁴³² ACFE MANUEL S:290-296.

incelenmesi (alım emirlerinin, faturaların, siparişi verilen mallara ait belgelerin), şüphelenilen müşteriye ait borçların ve harcamaların incelenmesi ve iş konusuna göre gerekmeyen çeşitli harcamaların yapılıp yapılmadığının kontrol edilmesi gerekmektedir.

- Araştırmada ikinci adım, işletmede bu tip suçları sürdürebilmek için gereken finansmanı sağlayabilmek için hayali çalışanlar yaratılmış olup olmadığının incelenmesidir. Bunun için ilk olarak personel listeleri ile çalışanların bordrolarının listelerinin karşılaştırılması gerekmektedir. Yapılabilecek hilede, verilecek rüşvetlerin işletmenin hayali çalışanlara ait ödenen maaş ve diğer tüm giderinden ödenme ihtimali araştırılmalıdır.
- Araştırmada üçüncü adım ise, işletmede faturaların yüksek tutarlı şekilde düzenlenip düzenlenmediğinin incelenmesidir. Burada dikkat edilmesi gereken noktalar ise faturaların üzerinde aniden ortaya çıktığı belirtilen masraflara dair düşülmüş notlar bulunması, alım emirlerindeki tutarlar ile ödenen tutarlar arasında farklar bulunması, normal olmayan çok yüksek tutarlı faturaların mevcut olmasıdır.

Araştırmanın ikinci kısmı ise kayıtlı olmayan ödemelerin ispatlanmasına yöneliktir ve daha zordur. Bu tip hileler, satışlarla satışların maliyetine ilişkin oranların karşılaştırılması gibi yöntemler ile farkedilebilir.

3.3.4. GÖREVİ KÖTÜYE KULLANMA SUÇU

Görevi kötüye kullanma suçu “Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında, görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir kazanç sağlayan kamu görevlisi” tarafından işlenir ve bu kişi “bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”⁴³³

“Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında, görevinin gereklerini yapmakta ihmal veya gecikme göstererek, kişilerin mağduriyetine veya kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir kazanç sağlayan kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

“İrtikap suçunu oluşturmadığı takdirde, görevinin gereklerine uygun davranması için veya bu nedenle kişilerden kendisine veya bir başkasına çıkar sağlayan kamu görevlisi, birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır.”

⁴³³ TCK Madde 257

4. BEYAZ YAKA SUÇLARININ ÖNLENMESİ

Daha önce de belirtildiği gibi kişiler, bir suçtan hüküm giymeleri durumunda çekmek zorunda kalacakları ceza ile, işledikleri suçun getirisini karşılaştırmakta ve yaptıkları bu karşılaştırma sonucunda da mantıklı bir seçimde bulunmakta,⁴³⁴ çekmek zorunda kalacakları ceza, işledikleri suçun getirisinden düşük ise suç işlemektedirler.⁴³⁵

Beyaz yaka suçları nedeniyle çok ciddi boyutlarda zarar görmüş de olsa, genellikle pek çok işletme bunu bir sır olarak saklamayı tercih etmektedir. Örneğin zimmet gibi bir suçta maruz kalmış olan pek çok işveren kendisini çok kızgın, hüsrana uğramış ve utanç içerisinde hissederek, bu durumun işletme ilgililerince öğrenilmesinden kaygı duyar.⁴³⁶

Bu tip suçların tamamen ortadan kaldırılması imkansız da olsa, çeşitli önlemler alınarak işlenmesi azaltılabilir.⁴³⁷

Bu tip suçlarla temel olarak üç şekilde mücadele edilebilir. Bunlar,⁴³⁸

- İşletmede meydana gelen suçların ortaya çıkarılmasında etken bir yol izleyerek; Bunun için işletmede yönetici olarak çalışmayan, bağımsız kişilerin işletme yönetimini incelemesi gerekmektedir.
- Kurumsal ilkeler yardımıyla suçlu davranışları engelleyerek; İyi yönetilen bir işletmede yönetimin seçiminde yüksek standartlar benimsenir ve suçlu davranış unsurlarını önleyecek etik davranışlar geliştirilir. İşletme yönetimlerinde, sağlam ve verimli çalışan risk yönetimi ve iç kontrol

⁴³⁴ McCARTNEY, Bill "New Economics of Sociological Criminology", Annual Review of Sociology, Sayı:28, 2002, s:422.

⁴³⁵ COHEN, Mark: a.g.e, s:17.

⁴³⁶ TOUBY, Laurel: "In The Company of Thieves", Journal of Business Strategy, May-jun 1994, Vol 15, Iss. 3, s: 24-32.

⁴³⁷ GOLDSCHMIDT, Leo: "The Role of Boards in Preventing Economic Crime", Journal of Financial Crime, May 2004, s:345.

⁴³⁸ NESTOR, Stilpon: "The Impact of Changing Corporate Governance Norms on Economic Crime", Journal of Financial Crime, May 2004, s:348.

sistemleri benimsenirse, kişilerin suç işlemeye cesaret edebilmeleri zorlaşacaktır.

- İşletmelerde bu tip suçları işleyebilecek kişilerin yetki ve sorumlulukları daraltılırsa, kişilerin bu tip suç olaylarına karışabilme ihtimalleri azalır.

Genel olarak suçluluğun önlenmesinde karşımıza üç aşama çıkmaktadır. Bu aşamalar şunlardır;⁴³⁹

- **İlk Aşamada Suçun Önlenmesi:** Bu aşamada temel mantık, suç ortaya çıkmadan kişilerin suç işlemelerini engelleyecek önlemlerin alınmasıdır. Suçun bu aşamada önlenmesi, önleme yöntemlerinde en az maliyetli olan yöntemdir.
- **İkinci Aşamada Suçun Önlenmesi:** Suça dair kırmızı bayrakların ortaya çıkmasıyla birlikte suçun meydana gelmesini engellemek için alınan önlemleri içermektedir.
- **Üçüncü Aşamada Önleme:** Hukuki sürecin devreye girmesi ile birlikte üçüncü aşamadaki önleme yöntemleri ortaya çıkmaktadır. Suç işleyen kişinin hapse girmesi ve suç işlemesinin engellenmesi üçüncü aşamadaki önleme yöntemidir. Ancak suçlu kişi tarafından verilen zarar bu önleme yönteminde ortadan kaldırılamamaktadır.

Yapılan bir araştırma sonuçlarına göre işletme sahiplerinin bir suça kurban gitmemek amacıyla aldıkları tedbirlerin ne olduğu sorulduğunda en çok sıralanan yöntemler, işletme varlıklarının sıkı biçimde takip edilmesi, az miktarda para bulundurulması ve işletme için önem arzeden unsurların sıkı biçimde kontrolünün sağlanması olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, hırsızlar için alarm

⁴³⁹ "The Root Causes of Crime", CS&CPC Statement on the Root Causes of Crime approved in 1996,S:2, www.preventingcrime.net Erişim Tarihi: 07.05.2006.

takılması, çökle yapılan işlemlerde prosedürlerin oluşturulması, doğru biçimde yetkilendirme yapılması da alınan tedbirler olarak belirtilmiştir.⁴⁴⁰

4.1. İÇ KONTROL YAPISI YARDIMI İLE BEYAZ YAKA SUÇLARININ ÖNLENMESİ

Beyaz yaka suçlarının önlenmesinde, işletme içine ilişkin unsurlar oldukça önemlidir. ⁴⁴¹ Bu unsurlardan biri olan kuvvetli bir iç kontrol yapısı⁴⁴², bir işletmede meydana gelebilecek suçlara karşı alınabilecek en önemli önleyici tedbirdir. İşletmelerde kuvvetli iç kontrol yapılarının bulunması, kişilerin işledikleri suçlar nedeniyle yakalanma risklerini arttırarak, suçun kişiye vereceği zararın, kazançlardan daha fazla olmasını sağlayacaktır. ⁴⁴³

Her işletmenin beyaz yaka suçlarına ilişkin çeşitli düzenlemeleri bulunmalıdır. İşletmelerde bu tip suçların varlığına dair hiç bir şüphe bulunmasa bile, yönetim böyle bir ihtimale karşın önlem almak zorundadır. İşletmelerde bu görevin yalnızca iç denetim departmanına bırakılması da oldukça hatalıdır.⁴⁴⁴

İşletmelerde alınabilecek bazı önlemler şunlardır, ⁴⁴⁵

- Yetkilendirme süreci basit olmamalıdır.
- Bir kişi hem ödemelerin merkezi, hem mal ve hizmet alımları konularında aynı anda yetkili olmamalıdır.

⁴⁴⁰ KURATKO, Donald; HORNBY, Jeffrey S.; NAFFZIGER, Douglas W.; HODGETTS, Richard M.: "Crime and Small Business: An Exploratory Study of Cost and Prevention Issues in US.Firms", Journal of Small Business Management, Vol.38, July 2000. www.questia.com Erişim Tarihi: 08.05.2006.

⁴⁴¹ SCHNATTERLY, Karen: "Detection and Prevention of White Collar Crime", University of Minnesota Strategic Management Research Center, Review, Volume 5, Number 1, February/March 2002, s: 1-6

⁴⁴² CLINARD, Marshall: a.g.e., s:356.

⁴⁴³ "Preventing Crime on The Job", Nation's Business, July 1990, www.findarticles.com Erişim Tarihi:21.10.2004.

⁴⁴⁴ "Dealing With White Collar Crime Risk Assessments", www.whitecollarcrime.co.za/dwc3.htm Erişim Tarihi:08.02.2003.

⁴⁴⁵ TOUBY, Laurel: a.g.e, s: 24-32.

- İşletmenin ödeme sistemi içerisinde her satıcıya bir numara verilmeli ve bu numara çek üzerinde belirtilmelidir. Çekler imzalanmadan önce çekin üzerindeki satıcı numarasının, ödemeyi alacak kişinin adı ve adresi ile karşılaştırılması ve bunun işletmenin satıcılar listesindeki ile aynı olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir.
- Satın alma temsilcileri ve satın almadan sorumlu kişilerden, ilgili ay içerisinde satıcılardan herhangi bir hediye, bahşiş vb. temin edip etmedikleri hakkında aylık raporlar düzenlemeleri istenmelidir.
- İşletme çalışanlarının gözlemlenmesi önemlidir. Kişinin özgeçmişinde söylediği küçük bir yalan veya abartma bile bir ipucu olabilir.
- Sistem içerisine kasıtlı biçimde hatalar sokularak sistem kontrol edilmelidir.
- Bağımsız denetçilerin işleri konusunda gereken özeni gösterip göstermediklerinden emin olunmalıdır.
- İşletme politikalarının olabildiğince çalışandan yana olabilmesi için gayret gösterilmelidir.
- İşletmede banka işlemlerine ve finansal kayıtlara erişimi bulunan kişilerin yapabilecekleri yanlış davranışlara karşı korunabilme amacı ile bir garanti alınmalıdır.

Görev tanımlarında sınırların belirli olması ve uygun olan ve olmayan davranışların belirli olması kişilerin bu sınırları aşmaya çalışmasına ilişkin ihtimali azaltır. Ayrıca işletmenin kişiye değer verdiğini hissettirerek, işletmede başka bir çalışan tarafından gerçekleştirilen bir suçu bildirme konusunda kişileri özendirme de, kişilerin suç işleme ihtimalini azaltmaktadır.⁴⁴⁶

⁴⁴⁶ SCHNATTERLY, Karen: a.g.e., s: 1-6.

4.2. EĞİTİM İLE BEYAZ YAKA SUÇLARININ ÖNLENMESİ

En üst dereceden en alt dereceye kadar tüm çalışanların eğitimi beyaz yaka suçlarının önlenmesindeki en önemli aşamalardan biridir. İşletme çalışanlarının, işletmenin bir kayba uğramasının kendilerine zarar vereceği konusunda bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Bu konuda eğitim verilerek, çalışanların işletmelerine sahip çıkmalarının ve sadık davranmalarının sağlanması amaçlanmaktadır. Suçun zarar veren etkilerine karşı bilgilendirme pek çok şekilde sağlanabilir.⁴⁴⁷

- Kabul edilebilen ve edilemeyen davranışlar açıkça belirtilebilir,
- İşletmenin tüm çalışanları işletmenin etik kuralları, idari kuralları ve iç kontrol yapısı konularında eğitilebilir,
- Hile ve etik hakkında çeşitli günler veya haftalar oluşturulabilir,
- Oluşturulan özel gün ve haftalarda gerçek hayattan örnekler verilebilir,
- Dürüst olma koşulu ile, hileden şüphelenerek rapor eden çalışanlar için ödüllendirme sistemi oluşturulabilir.

Özellikle küçük ölçekli işletmelerde, işletme çalışanları işletmede meydana gelen herşeyden haberdardırlar. İşletme içinde herhangi bir şey olması gerektiği şekilde yürümüyor ise, bunu işletme yönetimi ve denetçilerinden önce, o işletmenin çalışanları farketmektedir. Bu kişilerin eğitimindeki temel üç nokta şunlar olmalıdır: Hilenin meydana gelmesinin nedenleri nelerdir, hile nasıl farkedilir ve işletmede hileden şüphelenilmesi durumunda neler yapılabilir.⁴⁴⁸ Çalışanlarını, bu tip suçları işleyen kişilerden kendilerini ve işletmelerini korumalarını öğreten bir programa tabi tutan her kurumun, bu programın sonuçlarından fayda sağlayacağı çok açıktır.⁴⁴⁹

⁴⁴⁷ www.i-value.co.za Erişim Tarihi: 29.05.2005.

⁴⁴⁸ WELLS, Joseph: "Protect Small Business:Small CompaniesWithout Adequate Internal Controls Need CPA's To Help Them Minimize Fraud Risk", Journal of Accountancy, March, 2003 www.findarticles.com Erişim Tarihi:21.10.2004.

⁴⁴⁹ RIDDLE, Kelly: "Unbuttoning White Collar Crime", Security Management, Vol.43, Issue 1, Jan 1999, s:57-59.

4.3. İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ YARDIMI İLE BEYAZ YAKA SUÇLARININ ÖNLENMESİ

İnsan kaynakları açısından, işletmelerde meydana gelebilecek beyaz yaka suçlarının önlenmesi temel olarak iki aşamada gerçekleşebilir. Bu aşamalardan birincisi işe alım öncesinde kişinin incelenmesidir. Bazı adayların gerçek anlamda tanınabilmesi için çok sayıda ve değişik uzunlukta görüşmeler yapılmalıdır.⁴⁵⁰ Ancak yine de kişilerle yalnızca görüşme yapılması adayların tanınması için yeterli olmamaktadır. Bu ilk aşamada, kişinin geçmiş hayatına ilişkin detaylı incelemeler gerçekleştirilmesi esastır.⁴⁵¹ Kişinin geçmişi incelenirken, kişinin önceden bir suç faaliyetine karışıp karışmadığı araştırılmalıdır. İkinci aşama ise işe alımdan sonradır. Bu aşamada kişilerin bir suç eylemine karışmalarının engellenmesi, her türlü engellemeye rağmen suç eylemine karışanların ise belirlenmesi esastır.⁴⁵²

Suça karışan kişilerin belirlenebilmesi için ise, bu kişilere karşı sıfır hoşgörüyeye dayanan bir işletme politikası belirlenmeli, dönemsel olarak tekrar gözden geçirilmeli ve bu politikalar hiç bir kişiye ayrıcalık gösterilmeden uygulanmalıdır. İşletmede meydana gelen normal dışı durumlara ilişkin belirtilere karşı dikkatli olunmalıdır. Herhangi bir beyaz yaka suçundan şüphelenilmesi veya bir beyaz yaka suçunun belirlenmesi durumunda ise hemen profesyonel yardım alınmalıdır.⁴⁵³

⁴⁵⁰ BUTCHER, Sarah: "When The Ideal Applicant Is Too Good To Be True:Employment:Spotting A White Collar Psychopath Can Be Extreamly Difficult", Financial Times, Jan 12, 2004, London, s:11. www.proquest.umi.com Erişim Tarihi:02.12.2004.

⁴⁵¹ GOLDSCHMIDT, Leo: a.g.e, s:342.

⁴⁵² HOLTFRETER, Kristy: "Fraud in US Organizations:An Examination of Control Mechanisms", Journal of Financial Crime, Aug 2004, s:88.

⁴⁵³ MARTIN, Josh: "An HR Guide to White Collar Crime", HR Focus, Vol.75, Issue 9, Sep 1998,s:14.

Şirket politikalarına uymaması nedeniyle suçlu bulunan veya şirketi tehlikeye atan kişilerin şirketteki görevlerine devam etmelerinin önlenmesi gerekmektedir. Şirket tarafından konmuş olan kurallara uyulması gerektiği, bu kurallara uyulmamasının ise cezalandırılacağı, şirket çalışanlarınca bilinmesi gerekmektedir.⁴⁵⁴ Bu tip ağır cezalar, bu suçları işlemeyi düşünen diğer kişilerin çekinmesini sağlayacaktır. Bu tip bir suç işlerse yakalanacaklarını, uzun süreli bir hapis cezası alacağını bilen kişiler bu tip suçları işlemekten kaçınırlar.⁴⁵⁵

Personelin örgüte olan bağlılık ve sadakat duygusu da, işletmeye karşı bir suç işleme ihtimalini azaltmaktadır. Sadakat, bir çalışanın işletmeye dair mutsuzluk duyduğu dönemlerde işten ayrılma veya işletme hakkındaki şikayetlerini çevresi ile paylaşma kararını etkileyen bağlılık duygusu olarak tanımlamaktadır. Örgütsel bağlılık, sadakat fikrinden ortaya çıkmıştır ve iki şekilde ele alınabilmektedir. Bunlardan ilki, kişilerin örgütün amaçlarını, değerlerini, hedeflerini benimsemesi ve örgüte dahil bir üye olabilmek için gayret göstermesi, ikincisi ise, kişinin çeşitli maddi kaygıları bulunması nedeniyle işletmeye zorunlu olarak bağlı olmasıdır.⁴⁵⁶

Bunların dışında, çalışanlar arasında uygulanacak rotasyon programları da kişilerin bu tipte suçlara karışmasını engelleyici niteliktedir. Kişilerin, önceden bilmedikleri herhangi bir anda masalarını ve yaptıkları tüm çalışmalarını bırakmak durumunda kalabileceklerini bilmeleri, bu tip işlemlere karışmalarını önlemektedir. Ayrıca güvenlik amaçlı çalıştırılan personel sayısının artırılması da bu suçları azalmasında etkili olabilmektedir.⁴⁵⁷

⁴⁵⁴ BUCKLIN, Donald: "Worried That White Collar Crime is Afoot?", Managing Office Tecnology, Jun 1997, s:24.

⁴⁵⁵ www.studyworld.com Erişim Tarihi: 29.06.2005

⁴⁵⁶ KRAUSE, M.S., a.g.e., S:34-35.

⁴⁵⁷ "Dealing with White Collar Crime Internal Control", www.whitecollarcrime.co.za/dwc5.htm Erişim Tarihi:08.02.2003.

İşletmede çalışan kişilerin işleyebilecekleri suçları önleyebilmek için,⁴⁵⁸

- Çalışanların adil biçimde ücretlendirilmesi,
- Çalışanlara terbiyeli biçimde davranılması,
- Çalışanların problemlerinin dinlenmesi gerekmektedir.

Tüm bunlarla beraber, işletmede hangi pozisyonda bulunursa bulunsun, hiç kimseye tamamen güvenilmemelidir.

Bunların dışında suçların engellenmesinde, yönetimin çalışanlarına gönderdikleri mesajlar da çok önemlidir. Yönetici yardımcılarının masraflarını şişirmesi, işletme sahibinin vergi konusunda tasarrufa gitmesi gibi unsurlar işletme çalışanlarına tehlikeli mesajlar göndermekte ve bu şekildeki davranışların yapılabildiğini gören çalışanlarını işletme varlıklarının kendi kullanımlarına da açık olduğunu düşünmelerine neden olmaktadır.⁴⁵⁹

4.4. İHBAR HATLARI İLE BEYAZ YAKA SUÇLARININ ÖNLENMESİ

İhbar hattı, bir kişinin arayarak gerçekleştirilmiş bir olay hakkında, isimsiz olarak ipucu verebildiği basit bir telefon numarasıdır. Telefon hattının kullanımı çalışana potansiyel hileleri korkusuzca bildirebilme fırsatı vermektedir. Amerika'da GAO hileleri yakalayabilmek amacıyla ihbar hattını kurmuştur ve bu hat ilk beş yılda 53.000 telefon almıştır. Bu hatlar hilenin ortaya çıkartılması konusunda sağladığı fayda dışında aynı zamanda da hile yapılması konusunda caydırıcılığı da arttırmaktadır. Hile potansiyeline sahip kişiler, bu işi yapmadan önce yakalanma riskinin yüksek olması nedeniyle, ikinci bir kere düşünmek zorunda kalacaklardır.⁴⁶⁰

⁴⁵⁸ BOLOGNA, Jack; LINDQUIST, Robert J.: "Fraud Auditing and Forensic Accounting", 2nd edition, John Wiley & Sons, USA, 1995, s: 22.

⁴⁵⁹ "Preventing Crime on The Job", Nation's Business, July 1990, www.findarticles.com Erişim Tarihi:21.10.2004.

⁴⁶⁰ HILLISON, William; PACINI, Carl; SINASON, David: a.g.e, s:7.

Bu nedenlerle, işletmelerin etkin çalışan bir ihbar mekanizmasına sahip olmasının sağlanması gereklidir. İhbar hatları ile yardım hatları arasında farklılıklar bulunmaktadır. İhbar hatları, işletme çalışanları arasından bazı kişilerin, işletme içerisinde bazı şeylerin ters gittiğini düşündüğü bir durumda arayıp, ilgili durumu bildirebileceği hatlar durumunda iken, yardım hatları, işletme çalışanlarına işletmenin politika ve prosedürleri hakkında bilgi veren ve kılavuzluk eden hatlardır.⁴⁶¹

Kişilerin ihbar etmesindeki nedenler oldukça karmaşık olmasına karşın ihbarın temelinde, örgütün uzun vadeli geleceğine karşı duyulan ilgi yatmaktadır.⁴⁶²

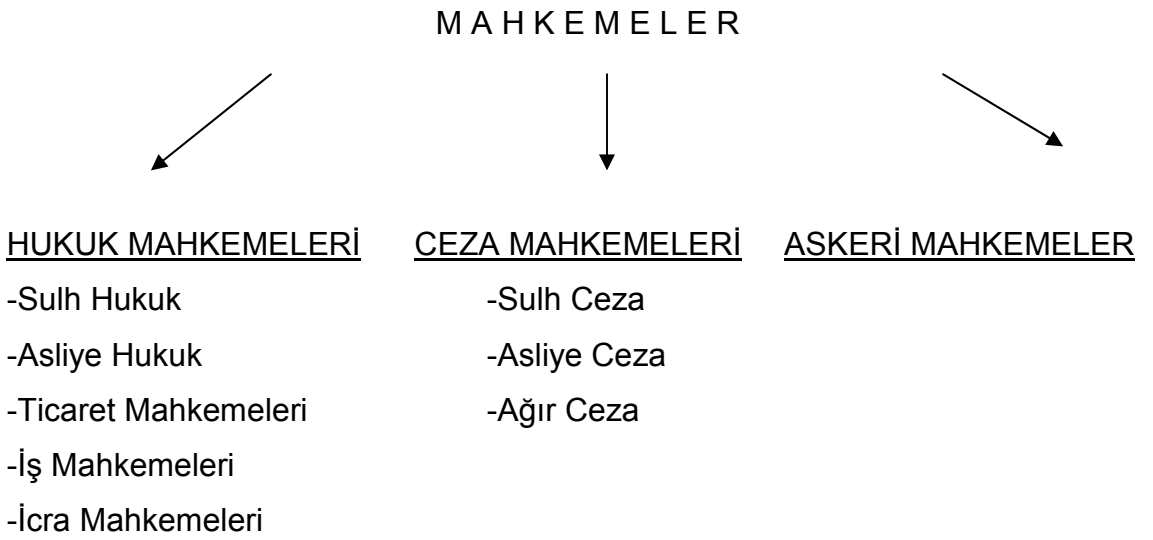
⁴⁶¹ www.i-value.co.za Erişim Tarihi: 29.05.2005.

⁴⁶² MURPHY, Kevin R.: "Honesty in the Workplace", Brooks/Cole Publishing Company, USA, 1993, s:52.

5 UYGULAMA

Tez çalışmasının uygulama kısmında, Türkiye’de işlenmiş beyaz yaka suçlarına yönelik bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

Türkiye’de mahkemeler üç ana grupta incelenebilir. Hukuk mahkemeleri, ceza mahkemeleri ve askeri mahkemeler.

Hukuk mahkemeleri, alacak, miras, boşanma, evlat edinme, ticari ilişkilerde çıkan davalar, işçi – işveren ile ilgili davalar, icra takibine yönelik vb. davalara bakar.

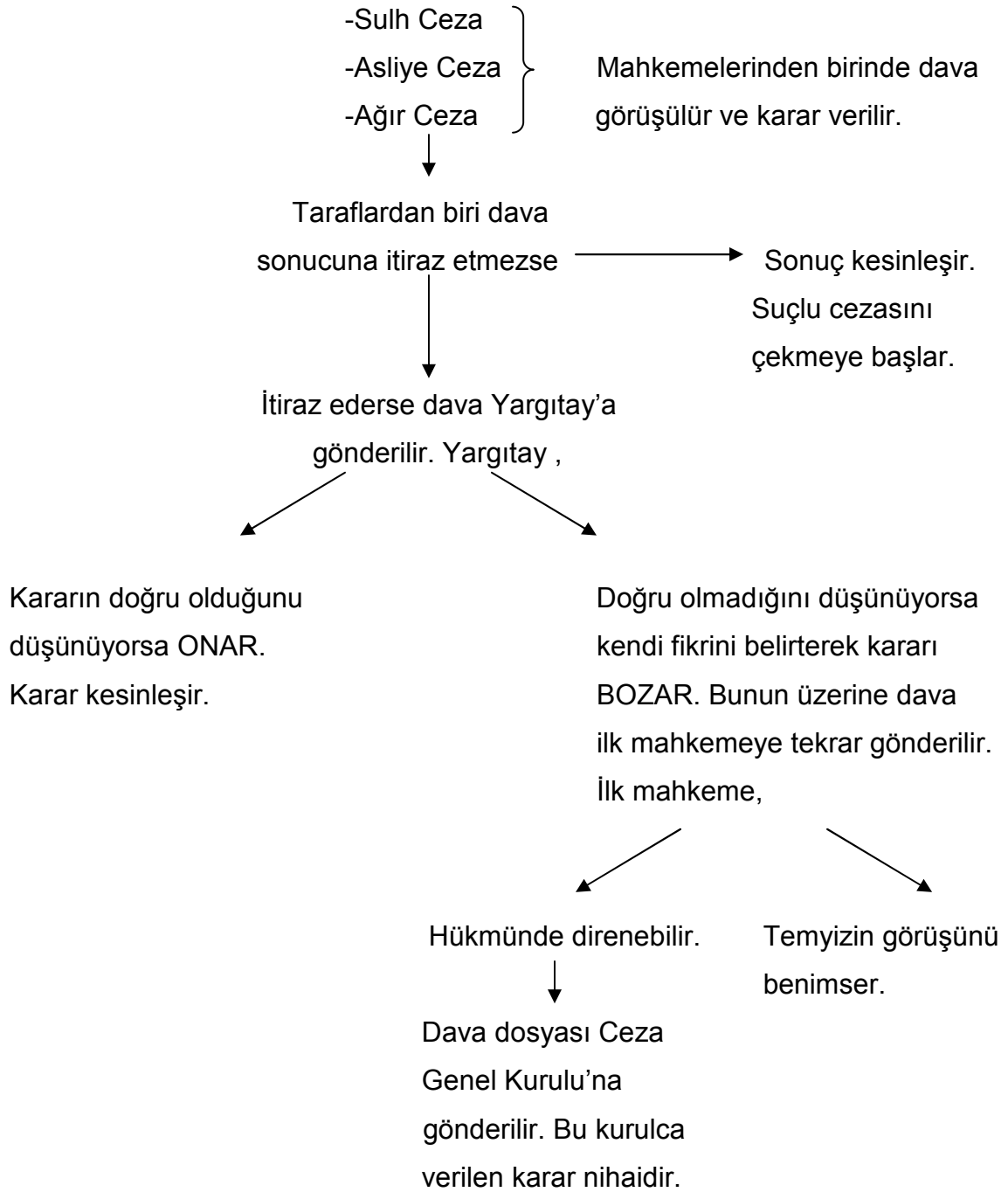
Ceza mahkemeleri ise işlenen suçun bir cezayı gerektirdiği durumda açılan davalara bakar. Burada sulh ceza mahkemesi küçük suçlara, asliye ceza mahkemeleri sahte işlemler, hakaret vb. suçlara, ağır ceza ise can, mal, namus ve devlet güvenliğine karşı işlenen suçlara bakmaktadır. Beyaz yaka suçlarına ilişkin davalar da bu mahkemelerde görülmektedir.

Türkiye’de ceza davalarında süreç, işlenen suç hakkında suçun niteliğine bağlı olarak sulh ceza, asliye ceza veya ağır ceza mahkemelerinden birinde davanın açılması ile başlar. Bu ilk mahkemelerden birinde davanın görülmesi ve

sonuçlanmasının ardından taraflardan birinin verilen karara itirazı yoksa hüküm kesinleşir ve suçlu cezasını çekmeye başlar. İlk mahkeme görüşüne taraflardan birinin herhangi bir nedenle itirazı bulunması durumunda ise dava incelenmek üzere bir üst mahkeme olan Yargıtay'a (temyiz) gönderilir.

Yargıtay davayı inceledikten sonra iki tür karar alabilmektedir. Yargıtay ilk mahkemece verilen hükmün doğru olduğuna karar verirse (onama) ilk mahkemece verilmiş bu karar kesinlik kazanır ve uygulanır. Yargıtay ilk mahkemece verilmiş olan hükmün doğru olmadığı kanatine varır (bozma) ve dava hakkında kendi görüşünü bildirirse, dava dosyası tekrar görüşülmek üzere ilk mahkemeye gönderilir.

Bu durumda ilk mahkeme ya ilk verdiği hükümde direnir ya da davaya tekrar bakar ve temyizce verilmiş görüşe göre karar verir. Temyizce verilmiş görüşe göre karar vermesi durumunda dava sonuçlanır. İlk verdiği hükümde direnirse bu kez dava ceza üst kuruluna incelenmek için gönderilir. Bu kurulca verilen kararlar nihai kararlardır.

Ceza davalarında suçlunun cezayı alabilmesi için hükmün kesinleşmiş olması gerekmektedir. Eğer ilk mahkemece verilen karara taraflardan biri itiraz süresi içerisinde itiraz etmez ise hüküm kesinleşmiş sayılmaktadır. Ancak hemen hemen her davada taraflardan biri suçun niteliği, verilen cezanın miktarı vb. konularda yanlış yapıldığını düşünerek dava dosyasını yargıtaya (temyize)

gönderir. Genel olarak ilk mahkeme bunun sonucundaki ikinci görüşmesinde, Yargıtaydan gelen görüşe uyarak karar vermektedir.

Hemen hemen her davanın sonucunun yargıtaya gönderiliyor olması nedeniyle yapılan incelemeler Yargıtay kararları üzerinden gerçekleşmiştir.

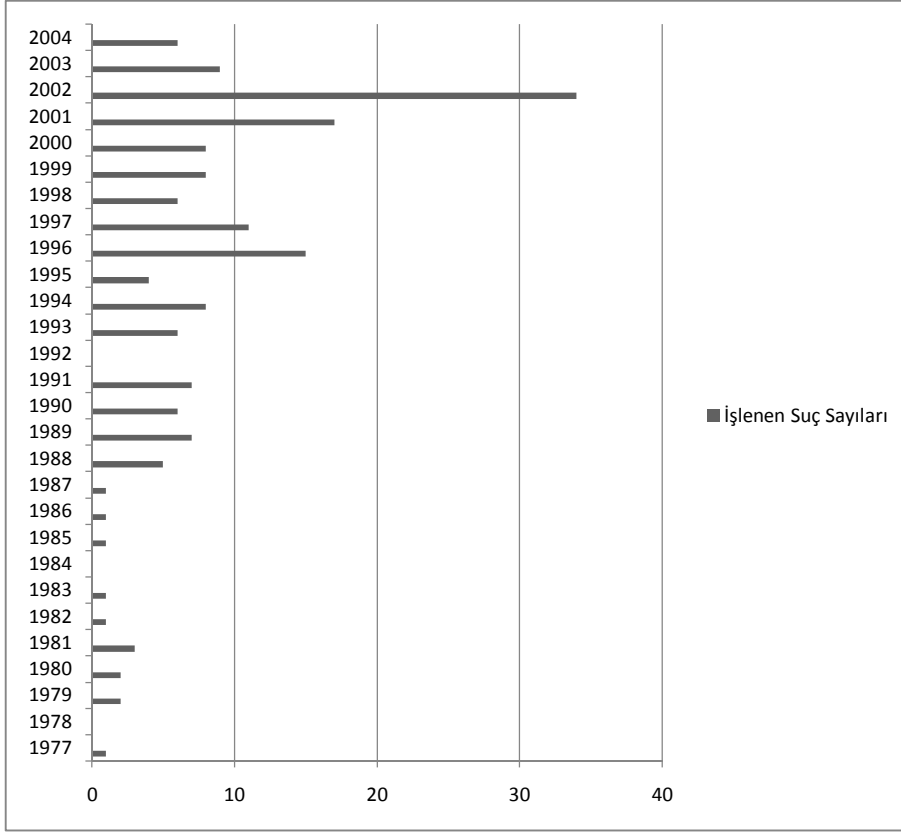
Türkiye’de 1977 yılından günümüze kadar, son 30 yılda, işlenmiş beyaz yaka suçlarından ceza mahkemelerine intikal etmiş olan ve ulaşılabilen dosyalar üzerinde incelemeler yapılarak çalışmalara başlanmıştır. Tüm ceza dava dosyaları içerisinde yapılan araştırmalarda, aranan ilk kriter incelenecek olan davalarda suç teşkil eden davranışların beyaz yakalılarca işlenmiş olması ikincisi ise ekonomik çıkar sağlama amacı ile işlenmiş olmasıydı.

Örnekler, TCK çerçevesinde çalışmanın üçüncü bölümünde incelenen suç türleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu suç türlerinin zincirleme biçimde işlenmesi⁴⁶³, ve iştirak halinde işlenmesi⁴⁶⁴, durumları da suç kapsamında bulunduğundan inceleme altına alınmıştır.

Bu unsurlar gözönünde bulundurularak 1000’in üzerindeki örnek sayısından bu iki kriteri sağlayan 170 tanesi seçilmiştir. İncelenen olayların yıllara göre dağılımı şu şekildedir;

⁴⁶³ TCK Madde 43

⁴⁶⁴ TCK Madde 40

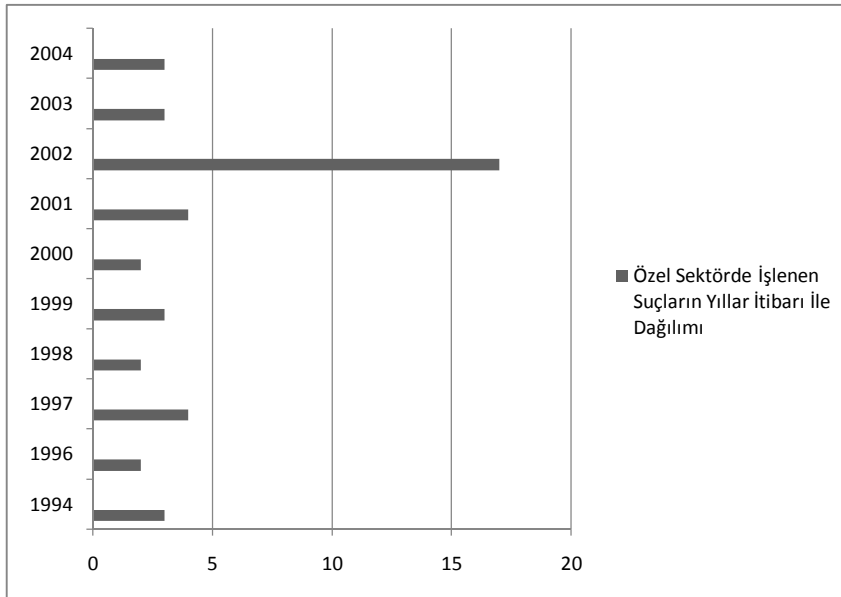

Yıllar itibari ile incelendiğinde beyaz yaka suçlarındaki ciddi artışların ülkemizdeki ekonomik kriz dönemlerinde ve bu krizlerin etkilerinin hissedildiği krizi takip eden yıllarda gerçekleştiği görülmektedir. 1994, 1999 ve 2001 yıllarında gerçekleşen krizlerde yaşanan ekonomik sıkıntıların, kişilerde üstesinden gelinemeyen finansal problemlerin ortaya çıkmasına neden olduğu, ve bu durumun kişileri bu tip suçları işlemeye yönlendirdiği düşünülmektedir.

Özel sektör kuruluşları, kamu sektörü kuruluşları ve kar amacı olmayan kuruluşlardaki suç miktarları yıllar itibari ile incelendiğinde ise dikkat çekici veriler ortaya çıkmaktadır.

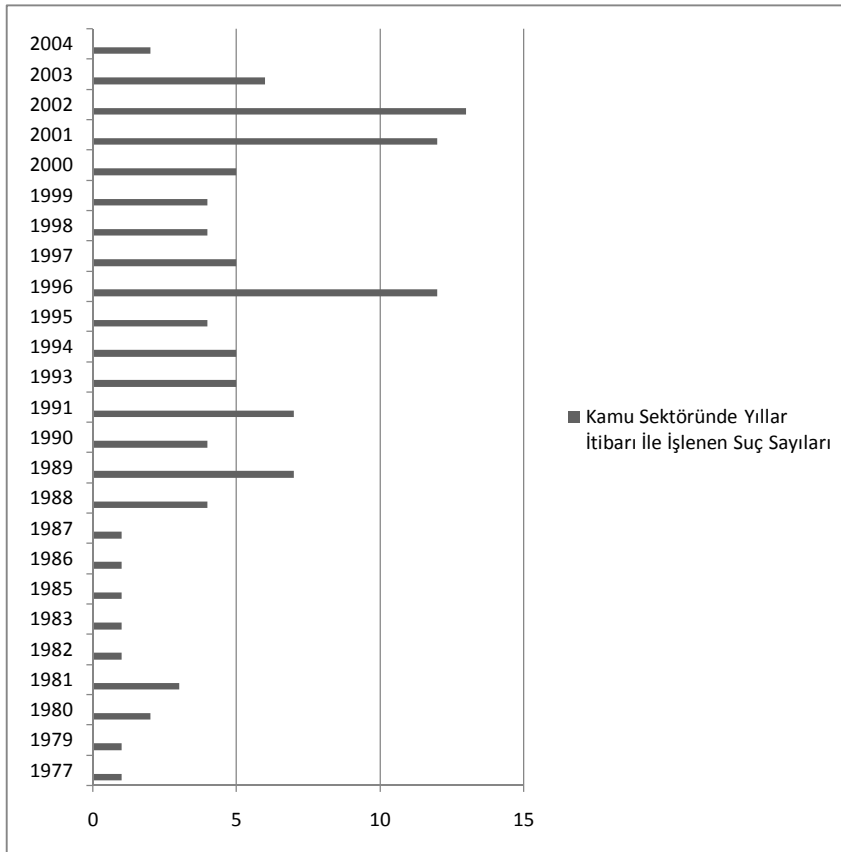
Aşağıdaki tablodan da görülebileceği gibi özel sektör kuruluşlarında 1980'li yıllarda herhangi bir veriye ulaşılamamış olmasına karşın, 1980'li yıllarda özel sektördeki gelişime ve bu gelişime paralel olarak sektörde çalışan sayısının artışına bağlı olarak 1990'lı yıllardan sonra bu sektöre ilişkin veriler elde edilebilmiştir.

Beyaz yaka suçları, incelenen yıllar arasında 2002 yılında en yüksek noktada bulunmaktadır. Bu durumun nedeninin, 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin etkileri ile birlikte 2002 yılında kar elde edebilme ve her türlü kayıptan kaçınabilme olduğu düşünülmektedir.

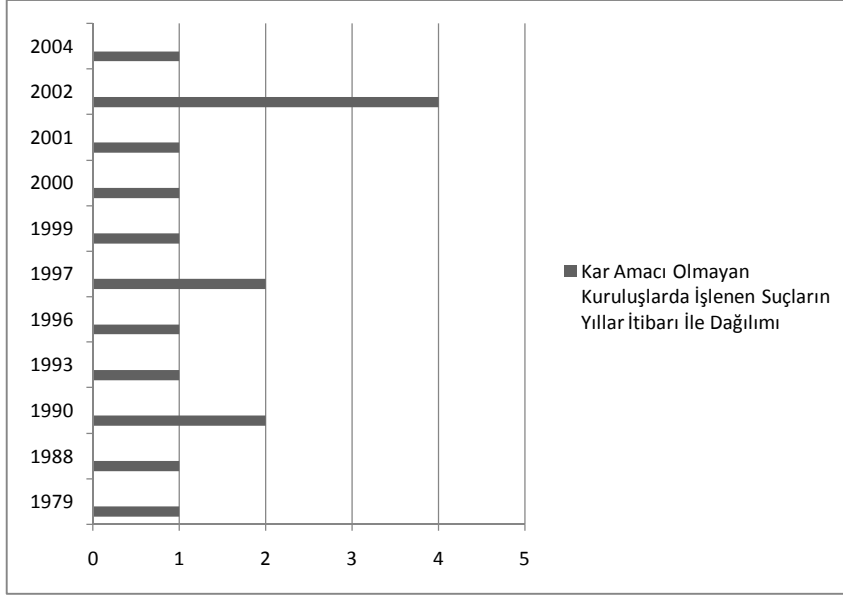

Benzer inceleme kamu sektörü için gerçekleştirildiğinde ise 1980'li yıllara ilişkin verilere de ulaşılabilmektedir. Bunun durumun kamu sektörünün ilgili dönemlerde ülkede toplam çalışanların büyük bir kısmını istihdam ediyor olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Beyaz yaka suçlarının insanın bulunduğu ve faaliyet gösterdiği alanlarda ortaya çıkması, kamu sektöründe bu tip suçların yoğun olarak işlenebilmesine olanak tanımıştır.

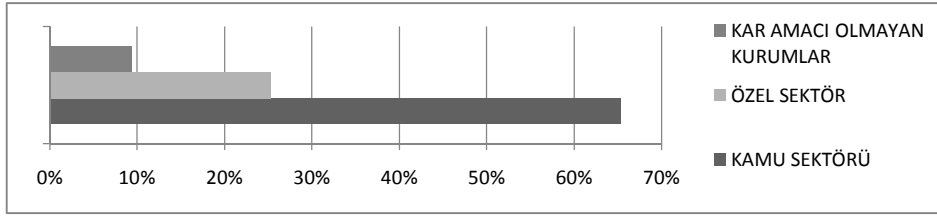
Ekonomik kriz dönemlerinde ve etkilerinin sürdüğü sonraki yıllarda, kamu sektöründe de bu tip suçların artışının nedeninin çalışanların paraya duydukları ihtiyacın artışı olduğu düşünülmektedir. Aşağıdaki tablodan kamu sektöründe beyaz yaka suçlarının yıllar itibarı ile dağılımı açık bir biçimde görülebilmektedir.

Kar amacı olmayan kurumlarda dahi kişilerin ekonomik krizin etkisini sürdürdüğü dönemlerde fırsatını bulduklarında bu tip suçları işleyebildikleri aşağıdaki tablodan da görülebilmektedir.

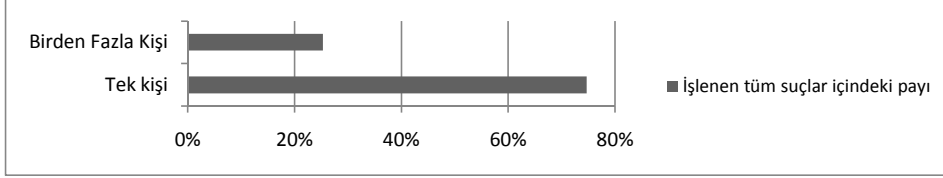
Beyaz yaka suçlarının işlendiği sektöre ilişkin yapılan sınıflandırmada işletmeler, kamu/özel/kar amacı olmayan kurumlar şeklinde bölümlenmiştir. Bu ayrıma göre toplam beyaz yaka suçlarından kamu sektörüne ilişkin örneklerin incelenen örnekler arasında diğer iki gruba göre daha ağırlıklı bir pay aldığı görülmektedir.

Kamu sektörünün diğer sektörlerin önünde görünmesine karşın, özel sektörde de en az kamu sektöründeki kadar çok beyaz yaka suçu işlendiği ancak bu durumun çoğu zaman ortaya çıkmamakta ve cezalandırılmamakta olduğu düşünülmektedir. Bu durumun temel nedenlerinin ise, özel sektörde işlenen suçlardan güveni kötüye kullanma ve hizmet nedeniyle güveni kötüye kullanma suçlarının şikayete bağlı suçlar olması ve işletme sahip, ortak ve yöneticilerinin kendi işletmeleri içerisinde bu tip suçların oluşmasına neden olabilecek bir ortamın varlığını kabul etmek istememeleri olduğu düşünülmektedir.

Beyaz yaka suçlarının işlendiği işletmeler tür açısından incelendiğinde bu suçların herhangi bir sektör ayrımı yapmaksızın insanın bulunduğu ve suçların işlenmesi için fırsat bulunan her yerde işlendiğini göstermektedir. Elde edilen örnekler, menkul kıymet şirketleri, hastaneler, bankalar, kooperatifler, dernekler, eğitim kurumları, ilaç şirketleri, muhtarlıklar, belediyeler, vb. hemen hemen tüm işletmelerde bu tip suçların gerçekleştiğini göstermektedir.

İşlenen beyaz yaka suçlarının tamamının beyaz yaka suçlarının genel özelliği olarak planlı biçimde işlendiği görülmüştür. Bu suçların çok büyük bölümü tek kişi tarafından az bir kısmı ise birden fazla kişi tarafından işlenmektedir.

Kişilerin genellikle işleyecekleri suçları kimse ile paylaşmadan, gizlice işlemelerinin nedenin de, birden fazla kişinin bir suç işlemeye karar vermelerinin zorluğundan ve karar verebilseler de işlenen suç sonucu elde edilen varlıkların paylaşımında ortaya çıkacak sorunlardan kaynaklandığı düşünülmektedir.

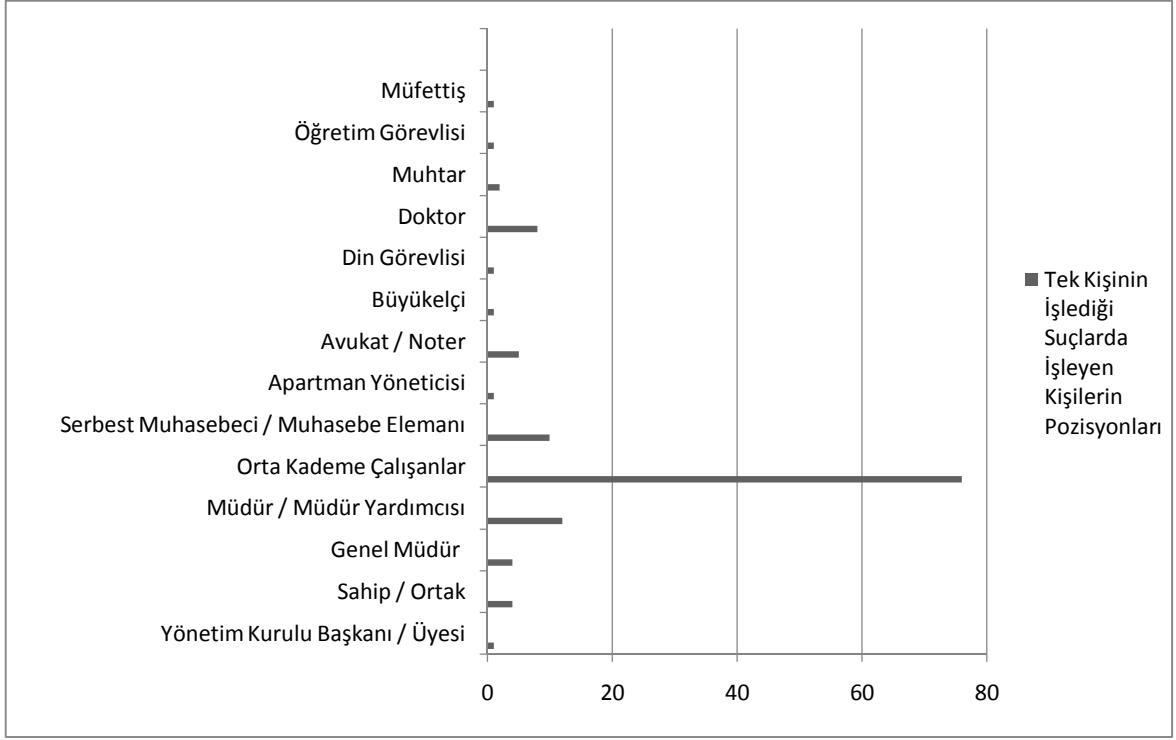
Beyaz yaka suçlarını işleyen kişiler iyi bir eğitim almış ve toplumda saygın bir yere sahip kişilerdir. Kişilerin bu tip suçları işleyebilmeleri için çalıştıkları kurum içerisinde bu suçları işlerken iç kontrol yapısı tarafından engellenmeyecekleri ve yakalanma ihtimalleri az olan bir pozisyona gelmiş olmaları gerekmektedir. Kişilerin bu pozisyonlara gelebilmeleri için geçen zaman, bu çalışanların beyaz yaka suçlarını işledikleri zaman orta yaş ve üstü yaşlarda bulunmalarını gerektirmektedir.

İşletmelerde orta kademelere ve tepe yönetimlerine gelecek ve bu tip suçları işleyebilecek kişiler, çalışma hayatları içerisinde daha önceki tarihlerde bu tip suçların işlendiğine tanık olan ve bu tip suçların işleniş şekillerini çalışma arkadaşlarından veya üstlerinden öğrenmiş kişilerdir.

Aşağıdaki tablodan, işletmelerde orta kademe çalışanların, beyaz yaka suçlarını en sık işleyen kişiler olduğu, buna karşın işletme tepe yönetiminde bulunan kişilerin karıştıkları olay sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Sıklık olarak incelendiğinde ortaya çıkan bu durumun, işlenen suçlar karşısında işletmeden çalınan tutarlar gözönüne alınarak yapılan değerlendirmede tam tersine döneceği düşünülmektedir. Az sıklıkta hile yapan tepe yöneticilerinin tutar olarak bir defada işletmeden çok yüklü tutarları çalabilecekleri, iç kontrol yapısı baskısı altında bulunan orta düzey çalışanların ise daha sık suç işledikleri ama yetkilerinin azlığından ve yakalanma korkusundan bu suçların daha küçük tutarlı olacağı düşünülmektedir.

İncelenen örneklerde çalışanların bu suçları çalışmakta oldukları kurum içerisindeyken kasıtlı biçimde işlemiş oldukları görülmektedir.

Suçtu tek başına işleyen kişilerin mesleki pozisyonları genel olarak incelendiğinde,

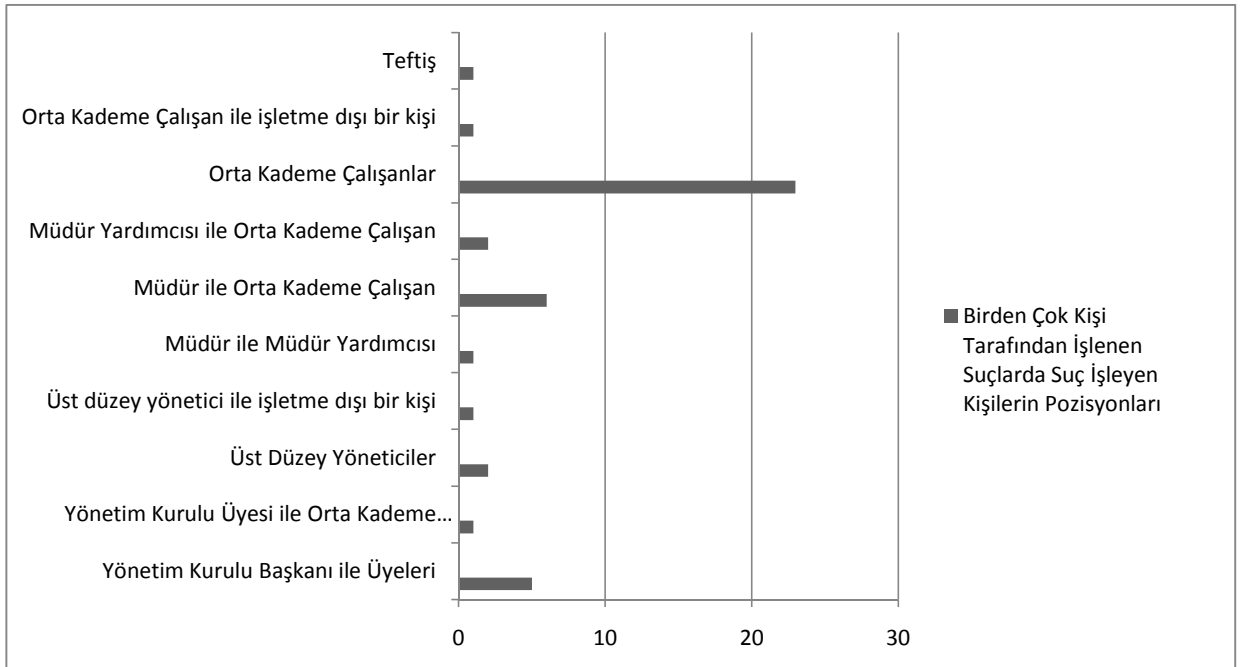
Birden fazla kişinin bir arada gelerek işlediği suçlarda ise kişilerin buldukları pozisyonlar birbirlerine yaklaşabilme ve anlaşabilme açısından önem kazanmaktadır.

Bu noktada, kişilerin pozisyonları birbirine yaklaştıkça birleşip anlaşarak suç işleme ihtimallerinin arttığı görülmektedir. Çalışanlardan birinin orta kademe bulunduğu durumda, kişinin bir üst kademe bulunan bir kişi ile anlaşarak bir suç işlemesinin, işletmeye iki orta kademe çalışanın verebileceği zarardan daha fazla zarar verebileceği düşünülmektedir. Bunun sebebi, alınacak kararlarda aralarında kıdem farkı olan iki kişinin anlaşmasının, işlemin tamamlanması aşamasında önceden üzerinde anlaşmaya varılmış suç zincirini kırmadan işlemin gerçekleşmesine imkan tanıması olabilir. Oysa, aynı kıdemde çalışan kişilerin aralarında kararlaştırdıkları işlemi gerçekleştirebilmek için bir üst kademedeki kişinin de bilerek veya bilmeyerek işlemi onaylamasını sağlamaya ihtiyaçları vardır.

Ancak kademeler yükseldikçe iç kontrol yapısına yakalanma ihtimali azalan iki kıdemli üst düzey yöneticinin anlaşarak bir suç işlemelerinin de işletmelere çok ciddi zararlar verebildiği düşünülmektedir.

İşletme içi bir çalışanın işletme dışı bir kişi ile anlaşması sonucu meydana gelen suçlarda ise zararların boyutu işletme çalışanın elindeki yetkilerin miktarına göre doğru orantılı bir artış gösterecektir.

Aşağıdaki tablo, birden çok kişinin birleşerek işlediği suçlarda kişilerin pozisyonlarının neler olduğunu göstermektedir. Bu tabloda da tek kişi tarafından işlenen suçlardaki gibi sıklık ön plana çıkmaktadır. Küçük tutarlı suçlar işleyen ve yakalanmaları bir üst düzey yöneticiye nazaran çok daha kolay olan orta kademe çalışanların, bu tabloda da suçun işlenmesindeki sıklık açısından öne çıktıkları görülmektedir.

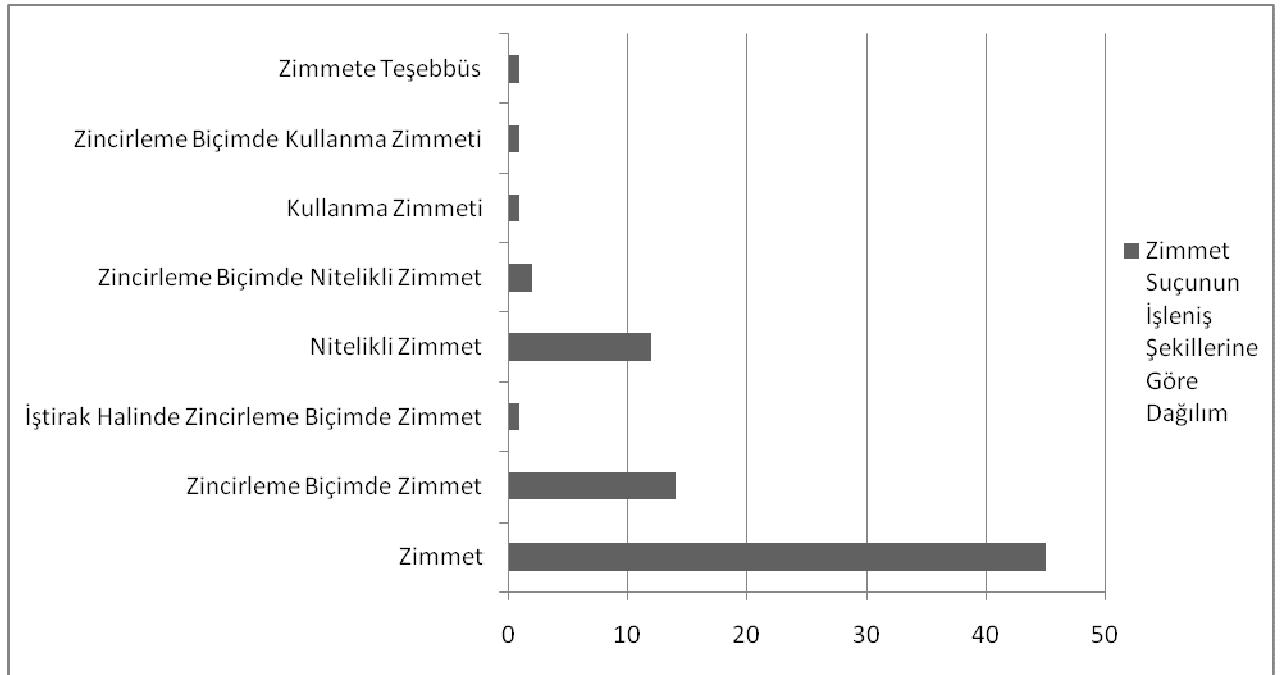

Örnekler içerisindeki suç tipleri incelendiğinde şirket ve kooperatifler hakkında yanlış bilgi dışında tüm suç çeşitlerine ilişkin örnekler ile karşılaşmıştır. Burada dikkat çeken noktalardan biri güveni kötüye kullanma, hizmet nedeniyle güveni kötüye kullanma, zimmet, nitelikli zimmet, dolandırıcılık, nitelikli dolandırıcılık ve sahtecilik suçlarının diğer suçlara oranla daha geniş bir yer tutmakta olduğudur.

Suç türleri açısından tek tek yapılacak incelemeler ise şu şekildedir.

1.ZİMMET SUÇLARI

Zimmet suçları incelendiğinde bu suçların şu şekillerde ortaya çıktığı görülmektedir.

Beyaz yaka suçlarında genel olarak görüldüğü gibi zimmet suçlarında da suçlunun yakalanması, zararın meydana gelmesinden sonra olmaktadır. Suçlu kişi ve/veya kişilerin bu noktadan sonra yakalanıp cezalandırılması meydana gelmiş zararın telafi edilmesini sağlamamaktadır. Tüm zimmet olayları içerisinde

yanlızca tek bir örnekte teşebbüs aşamasında suçlu kişi yakalanabilmiş, zararın oluşması önlenmiş ve suçlu cezalandırılabilmiştir.

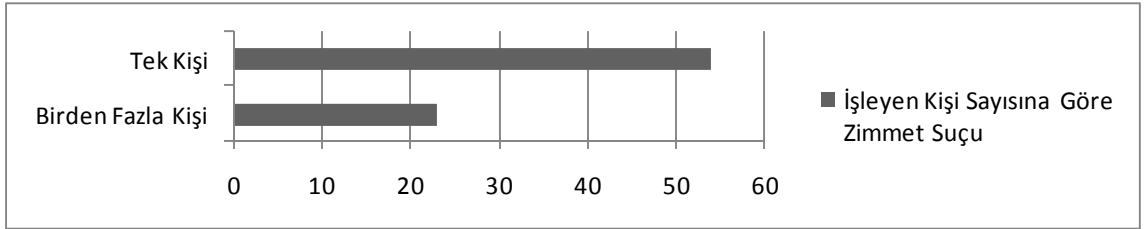
Kullanma zimmetine ilişkin iki olaydan birinde çalışan tek başına işletmesinden parayı tek seferde çekmiş, kullanmış, hiç bir soruşturma veya uyarı olmadan geri iade etmiştir. İşletme açısından parasal bir zarar meydana gelmemiş de olsa çalışanın bu işlemi gerçekleştirdiğinin ortaya çıkması ile suç ve bu suçun karşılığı yaptırım gerçekleştirilmiştir. İkinci kullanma zimmeti olayında da yine sanık kendisine ait olmayan bir parayı sahiplenmiş, kullanmış ve hiç bir uyarı olmadan geri iade etmiştir. Ancak para çekimi iki kere gerçekleştirildiğinden zincirleme kullanma zimmeti suçunun işlendiği kabul edilmiş ve sanık bu suçtan ceza almıştır.

Meydana gelen nitelikli zimmet olaylarında ise, bu suçu işleyen kişilerin işledikleri bu suçları gizlemek için çeşitli yollara başvurdukları görülmektedir. Bu gizlemeyi gerçekleştirmek için örneklerde, kişilerin belgelerde sahtecilik yaptıkları ve belgeleri yok ettikleri belirlenmiştir.

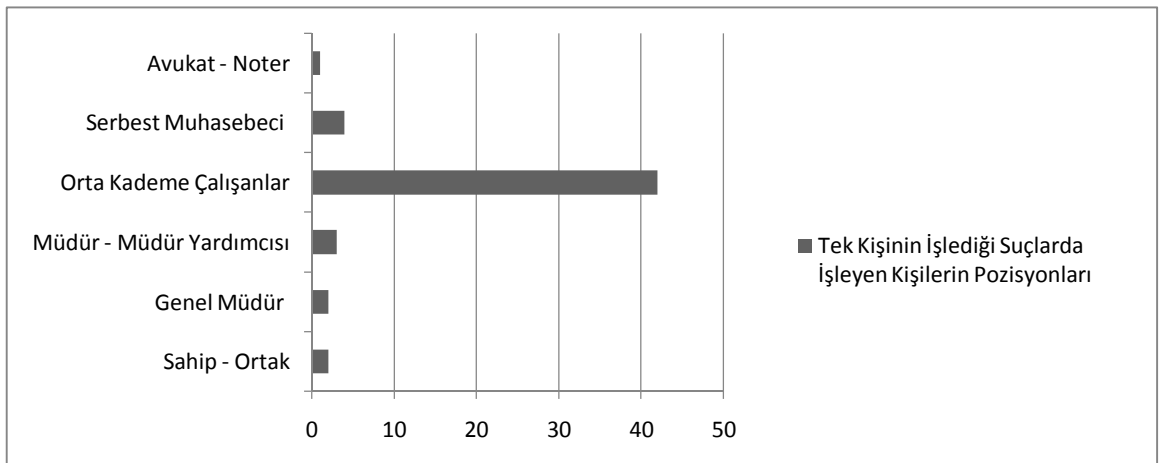
İştirak halinde zincirleme biçimde zimmet olayında ise, emanet olarak alınan paraların bir müdür ve yanında çalışan kişi tarafından sahte belgeler düzenlenmek suretiyle ilgili kişilere ödendiği belirtilmiş ancak paralar kısım kısım zimmete geçirilmiştir.

Zimmet suçlarının yıllar itibariyle dağılımı incelendiğinde, özellikle ekonomik kriz dönemlerinde ve krizi izleyen yıllarda, kişilerin üstesinden gelemedikleri finansal problemlerin ortaya çıkması ile birlikte zimmet suçlarında artışlar gözlemlenmektedir.

Zimmet suçunun işlenişinde birliktelik kurma araştırıldığında ise kişilerin bu suçta ağırlıklı olarak yalnız işledikleri görülmektedir. Bunun nedenlerinin zimmete geçirilen tutarların paylaşılmasındaki zorluk ve bu konudaki bir düşünce paylaşımının getireceği yakalanma riski olduğu düşünülebilir.

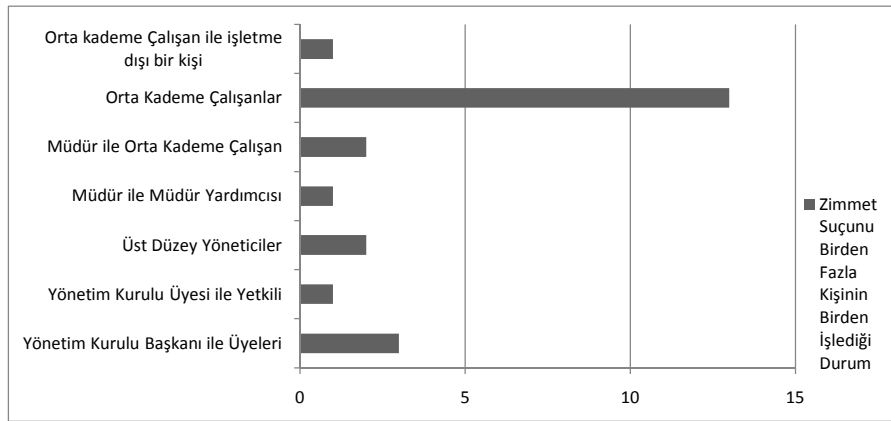

Zimmet suçunu tek kişi olarak gerçekleştiren kişilerin meslekleri ve işletme içindeki konumları değerlendirildiğinde ise bu suçta daha çok para ile iletişim kurabilen ve belli kararlar alma yetkisi bulunan orta kademe çalışanların daha sık biçimde işlediği görülmektedir.

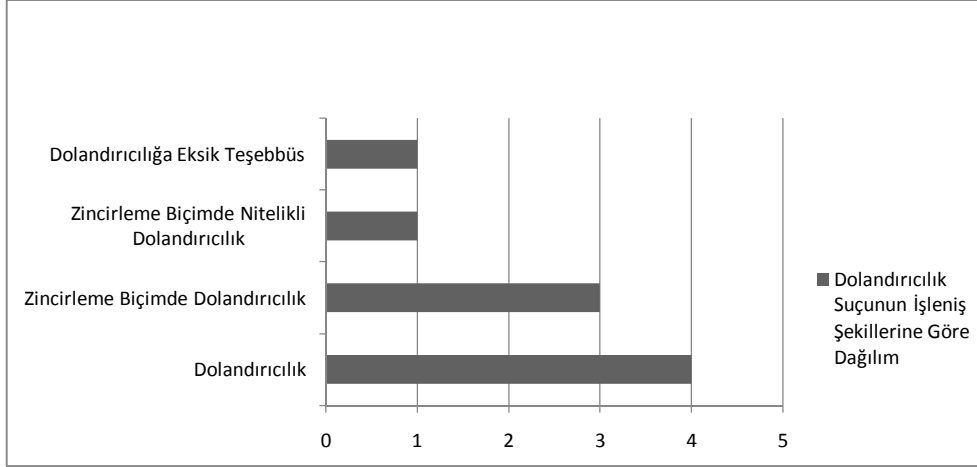
Ancak orta kademe çalışanlar dışında sıklığı az da olsa bu tip suçu işleyenler arasında toplumca saygınlığı olan bir noterin ve bir serbest muhasebecinin bulunması da dikkat çekicidir.

Örneklerimiz, ortaklık kurularak işlenen zimmet suçlarında ise birbirlerine yaklaşmaları ve iletişim kurmaları daha kolay olan orta kademe çalışanların bu suçları aralarında anlaşarak daha sık biçimde işlediklerini göstermektedir.

2. DOLANDIRICILIK SUÇU

Dolandırıcılık suçları incelendiğinde bu suçların şu şekillerde ortaya çıktığı görülmektedir.

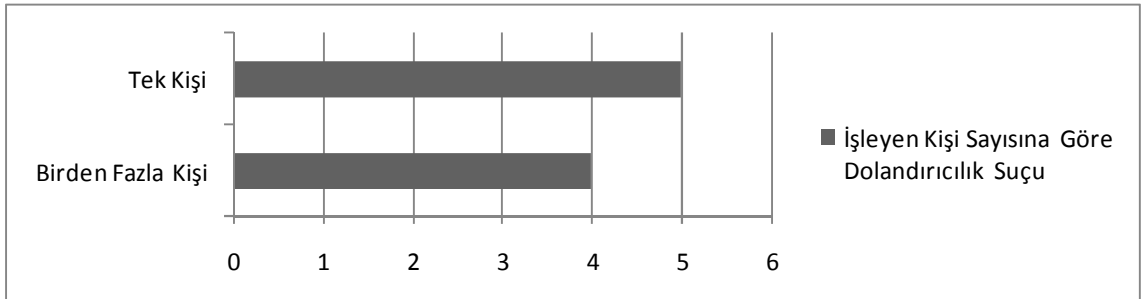

Dolandırıcılığa eksik teşebbüs suçunda işletme çalışanı, sahte bir teminat mektubu kullanmak suretiyle mal alacağı işletmeyi dolandırmaya çalışmış ancak malı satan işletmenin, teminat mektubunun sahte olduğunu farketmesi ve şikayetçi olması üzerine zarar oluşmadan durum engellenebilmiş, suçlu yakalanarak cezalandırılmıştır.

Zincirleme biçimde dolandırıcılık suçunun oluşabilmesi için, dolandırıcılık suçunun birden fazla kez aynı kişiye ya da aynı anda farklı pek çok kişiye karşı işlenmesi gerekmektedir. Örnekler arasında yer alan üç olaydan ikisinde yetkilendirilmemiş kişiler hayali kişiler adına işlemler yapmışlar ve çalıştıkları işletmeleri dolandırmışlardır. Üçüncü olayda ise, kişi şirket makbuz ve kaşesini kullanarak kendisinin çek ve para tahsilatında yetkili kişi olduğuna inandırmış ve şirketlerden para toplamıştır. Her üç örnekte de zararın meydana gelmesi önlenememiştir.

Zincirleme biçimde nitelikli dolandırıcılık suçunda ise suçu nitelikli hale getiren unsur, işlenen suçun kamu kurumuna zarar verecek biçimde gerçekleştirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Suç, ilgili kurumda veznedarlık görevi olmayan kişinin, veznedarın bulunmadığı bir zaman aralığında tahsil edilen para makbuzlarını yok etmek suretiyle ve ilgili tutarları mal edinmesi ile gerçekleşmiştir.

Bu suç tipi de yalnız işlenebildiği gibi kişiler arası anlaşmalar yapılarak birlikte de işlenebilmektedir. Ulaşılan örneklerde tek kişi ile birden fazla kişi arasında ciddi farklar görünmese de, bu suç türünde de zimmet suçunda olduğu gibi, kişiler eğer tek başlarına başarabiliyorlar ise bu suçu yalnız işlemeyi tercih edecekleri düşünülmektedir. Bunun nedeni de yine diğer suç tiplerinde olduğu gibi hem çalınan tutarın paylaşılmak istenmemesinden hem de işlenen suçun başka bir kişi tarafından bilinmesinin yakalanma riskini arttırmasından kaynaklanabilmektedir.

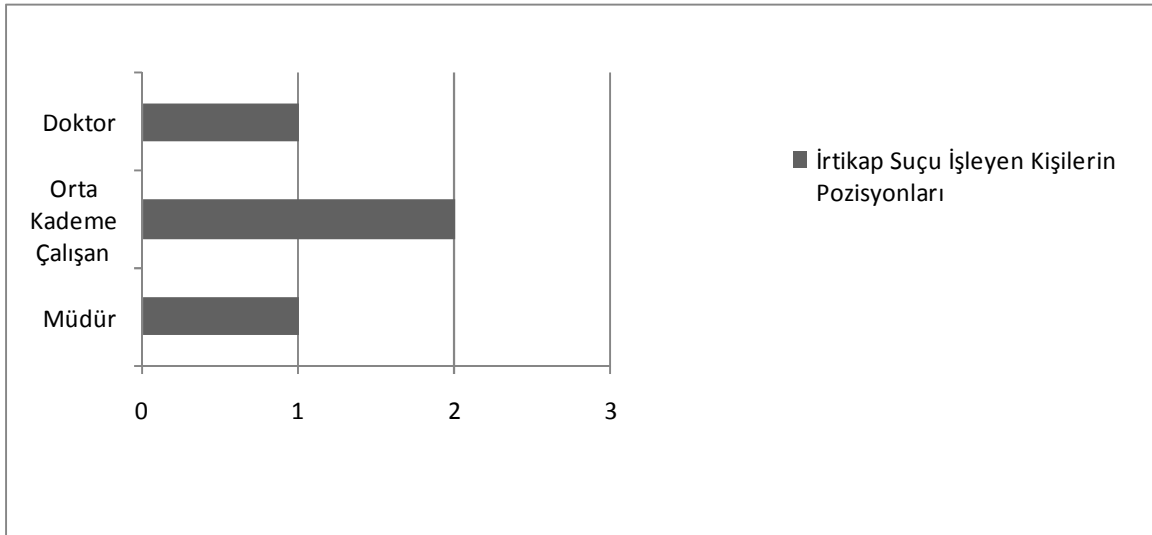

3. İRTİKAP SUÇU

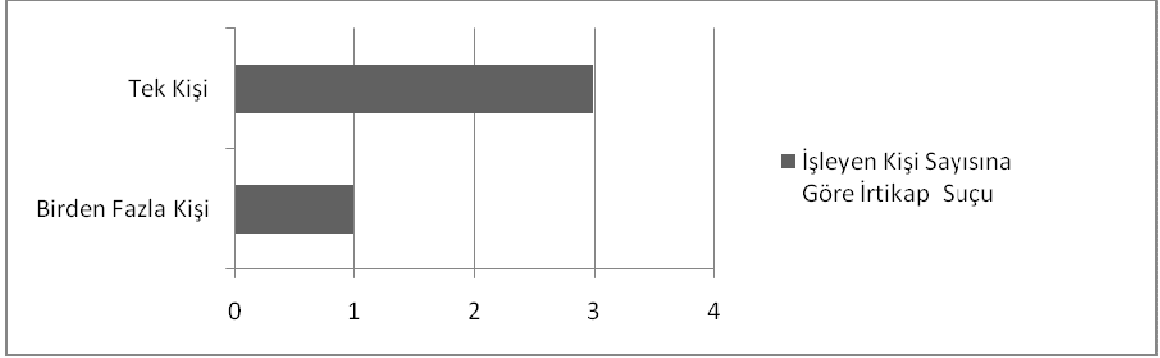
İrtikap suçları incelendiğinde bu suçların temelde iki şekilde – ikna suretiyle irtikap ve icbar suretiyle irtikap- ortaya çıktığı görülmektedir. Ulaşılan dört örnekten üç tanesi icbar suretiyle irtikap, kalan biri ise ikna suretiyle irtikap suçudur.

İcbar suretiyle meydana gelmiş olan üç suçta da suçlular mağduru zorlayarak ondan belli bir maddi beklenti içerisine girmişler ve beklentilerini elde edebilmek için mağdurları tehdit etmişlerdir. İkna suretiyle olan irtikap örneğinde ise suçlu, mağduru aslında ödenmesi gerekli olmayan tutarları ödemesinin gerekli olduğu yönünde ikna etmiş ve makbuzsuz olarak tahsil ettiği bu paralar ile kendisine belli bir maddi çıkar sağlamıştır.

Bu suçu işleyen kişilerin mesleki durumları ise şu şekilde gösterilebilir

Örnek olarak incelenen irtikap suçlarının üçü tek kişi tarafından, biri birden fazla kişi tarafından işlenmiştir. Bu suç çeşidinde de kişiler, ellerindeki yetkiyi mümkün olduğunca yalnızca kendilerine fayda sağlayabilecekleri şekilde kullanmayı ve suçu yakalanmadan işleyebilmeyi istemektedirler.

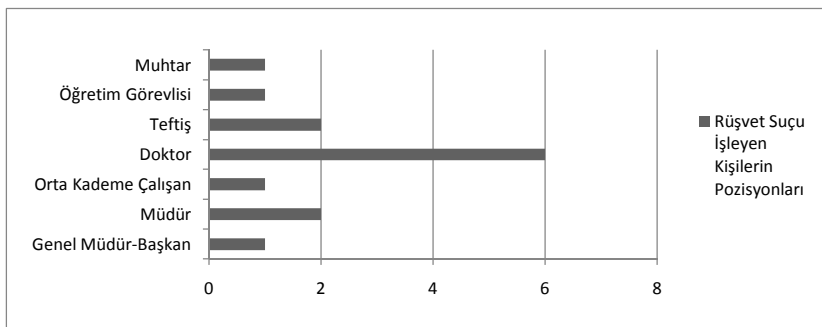
5. RÜŞVET SUÇLARI

Rüşvet suçları incelendiğinde bu suçlara ilişkin örneklerin iki şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar, rüşvet suçu ve rüşvet almaya eksik kalkışma suçlarıdır. Ulaşılan örneklerden beş tanesi rüşvet almaya eksik kalkışma suçu, dokuz tanesi ise rüşvet suçudur.

Rüşvet almaya eksik kalkışma suçunda görülen örneklerde rüşvet talep eden kişiler ile rüşveti verecek kişilerin ilk aşamada anlaşma içerisinde olduğu görülmektedir. Ancak sonradan rüşveti verecek olan kişinin, rüşveti talep edeni şikayet ederek ve önceden seri numaraları belirlenmiş paralarla birlikte suçüstü yakalatması sonucu suç ortaya çıkmıştır ve rüşvet suçunun tam anlamıyla gerçekleşmesi önlenerek rüşvet suçuna eksik kalkışma noktasında kalmıştır.

İncelenen örneklerden dokuz tanesinde ise, rüşvet suçu iki tarafın anlaşması sonucunda gerçekleşmiş ancak sonradan ortaya çıkmış ve suçlular cezalandırılmıştır.

Mesleki durum itibari ile incelendiğinde,

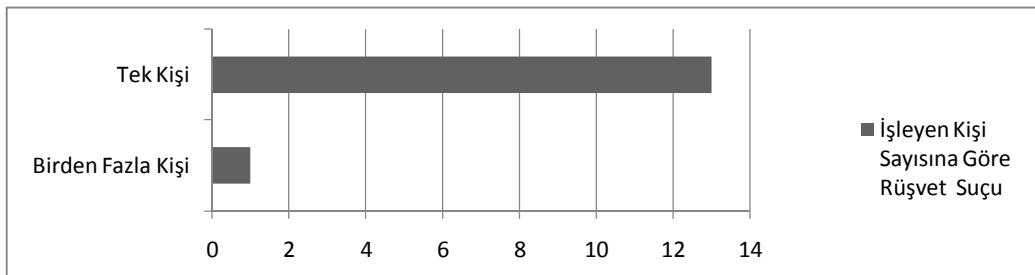

Rüşvet talep eden kişilerin toplumda saygınlığı üst düzeyde olan kişilerce işlenmiş olması dikkat çekici ve toplumdaki kişiler arası güveni yok edicidir.

Müdür ve genel müdür düzeyinde kişilerce işlenen rüşvet suçlarının sıklığı diğer kademedeki çalışanlara göre daha az görünse de, bu kişilerin verdikleri rüşvetler topluma her açıdan çok ciddi zararlar vermektedir.

Doktorların rüşvet suçunu diğer kişilerden daha sık işliyor görünmelerinin sebebi, yakalanma ihtimallerinin daha yüksek olmasından kaynaklanabilir. Kişiler için sağlıklı olabilmek öncelikli ihtiyaçlardan biri olduğundan, sağlıkla ilgili problemlerinin çözülebilmesi için talep edildiğinde, şikayetçi olmadan rüşvet verdikleri, ancak sonradan durumdan pişman olarak şikayetçi durumuna geçtikleri düşünülebilir.

Rüşvet suçları da çoğu zaman tek kişi tarafından işlenen suçlar olma özelliğini taşımaktadır. Bu durum suçun işlenme şeklinin özelliğinden kaynaklanmaktadır. İki kişinin arasında yapılan anlaşmanın gizli ve özel biçimde yapılması gerekmektedir. Örnekler arasında bulunan ve birden fazla kişi tarafından işlenmiş olan rüşvet almaya eksik kalkışma suçu iki müfettişin tespit için gittikleri işyerinde görevlerini yerine getirmemek için şikayetçiden talep ettikleri para ile meydana gelmiştir.

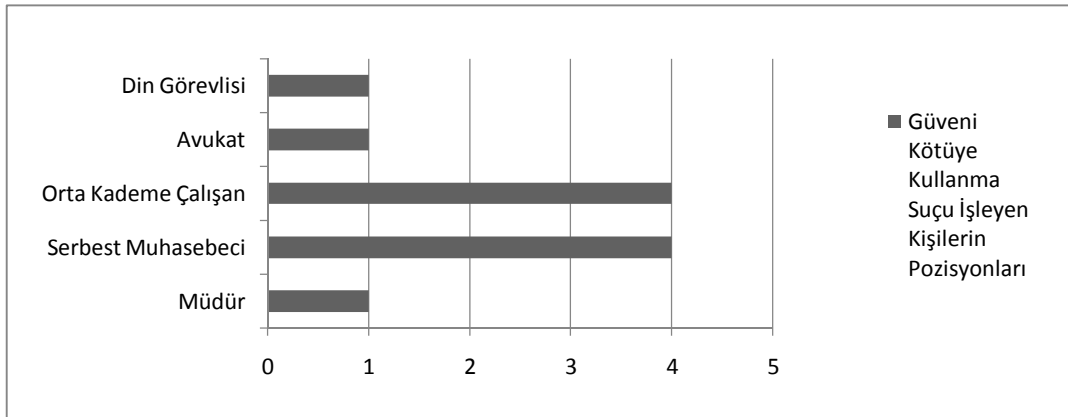

6. GÜVENİ KÖTÜYE KULLANMA SUÇU – HİZMET NEDENİYLE GÜVENİ KÖTÜYE KULLANMA SUÇU

Güveni kötüye kullanma suçları incelendiğinde bu suçlara ilişkin örneklerin iki şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar, güveni kötüye kullanma suçu ve bu suçun nitelikli hali olan hizmet nedeniyle güveni kötüye kullanma suçlarıdır.

Ulaşılan örneklerden onbir tanesi güveni kötüye kullanma suçu, ondokuz tanesi ise suçun nitelikli hali olan hizmet nedeniyle güveni kötüye kullanma suçudur.

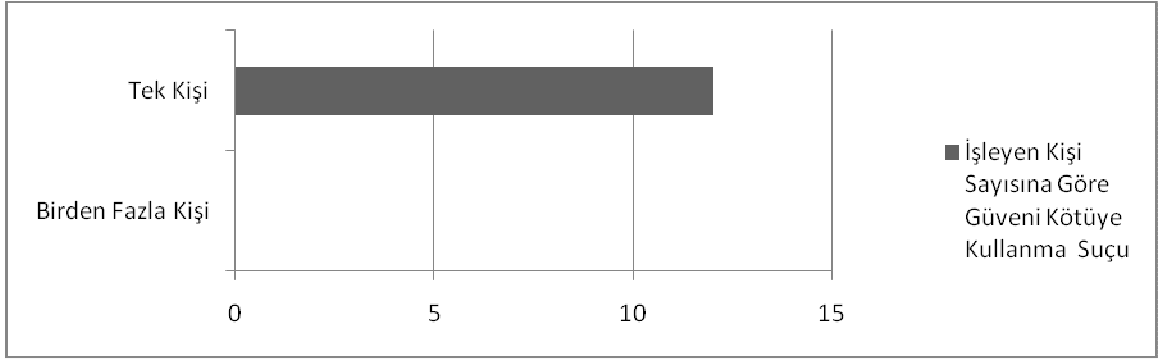
Güveni kötüye kullanma suçunu işleyenlerin mesleki durumları,

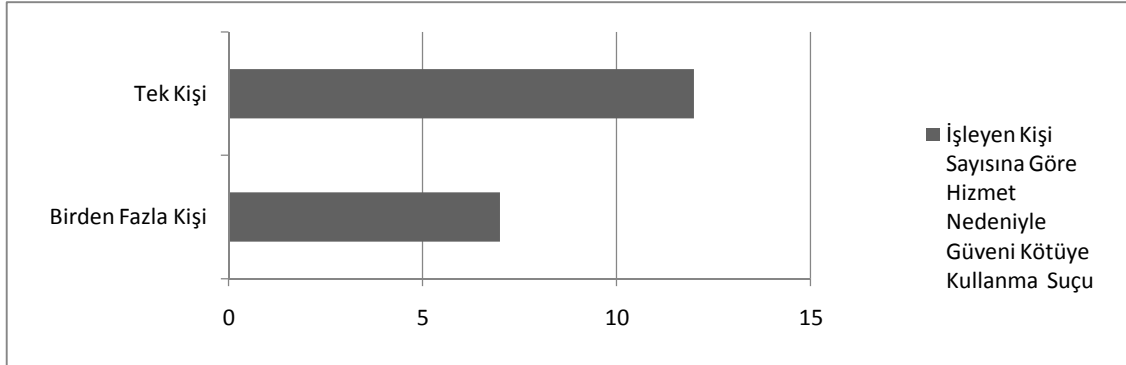
Güveni kötüye kullanma suçunda orta kademe yöneticilerin ve serbest muhasebecilerin bu suçtan dolayı daha sık hüküm giymiş olmalarının nedeninin para ile olan yakın temaslarından kaynaklandığı düşünülebilir. Özellikle orta kademe yöneticiler belirli bir mevki sahibi de olsalar işletme koşullarında bazen görevlerinin tanımları içerisinde tam olarak girmeyen işlerle de uğraşmak zorunda kalabilmektedirler. Bu tip durumlarda işledikleri suçlar güveni kötüye kullanma kapsamında ele alınmaktadır. Görevinin gereği dışında kişilerden yetki için imza toplayıp nemaları tahsil eden çalışanın bu tutarları ilgili kişilere ödemeyerek mal edinmesi, bir avukatın yetkisi ve görevi olmadığı halde kişilerden topladığı paraları mal edinmesi, serbest muhasebecinin görevi

olmadığı halde ödeme yapmak için müşterilerinden aldığı paraları mal edinmesi bu suç türünde gerçekleşen bazı örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

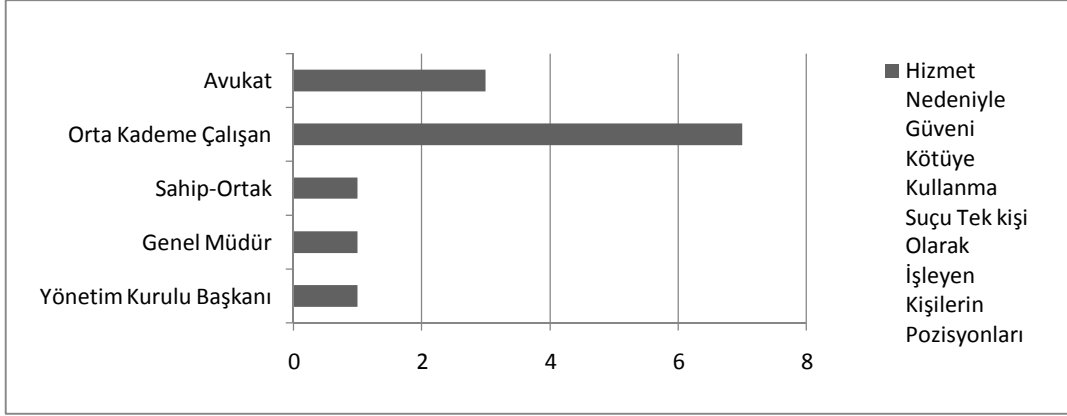
Bu suç da elde edilen faydanın paylaşılmaması ve gizlilik gibi nedenlerle kişilerin mümkün olduğunca tek başına işlediği suçlardandır.

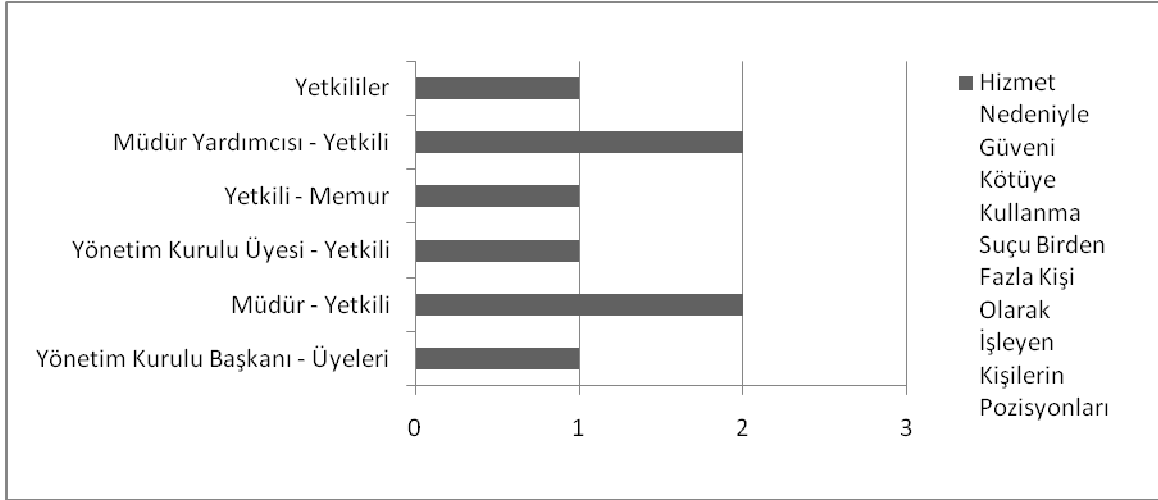
Hizmet nedeniyle güveni kötüye kullanma suçunda suçu işleyen kişi sayısı olarak bakıldığında, suçun işlenebilmesi için 7 örnekte kişilerin birlikte hareket etmeyi tercih ettikleri görülmektedir.

Suçu tek başına işleyenlerin mesleki pozisyonları şu şekilde incelenebilir.

Bu suçu birden fazla kişi birlikte işleyen kişilerin mesleki pozisyonları,

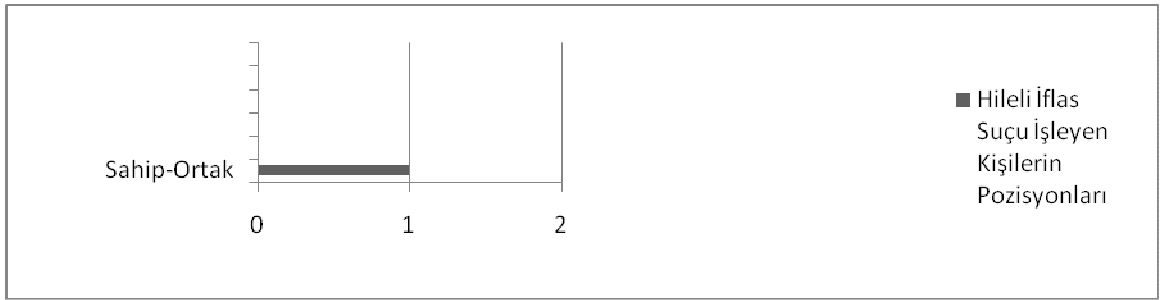

Hizmet nedeniyle güveni kötüye kullanma suçunun birarada işlenebilmesine ilişkin karşılaşılan örneklerde, bu suçun özellikle orta kademe yöneticiler arasında sık işlendiği görülmektedir. Suçun nitelikli bir suç olması ve işlenirken kişinin çalıştığı işletmede diğer kişilerden de iç kontrol yapısı gereği onay alma zorunluluğu bu suçta birlikte işlenebilirliği arttırıcı bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin sigorta acentasının, müşterilerden tahsis ettiği primleri yasal zorunluluğa rağmen, sigorta şirketine intikal ettirmeyerek kendi

menfaatine kullanması, bu işletmedeki hem orta kademe yöneticinin hem de üst düzey yöneticinin bilgisi dahilinde gerçekleştirilebilmiştir.

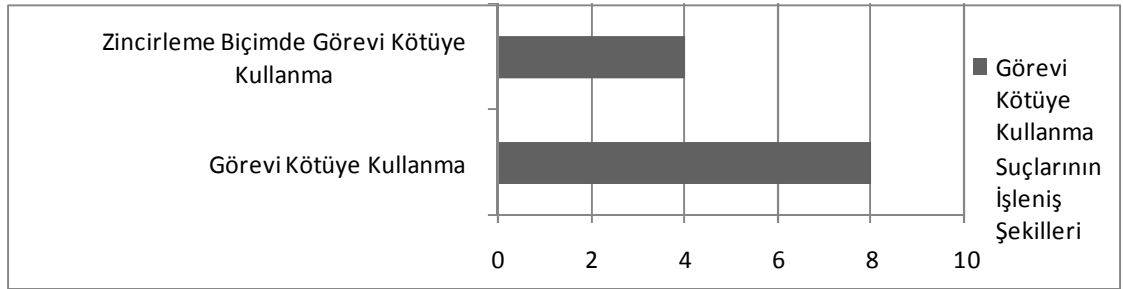
7. HİLELİ İFLAS

İlgili çalışmada hileli iflas suçuna ilişkin tek bir örnek ile karşılaşılmıştır. Suçun niteliği gereği suç işletme sahiplerince işlenmiştir. İlgili örnekte sanıklar paravan şirket kurarak, alacaklıları zarara sokmuş, iflas eden şirketin mallarını kaçırmış ve bu malları hileli bir şekilde paravan şirketlere aktarmışlardır.

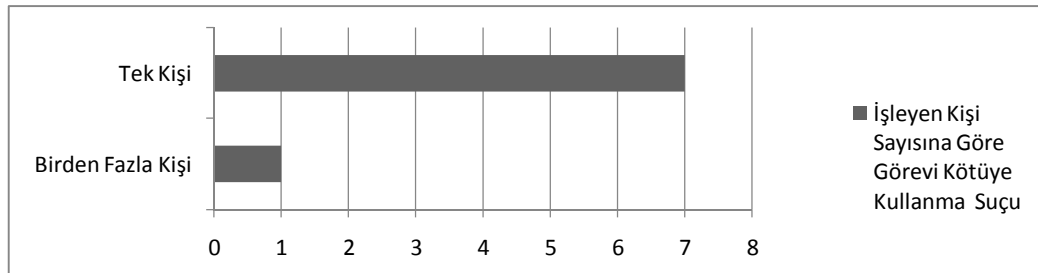

8. GÖREVİ KÖTÜYE KULLANMA

Görevi kötüye kullanma suçlarına ilişkin örnekler incelendiğinde karşımıza bu suçun iki şekilde işlenebildiği çıkmaktadır. Bunlar, görevi kötüye kullanma suçu ve ilgili suçun birden fazla kez ya da birden fazla kişiye karşı aynı anda işlendiği zincirleme görevi kötüye kullanma suçudur. Görevi kötüye kullanma suçuna ilişkin sekiz örnek ile karşılaşılmış, zincirleme biçimde görevi kötüye kullanma suçuna ilişkin ise dört durumla karşılaşılmıştır.

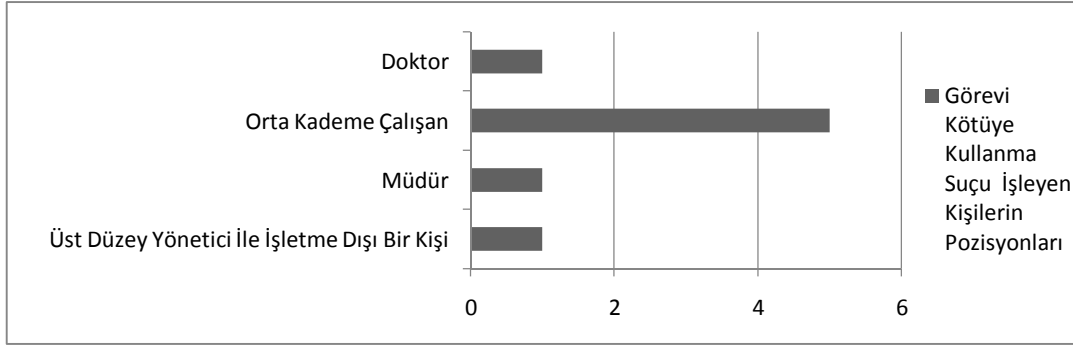

Görevi kötüye kullanma suçu işleyen kişi sayısına göre incelendiğinde bu suçun da zimmet suçu ve rüşvet suçlarındaki gibi yalnız işlenmesi tercih edilen suçlardan olduğu görülmektedir. Birden fazla kişinin birlikte işlediği görevi kötüye kullanma suçu, üst düzey bir yöneticinin bir müteahhit ile kurduğu birliktelik ve bu kişiye usulsüz biçimde para aktarması ile meydana gelen bir suçtur.

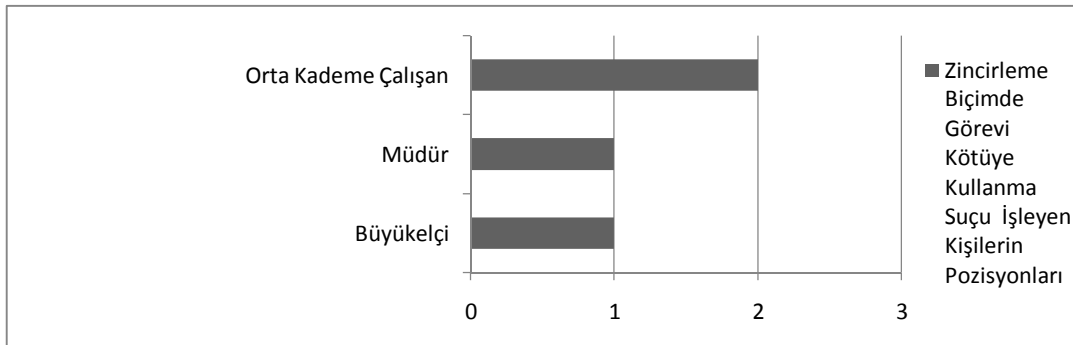

Zincirleme biçimde görevi kötüye kullanma suçlarının ise tamamının tek kişi tarafından işlenmiş olduğu görülmektedir.

Görevi kötüye kullanma suçunu işleyen kişilerin pozisyonları incelendiğinde orta kademe yöneticilerin bu suçu işleme sıklığının daha çok olduğu görülmektedir.

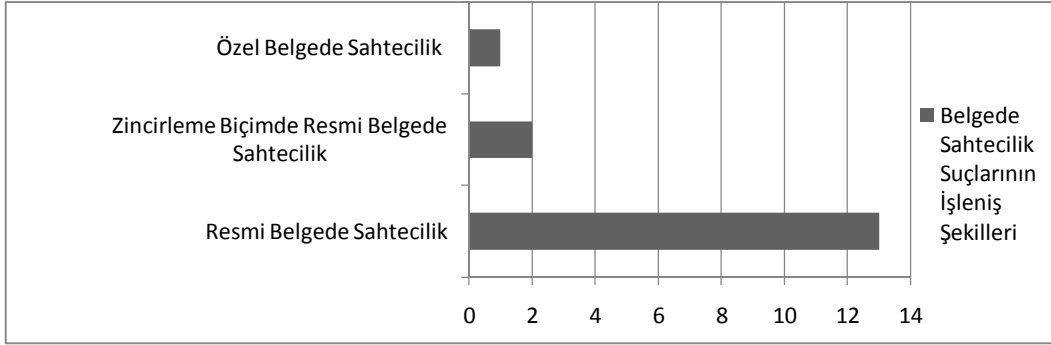

Zincirleme biçimde görevi kötüye kullanma suçunu işleyen kişilerin pozisyonları incelendiğinde, orta kademe yöneticilerin dışında bir tepe yöneticinin ve bir büyükelçinin bulunması dikkat çekicidir. Aynı büyükelçinin, daha sonraki tarihlerde de farklı nitelikte beyaz yaka suçlarına karıştığı da görülmüştür. Bu durum da kişilerin, suç işleseler bile, yakalanmadıklarını öğrendikçe daha farklı nitelikte veya benzer nitelikteki suçları işlemeyi sürdürdüklerini göstermektedir.

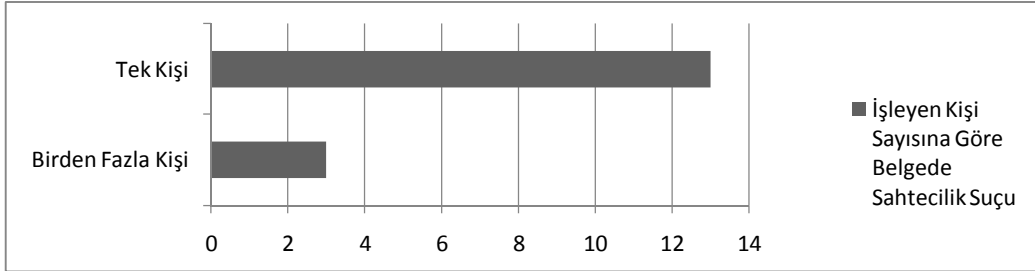

9. BELGEDE SAHTECİLİK

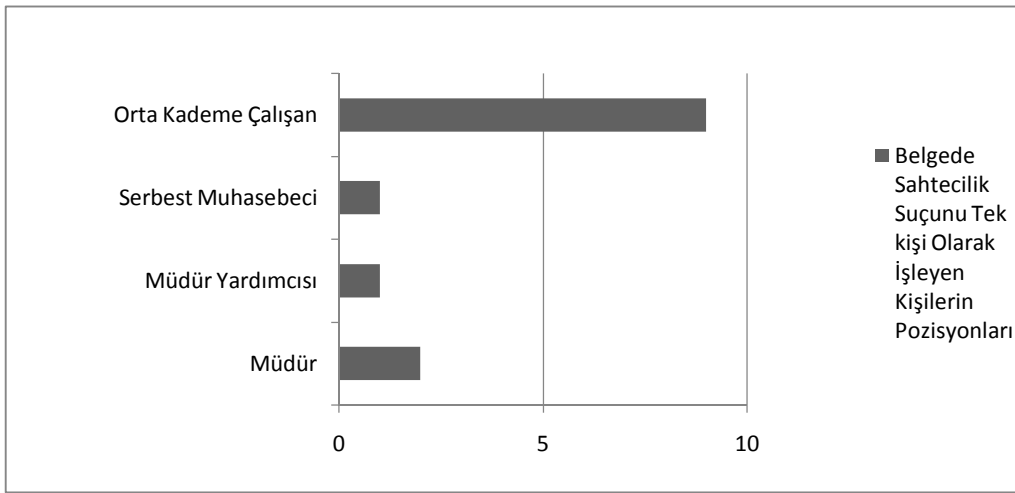
Belgede sahtecilik suçları incelendiğinde, suçun ortaya çıkış biçimleri şu şekildedir.

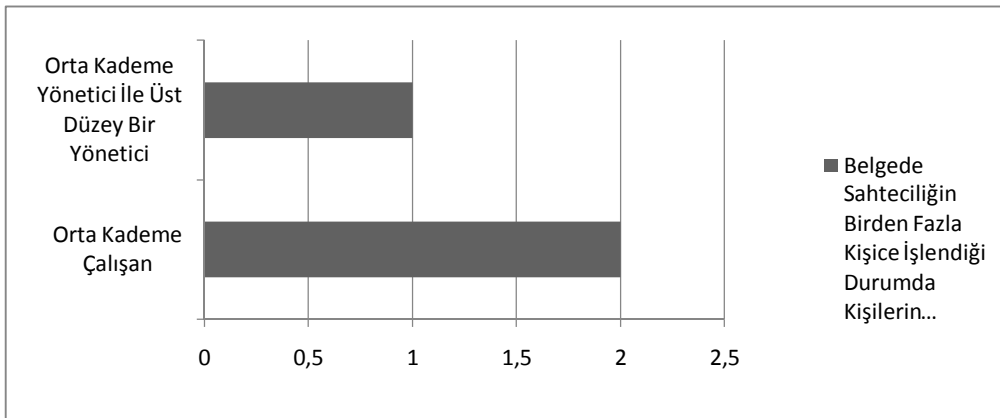
İşleyen kişi sayısı açısından incelendiğinde, kişilerin belgeler üzerindeki sahtecilik suçlarını tek başlarına işlemeyi tercih ettikleri görülmektedir.

İşleyen kişilerin mesleki pozisyonları incelendiğinde ise ortaya çıkan tablo, belgeler ile yakın ilişkisi olan pozisyonlarda bulunan kişilerin bu suçları işleyebilme ihtimallerinin daha çok olduğunu ve bunun doğal sonucu olarak, orta kademe çalışanların sıklık açısından bu suçları daha çok işledikleri görülmektedir.

Belgede sahtecilik suçunu birden fazla kişi olarak işleyen kişilerin pozisyonları ise şu şekildedir.

6 SONUÇ

1939 yılında Edwin Hardin Sutherland tarafından ortaya konan beyaz yaka suçları terimi ile birlikte toplumda aslında var olmasına rağmen farkında olunmayan pek çok kanundışı davranış gerçek birer suç, bu suçları işleyen kişilerin ise gerçek birer suçlu olduğu gerçeği kabul edilmeye başlandı. Yine Sutherland tarafından ortaya konan ve suçluluğun temelini öğrenmeye dayandıran, farklılıkların birleşimi teorisi de, suçluluk konusundaki diğer teorileri geride bırakarak suç konusundaki en kabul edilir teorilerden biri halini aldı.

Beyaz yaka suçlarının topluma verdiği zararların hem sıklık hem de verilen toplam zarar tutarı bakımından çok ciddi boyutlarda olduğu bilinmektedir. ACFE tarafından bu konuda hazırlanan raporlar, bu tip suçların üzerinde önemle durulması, ciddi biçimde tartışılması ve bu konuda mümkün olabildiğince fazla önlem alınmasını gerektirecek boyutlarda zararlar meydana geldiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu kurum dışında FBI'da beyaz yaka suçlarıyla yapılacak mücadelenin çok önemli olduğunu belirtmiş ve öncelikler listesinde bu konuya en başlarda yer vermiştir. Ancak NW3C tarafından ABD'de yapılan bir araştırma toplumdaki bireylerin beyaz yaka suçlarını yeterince ciddiye almadığını ortaya koymaktadır.

Toplumda yaşayan bireyler olarak hepimiz farkında olalım ya da olmayalım hergün çok sayıda beyaz yaka suçunun kurbanı olmaktayız. Bu suçlar çalıştığımız işyerinde yanımızda çalışan iş arkadaşımızın bir adet dosya kağıdını özel amaçla kullanmak için eve götürmesi olabileceği gibi en büyük müşterilerden yapılan yüklü tahsilatlardan birini zimmetine geçirmesi de olabilir. Gittiğimiz doktorun bizi gereksiz yere ameliyat etmesi, bir çalışanın görevi olan bir işi yapmak için bizden ilave para talep etmesi, bir fabrikanın yöneticilerinin çalışanlarının sağlığını hiçe sayarak önlem almaması ve ciddi yaralanmalara hatta ölümlere neden olmaları, bir işletmenin çevreye zehirli atıklar bırakarak sağlığımızın bozulmasına sebep olması, bir banka çalışanının bilişim sistemleri

aracılığı ile hesaplarımız üzerinde onaysız işlemler yapması, işletme yöneticilerinin işletme mali tabloları üzerinde manipülasyonlar yaparak işletme ilgililerini yanıltmaları ve zarara neden olmaları ve daha pek çok örnek verebileceğimiz sayısız durumların tamamı beyaz yaka suçu olarak kabul edilmektedir.

Bu tip suçların yok edilmesi, sıfıra indirilmesi gibi bir ihtimal bulunmamaktadır. Ancak alınacak önlemler ile sayılarının ve verdikleri zararların mümkün olduğunca azaltılması gerekmektedir.

Çalışmanın son kısmında yapılan uygulama bu tip suçların her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de mevcut olduğunu, kişilerin çalıştıkları kurum, yaptıkları iş, buldukları mevki ne olursa olsun yine de fırsatını buldukları zaman bu suçları işlemekte olduklarını göstermektedir.

Uygulamada incelenen örneklerle dayanarak, orta kademe çalışanlar arasında beyaz yaka suçlarını işleme sıklığının, tepe yöneticilere göre daha fazla olduğu düşünülmektedir. Üst düzey yöneticileri arasında sıklığın nispeten az olmasının bu kişilerin daha az suç işliyor olmasından değil, suçu işleseler bile yakalanma ihtimallerinin daha az olmasından kaynaklandığı, bu tip üst düzey yöneticilerin işledikleri suçlar açığa çıksa bile, genelde işletmelerin bu tip suçluları, işletmelerinin itibarının zedelenmesinden çekindikleri için ve diğer kişilere işletme içerisinde suç işlenebildiğini göstermeme açısından olaysız biçimde işten çıkartmakta oldukları ve herhangi bir bildirimde bulunmadıkları düşünülmektedir. Bunun dışında, üst düzey yöneticilerin işledikleri suçların sıklığı ne kadar az görünürse görünsün, bu kişilerce işletmeye ve topluma verilen zararların, orta kademe çalışanların verdiğinden çok daha fazla olduğu düşünülmektedir.

Beyaz yaka suçlarını işleyen kişilerin belirli bir toplumsal saygınlığı bulunan ve güvenilir kabul edilen orta kademe çalışanlar ve üst düzey yöneticilerden oluşuyor olması, bu kişilerin gerek eğitim gerekse zeka düzeyleri hakkında da

oldukça ciddi veriler oluşturmaktadır. Kişilerdeki eğitim düzeyi arttıkça kişilerin işleyebilecekleri suçların niteliği değişmekte, daha karmaşık ve daha zarar verici suçlar işleyebilir hale gelmektedirler. Bu tip üst düzey eğitim alabilen kişilerin zeka seviyelerinin de normal ve normalin üstünde olacağı da pek açıktır. Zeka seviyesindeki artış da kişilerin işleyecekleri suçları daha kaliteli biçimde işleyebilmelerini ve işlenmiş suçların uzun süre - mümkünse hiç bir zaman-ortaya çıkmamasını sağlayabilmektedir.

Kişiler hem aldıkları eğitim hem de akıllı birer birey olarak başladıkları iş hayatında öncelikle alt pozisyonlarda çalışarak ileride yapacakları işleri üst kademe çalışanlarından öğrenmektedirler. Ancak üst kademe çalışanlar yeni işe başlayan kişileri yanlarına alıp yaptıkları işi öğretmenin yanısıra yaptıkları her türlü düzensizliği de farkında olarak veya olmayarak göstermekte ve öğretmektedirler. Buradaki yakın ilişki, bu ilişkinin sıklığı ile yoğunluğu kişilerin her türlü düzensizliği de, işi öğrendiği kadar hızlı biçimde öğrenmesine yol açar. Öğrenilen bu düzensizliklerin bazıları çok basit bir şekilde gerçekleştirilebildiği gibi bazılarının gerçekleştirilebilmesi ise yoğun bir çaba gerektirebilir. Kişi bu düzensizlikleri gerçekleştirdiğinde kendisini nasıl haklı gösterebileceğini de yine bir üst kademesinde çalışan kişi ile olan samimi ilişkileri sırasında öğrenir. İlerleyen dönemlerde, imkan bulunduğu ve ihtiyaç duyulduğunda bu öğrenilen veriler kişilerce kullanılabilir bir hal almaktadır. Bu tip suçlar çoğu zaman paraya ihtiyaç duyulmasa da açgözlülük nedeniyle işlenen suçlar olma niteliğindedir. Türkiye uygulamasında kişilerin ekonomik kriz dönemleri dışı zamanlarda bu suçları işlediği görülse de, bu tip suçların daha yoğun olarak ekonomik krizlerin yaşandığı ve kişilerin finansal problemler içerisinde olduğu dönemlerde bu tip suçlarda artış olduğu görülmektedir.

Bu tip suçların önüne geçebilmek için en önemli unsur işletme içinde oluşturulacak olan sağlam bir iç kontrol yapısıdır. Oluşturulacak iç kontrol yapısının mümkün olduğunca kapsamlı olmasının sağlanması gerekmektedir. Kişilerin bu tip suçlar hakkında bilgi sahibi olmalarının sağlanması, işe alım sırasında ve sonrasında kişilerin bu tip suçlara karışma ihtimallerinin

araştırılması ve çalışanların gerçekleşmekte olan bir suçu isimsiz olarak bildirebilecekleri ihbar hatlarının kurulması bu konudaki önemli aşamalarıdır. Tüm bunların dışında bu tip suçları işleyen kişilerin yakalandıkları zaman alacakları cezalar ile bu suçların işlenmesi konusunda caydırıcılığının sağlanması da gerekmektedir.

Bu konuda araştırma yapan denetçilerin de yeterli bilgi ve deneyime sahip olmaları çok önemlidir. Denetçiler analitik inceleme prosedürlerini kullanarak pek çok düzensizliği belirleyebilmektedirler. Denetçilerin suç bilimi, muhasebe ve denetim, teknolojik gelişmeler konusunda bilgi sahibi olması bu tip suçları gerçek anlamda değerlendirebilmeleri ve suçun niteliğine karar verebilmeleri açısından çok önemli ve gereklidir.

7 KAYNAKÇA

7.1 KİTAPLAR

AKERS, Ronald R.: "Criminological Theories", 3rd edition, Roxbury Publishing Company, Los Angeles, 2000.

ARENS, Alvin A.; ELDER, Randal J.; BEASLEY, Mark S.: "Auditing and Assurance Services An Integrated Approach", 11th edition, Pearson Prentice-Hall, New Jersey, 2005.

ATAR, Yavuz ve diğerkleri: "Hukuk Bilimine Giriş", 3.Basım, Mimoza Basım Yayım ve Dağıtım, Konya, 1997.

BAKICI, Sedat: "Açıklamalı Zimmet-İrtikap-Rüşvet Suçları", Ankara, 1988.

BOLOGNA, Jack: "Handbook on Corporate Crime", Butterworth-Heinemann-a division of Reed Publishing Inc., USA, 1993.

BOLOGNA, Jack; LINDQUIST, Robert J.: "Fraud Auditing and Forensic Accounting", 2nd edition, John Wiley & Sons, USA, 1995, s: 22

BONGER, Willem: "Criminality and Economic Conditions", Indiana University Press, USA, 1969.

BOZKURT, Nejat: "Muhasebe Denetimi", 2.Baskı, Alfa Yayınları, 1999.

BLANKENSHIP, Michael B.: "Understanding Corporate Criminality", Garland Publishing Inc., USA, 1993.

BOWERS, Len; "The Social Nature of Mental Illness", Routledge, New York, 2000.

BULUTOĞLU, Kenan: "Emniyeti Suistimal Cürümleri", İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 635 Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü Yayınları No: 6, İstanbul, 1955

BURR, Vivien: "The Person in Social Psychology", Psychology Press, New York, 2002.

CARRABINE, Eamonn; IGANSKI, Paul; LEE, Maggy; PLUMMER, Ken; SOUTH, Nigel: "Criminology: A Sociological Introduction", Routledge, New York, 2004.

CHIN, Ko-Lin; KELLY, Robert J.; SCHATZBERG, Rufus; "Handbook of Organized Crime in United States", Greenwood Press, Westport CT, 1994.

CLINARD, Marshall: "The Black Market: A Study of White Collar Crime", Patterson Smith, Montclair NJ, 1969.

COHEN, Albert K.: "Deviance and Control", Prentice-Hall, Englewood Cliffs NJ, 1966.

COHEN, Mark: "The Costs of Crime and Justice", Routledge, New York, 2005.

COLEMAN, James William: "The Criminal Elite", 3rd edition, USA, 1994.

COMER, Michael J.: "Corporate Fraud", Gower Publishing Limited, USA, 2000.

CORTES, Juan B.; GATTI, Florence M.: "Delinquency and Crime", Seminar Press, Inc., New York, 1972.

CROALL, Hazel: "Understanding White Collar Crime", Open University Press, USA, 2001.

DARROW, Clarence: "Crime Its Cause and Treatment", Thomas Y.Crowell Company, New York, 1922.

DEMİRBAŞ, Timur: "Kriminoloji", Seçkin Yayınları, Ankara, 2001.

DÖNMEZER, Sulhi: "Kriminoloji", 8.Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ., İstanbul, 1994.

DÖNMEZER, Sulhi: "Kişilere ve Mala Karşı Cürümler", Tıpkı 17.Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ, İstanbul, 2004.

DURSUN, Selman: "Ekonomik Suçlar ve Bankacılık Suçları Bağlamında Bankacılık Düzenine Karşı İşlenen Suçlar", Seçkin Yayınları, Ankara, 2006.

DÜLGER, Murat Volkan: "Bilişim Suçları,", Seçkin Yayınları, Ankara, 2004.

EKİNCİ, Mustafa; ESEN, Sinan: "Hırsızlık, Yağma, Güveni Kötüye Kullanma, Dolandırıcılık, Hileli ve Taksirli İflas, Karşılıksız Yararlanma, Belgelerde Sahtecilik ve Bilişim Alanında Suçlar", Adalet Yayınları, Ankara, 2005.

ESTRABROOK, Arthur H.: "The Jukes in 1915", Carnegie Institution of Washington, Washington D.C., 1916.

EYSENCK, H.J.: "Crime and Personality", Houghton Mifflin Company, Boston, 1964.

FERRELL, Jeff; WEBSDALE, Neil: "Making Trouble: Cultural Constructions of Crime, Deviance, and Control", Aldine De Gruyter, New York, 1999.

FLOWERS, Ronald B.: "Minorities and Criminality", Praeger Publishers, New York, 1990.

GAULT, Robert H.: "Criminology", D.C.Health, Boston, 1932.

GEIS, Gilbert: "White-Collar Criminal: The Offender in Business and the Professions", Atherton Press, New York, 1968.

GILLIN, John Lewis: "Criminology and Penology", New York, 1929.

GLASER, Daniel: "Handbook of Criminology", Rand McNally Collage Publishing Company, USA, 1974.

GOTTFREDSON, Michael R.; HIRSCHI, Travis: " A General Theory of Crime", Stanford University Press, California, 1990.

GREEN, Gary S.: "Occupational Crime", 2nd edition, Nelson-Hall Inc.,Chicago, 1997.

HAKERİ, Hakan: "Ceza Hukuku Temel Bilgiler", Seçkin Yayınları, Ankara, 2006.

HALL, Jerome: "Theft, Law and Society", Bobbs-Merrill, Indianapolis, 1952.

HAYNES, Fred E.: "Criminology", McGraw-Hill, New York, 1930.

HOLLIN, Clive R.: "Psychology and Crime: An Introduction to Criminological Psychology", Routledge, London, 1989.

JAMIESON, Katherine M.: "The Organization of Corporate Crime", Sage Publications, USA, 1994.

JOHNSTON, Norman; SAVITZ, Leonard; WOLFGANG, Marvin E.: "The Sociology of Crime and Delinquency", John Wiley & Sons, New York, 1962.

JUPP, Victor: "Methods of Criminological Research", Routledge, London, 1993.

KITCHEN, Ted; SCHNEIDER, Richard H.: "Planning for Crime Prevention: A Transatlantic Perspective", Routledge, London, 2002.

KÖKNEL, Özcan: "Genel ve Klinik Psikiyatri", Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, 1989.

KRETSCHMER, E.: "Physique and Chracter: An Investigation of the Nature of Constitution and of the Theory of Temperament" (Çeviren: SPROTT, W.J.H), K.Paul,Trench,Trubner & Co.Ltd, Harcourt, Brace & Company, Inc.,London, 1925.

LANGWORTHY, Robert; McCARTNEY, Belinda: "Older Offenders:Perspectives in Criminology and Criminal Justice", Praeger Publishers, New York, 1988.

LILLY, J. Robert; CULLEN, Francis T.; BALL, Richard A.: "Criminological Theory", 3rd Edition, Sage Publications, USA, 2002.

MANLEY, Walter W.: "Critical Issues in Business Conduct:Legal, Ethical, and Social Challenges for the 1990s", Quorum Books, New York, 1990.

MANNHEIM, Hermann: "Group Problems in Crime and Punishment: And Other Studies in Criminology and Criminal Law", Routledge&Kegan Paul, London, 1955.

MASLOW, Abraham H.; STEPHENS, Deborah C.(editor): "The Maslow Business Reader", Wiley, New York, 2000.

MERAN, Necati: "Sahtecilik-Malverlığı Bilişim Suçları ile Ekonomi ve Ticaret Alanında Suçlar", Seçkin Yayınları, Ankara, 2005.

MERAN, Necati: “Kamu Görevlisine ve Adliyeye İlişkin Suçlar”, Seçkin Yayıncılık , Ankara, 2006

MURPHY, Kevin R.: “Honesty in the Workplace”, Brooks/Cole Publishing Company, USA, 1993.

MUŞUL, Timuçin: “İflas Suçları, Filiz Kaitabevi, İstanbul, 1998.

ÖNDER, Ayhan: “Şahıslara ve Mala Karşı Cürümler”, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1994.

ÖZGENÇ, İzzet: “Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002.

ÖZGENÇ, İzzet: “Türk Ceza Hukuku”, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006.

ÖZTÜRK, Orhan: “Ruh Sağlığı ve Bozuklukları”, 4.Basım, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1992.

PARMELEE, Maurice: “Criminology”, The Macmillan Company, New York, 1918.

PETERSON, Marlyn B.: “Applications in Criminal Analysis: A Sourcebook”, Preager, Westport, CT, 1994.

POLAT, Oğuz: “Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar”, SeçkinYayıncılık San.Tic.A.Ş., Ankara, 2004.

POVEDA, Tony: “Rethinking White Collar Crime”, Preager Publishers, Westport CT, 1994.

RAFTER, Nicole Hahn: "Creating Born Criminals", University of Illinois Press, USA, 1997.

REZAEI, Zabihollah: "Financial Statement Fraud", John Wiley&Sons,Inc, U.S.A., 2002.

RIAHI-BELKAOUI, Ahmed: "Corporate Social Awareness and Financial Outcomes", Quorum Books, Westport CT, 1999.

SCHILIT, Howard: "Financial Shenanigans" 2nd edition, McGraw-Hill, U.S.A., 2002.

SHICHOR, David; GAINES, Larry; BALL, Richard: "Readings in White Collar Crime", Waveland Press Inc., Illinois, 2002.

SOKULLU AKINCI, Füsün: "Kriminoloji", 3.Baskı, Beta Basım AŞ, İstanbul, 2002.

SHAW, Clifford Robe: "The Jack-Roller:A Delinquent Boy's Own Story", University of Chicago Press, Chicago, 1930.

SIEGEL, Larry J.: "Criminology", 9th edition, Wadsworth Publishing, 2005.

STUCK, M.F.: "Adolescent Worlds: Drug Use and Athletic Activity", Praeger Publishers, New York, 1990.

SUTHERLAND, Edwin H.: "White Collar Crime", Dryden Press, 1940.

SUTHERLAND, Edwin H.: "Principles of Criminology", 4th edition, J.B.Lipincott Company, Philadelphia, 1947.

SUTHERLAND, Edwin H.: "The Professional Thief", The University of Chicago Press, USA, 1972.

SUTHERLAND, Edwin H.; CRESSEY, Donald R.: "Principles of Criminology", 5th Edition, J.B.Lipincott Company, USA, 1955.

TAPPAN, Paul W.: "Crime, Justice and Correction", McGraw-Hill, New York, 1960.

TAPPAN, Paul: "Juvenile Delinquency", McGraw-Hill, New York, 1949.

TAYLOR, Ian; WALTON, Paul; YOUNG, Jack: "The New Criminology : For A Social Theory of Deviance", Routledge, London, 1988.

TONRY, Michael: "The Handbook of Crime & Punishment", Oxford University Press, New York, 2000.

TOROSLU, Nevzat: "Ceza Hukuku Özel Kısım", Savaş :Yayınevi, Ankara, 2005.

VOLD, George B.; BERNARD, Thomas J.; SNIPES, Jeffrey B.: "Theoretical Criminology"5th Edition, Oxford University Press Inc., New York, 2002.

WEISBURD, David;WARING, Elin; CHAYET, Ellen F.: "White-Collar Crime and Criminal Careers", Cambridge University Press, U.S.A., 2001.

WEISBURD, David; WHEELER, Stanton; WARING, Elin; BODE, Nancy: "Crimes of the Middle Classes", Yale University Press, USA, 1991.

WELLS, Joseph T.: "Corporate Fraud Handbook", John Wiley & Sons, Inc., USA, 2004.

WILLIAMS, Howard E.: "Investigating White Collar Crime: Embezzlement and Financial Fraud", Charles C Thomas Publisher Ltd., USA, 1997.

WINSLOW, Robert W.: "Crime in a Free Society", Dickenson Publishing Company Inc., Belmont California, 1968.

WRIGHT, Kevin N.: "The Great American Myth", Greenwood Press, Westport, CT, 1985.

YILDIRIM, M. Kamil: "Hileli İflas Suçları", Alkım Yayınevi, İstanbul, 2000.

YILMAZ, Zekeriya; ERGÜN, İsmail: "Yeni Türk Ceza Kanununda Dolandırıcılık Suçları", Adalet Yayınevi, Ankara, 2005.

7.2 MAKALELER

AKERS, Ronald L.: "Is Differential Association / Social Learning Cultural Deviance Theory?", *Criminology*, Vol.34, Number 2, 1996.

ALALEHTO, Tage: "Economic Crime: Does Personality Matter?", *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, Vol. 47(3), June 2003.

BEASLEY, Mark; MENELAIDES, Susan L.; MONTGOMERY, Daniel D.; PALMROSE, Zoe-Vonna: "Auditor's New Procedures For Detecting Fraud ; ED's Proposed Changes Address Fraudulent Financial Statements", *Journal of Accountancy*, American Institute of CPA's, Vol. 193, Issue 5, New York, May 2002.

BENSON, Michael L.: "Denying The Guilty Mind:Accounting For Involvement in a White Collar Crime", *Criminology*, Vol.23, Number 4, 1985.

BOZKURT, Nejat: "Mali Tablolarda İşletme Yönetimleri Tarafından Yapılan Muhasebe Hileleri", Muhasebe Finansman Dergisi, T.C.Marmara Üniversitesi Muhasebe Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yıl 9, Sayı:12, İstanbul, 2000.

BRAITHWAITE, JOHN: "White Collar Crime", Annual Review of Sociology, Sayı:11, 1985.

BUCKLIN, Donald: "Worried That White Collar Crime is Afoot?", Managing Office Technology, Vol.42, Issue 6, June 1997.

CHRISTEN, Jo Ann; BYINGTON, J. Ralph: "The Computer: An Essential Fraud Detection Tool", The Journal of Corporate Accounting & Finance, Vol.14, Issue 5, Jul/Aug 2003.

CONLEY, John: "Knocking the Starch Out of White Collar Crime", Risk Management, Vol.47, Issue 11, Nov 2000.

CULLINAN, Charles P.; SUTTON, Steve G.: "Defrauding the Public Interest: A Critical Examination of Reengineered Audit Processes and the Likelihood of Detecting Fraud", Critical Perspectives on Accounting, Sayı 13, 2002

DALY, Kathleen: "Gender and Varieties of White-Collar Crime", Criminology, Sayı: 24, 1989.

ELDERHERTZ, Herbert: "White-Collar and Professional Crime The Challenge for the 1980s", The American, Sep/Oct 1983.

ELLIS, Lee; WALSH, Anthony: "Gene-Based Evolutionary Theories in Criminology", Criminology, Sayı: 35, 1997.

FRIEDRICHS, David: "Occupational Crime, Occupational Deviance, and Workplace Crime", *Criminology & Criminal Justice*, Volume 2, No 3, August 2002.

GEIS, Gilbert: "White Collar Crime What is It?", *Current Issues in Criminal Justice*, Vol. 3 No 1, July 1991.

GERBER, Jurg; JENSEN, Eric L.: "Controlling Transnational Corporations: The Role of Governmental Entities and Grassroots Organizations in Combatting White Collar Crime", *International Journal of Offender Therapy and Comperative Criminology*, Sayi: 44 (6), December 2000.

GOLDSCHMIDT, Leo: "The Role of Boards in Preventing Economic Crime", *Journal of Financial Crime*, Vol. 11, Issue 4, 2004.

GREEN, Gary S.: "White Collar Crime and The Study of Embezzlement", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Sayi: 525, USA, 1993.

HILLISON, William; PACINI, Carl; SINASON, David: " The Internal Auditor as Fraud-Buster", *Managerial Auditing Journal*, Vol:14, Issue 7, October 1999.

HIRCHI, Travis; GOTTFREDSON, Michael: "Causes of White-Collar Crime", *Criminology*, Vol.25, Issue 4, 1987.

HOCHSTETLER, Andy; COPES, Heith; DELISI, Matt: "Differencial Association in Group and Solo Offending", *Journal of Criminal Justice*, Vol.30, Issue 6, 2002.

HOLTFRETER, Kristy: "Is Occupational Fraud "Typical" White Collar Crime? A Comparison of Individual and Organizational Characteristics", *Journal of Criminal Justice*, Vol.33, Issue 4, 2005.

HOLTFRETER, Kristy: "Fraud in US Organizations: An Examination of Control Mechanisms", Journal of Financial Crime, Vol.12, Issue 1, 2004.

JOHNSTON, Richard: "The Battle Against White Collar Crime : "The Exponential Growth of Technology and the Use of Computers Have Triggered a Purposeful Rethinking of the Tools Needed by Law Enforcement Organizations to Adress Internet-Related Crime"" , USA Today, Jan 2002.

KAYLAN, Keskin: "Belgelerde Sahtecilik Suçları", Türk Ceza Kanunu Reformu II, Makaleler, Görüşler, Raporlar, Editör: Teoman Ergül, Türkiye Barolar Birliği Yayınları:71, Ankara, 2004.

KERLEY, Kent R.; COPEL, Heith: "The Effects of Criminal Justice Contact on Employment Stability for White Collar and Street Level Offenders", International Journal of Offender Therapy and Comperative Criminology, Sayı: 48(1), February 2004.

KNAPP, Carol A.; KNAPP, Michael C.: "The Effects of Experience and Explicit Fraud Risk Assesment in Detecting Fraud with Analytical Procedures", Accounting, Organizations and Society", Vol.26, 2001.

KUSIC, Jane Y.: "The Common Chracteristics of White Collar Criminals", Pisa News, Vol. 17, Issue 09, September 2001.

LEAVITT, Glen: "Criminological Theory as an Art Form: Implications for Criminal Justice Policy", Crime & Delinquency, Vol.45(3), July 1999.

LEE, Vanbil W.: "A Deterrent Measure Against Computer Crime: Knowledge Based Risk-Analytic Audit", Singapore Management Review, 1997.

LUNDELIUS, Charles R.: "Balance Sheet Becomes Breeding Ground for Fraud", *Journal of Accountancy*, Vol.195, Issue 5, May 2003.

LYNCH, Michael J.; MCGURRIN, Danielle; FENWICK, Melissa: "Disappearing Act: The Representation of Corporate Crime Research in Criminological Literature", *Journal of Criminal Justice*, Vol.32, Issue 5, 2004.

MARTIN, Josh: "An HR Guide to White Collar Crime", *HR Focus*, Vol.75, Issue 9, Sep 1998.

McCARTNEY, Bill "New Economics of Sociological Criminology", *Annual Review of Sociology*, Sayı:28, 2002.

MOORE, Elizabeth; MILLS, Michael: "The Neglected Victims and Unexamined Costs of White-Collar Crime", *Crime & Delinquency*, Sayı: 36(3), July 1990.

NESTOR, Stilpon: "The Impact of Changing Corporate Governance Norms on Economic Crime", *Journal of Financial Crime*, Vol.11, Issue 4, 2004.

PIQUERO, Nichole Leeper; BENSON, Michael L.: "White Collar Crime and Criminal Careers", *Journal of Contemporary Criminal Justice*, Vol. 20(2), May 2004.

PODGOR, Ellen S.: "Corporate and White Collar Crime: Siplifying the Ambiguous", *American Criminal Law Review*, Vol:31, Issue:3, ,1994.

PRINCE, R.Leon; COTNER, John S.; DICKSON, Warren L.: "Computer Fraud In Commercial Banks: Management's Perception", *Journal of Systems Management*, Vol.40, October 1989.

REZAEI, Zabihollah:" The Three Cs of Fraudulent Financial Reporting", *Internal Auditor*, USA, October 2002.

RECINE, Jennifer S.: "Examination of the White Collar Crime Penalty Enhancements in the Sarbanes-Oxley Act", *American Criminal Law Review*, Vol.39, Issue. 4, 2002.

RIAHI-BELKAOUI, Ahmed; PICUR, Ronald D.: "Understanding Fraud in the Accounting Environment", *Managerial Finance*, Volume 26, Issue 11, 2000.

RIDDLE, Kelly: "Unbuttoning White Collar Crime", *Security Management*, Vol.43, Issue 1, Jan 1999.

ROSENMERKEL, Sean P.: "Wrongfulness and Harmfulness as Components of Seriousness of White Collar Offenses", *Journal of Contemporary Criminal Justice*, Vol.17(4), Nov.2001.

SCHNATTERLY, Karen: "Detection and Prevention of White Collar Crime", *University of Minnesota Strategic Management Research Center Review*, Volume 5, Number 1, February/March 2002.

SCARPITTI, Frank R.: "Developmental Theories of Crime and Delinquency", *Contemporary Sociology*, Vol. 26(6), November 1997.

SNIDER, Laureen: "Crimes Against Capital: Discovering Theft of Time", *Social Justice*, Vol.28, Issue:3, 2001.

SUTHERLAND, Edwin H.: "White Collar Criminality", *American Sociological Review*, sayi:5, 1940.

SUTHERLAND, Edwin H.: "Is 'White Collar Crime' Crime?", *American Sociological Review*, Sayi:10, 1945.

TAPPAN, Paul W.: "Who is the Criminal?", American Sociological Review, sayl:12, 1947.

TELBERG, Rick: "A Joint Effort to Fight Corporate Fraud", Journal of Accountancy, Vol.197, Issue 4, April 2004.

TIFFT, Larry L.: "Crime and Peace: A Walk with Richard Quinney", Crime & Delinquency, Vol.48(2), April 2002.

TOUBY, Laurel: "In The Company of Thieves", Journal of Business Strategy, Vol 15, Issue 3, May-June 1994.

VITON, Patrice L.: "Creating Fraud Awareness", SAM Advanced Management Journal, Volume 68, Issue 3, Summer 2003.

WELLS, Joseph: "Protect Small Business:Small Companies Without Adequate Internal Controls Need CPA's To Help Them Minimize Fraud Risk", Journal of Accountancy, Vol. 195, Issue 3, March, 2003.

WELLS, Joseph T.: " "Why Ask?" You Ask ", Journal of Accountancy, Vol.192, Issue 3, September 2001.

WELLS, Joseph T.: "Let them Know Someone's Watching; From the Boardroom to the Mailroom, all Fraudsters Think Alike", Journal of Accountancy, Vol.193, Issue 5, May 2002.

WELLS, Joseph T.: "Six Common Myths About Fraud; If Not Debunked They Can Obscure The Existance of White-Collar Crime", Journal of Accountancy, Vol.169, Issue 2, February 1990.

WELLS, Joseph T.: "Corruption:Causes and Cures", Journal of Accountancy, Vol.195, Issue 4, April 2003.

WELLS, Joseph T.: "Irrational Ratios", Journal of Accountancy, Vol.192, Issue 2, August 2001.

Xiaogang, Deng; Cordilia, Ann: "To Get Rich is Glorious: Rising Expectations, Declining Control, and Escalating Crime in Contemporary China", International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, Vol:43(2), June 1999.

7.3 RAPORLAR

ACFE 2008 Report To The Nation On Occupational Fraud And Abuse S:8-9
www.acfe.org Erişim Tarihi: 15.12.2008.

ACFE 2006 Report To The Nation On Occupational Fraud And Abuse S:8-9
www.acfe.org Erişim Tarihi: 18.04.2008.

ACFE 2004 Report To The Nation On Occupational Fraud And Abuse
www.acfe.org Erişim Tarihi: 18.03.2006.

ACFE 2002 Report To The Nation On Occupational Fraud And Abuse
www.acfe.org Erişim Tarihi: 18.03.2006.

ACFE 1999 Report To The Nation On Occupational Fraud And Abuse
www.acfe.org Erişim Tarihi: 18.03.2006.

KANE, John; WALL, April D.: "The 2005 National Public Survey on White Collar Crime", National White Collar Crime Center, www.nw3c.org Erişim Tarihi: 18.03.2006.

REBOVICH, Donald J.; LAYNE, Jenny: "The National Public Survey on White Collar Crime", www.nw3c.org Erişim Tarihi:11.12.2004.

7.4 TEZLER

ADDIS, Judith Merle (Theodore): "Techniques for Interviewing White Collar Criminals :Crème De Crime", Doktora Tezi, Cincinnati, Ohio, 1986, Umi Numarası: 8700557.

GOFF, Colin Harford: "Edwin H.Sutherland and White Collar Crime", Doktora Tezi, Irvine, 1982, Umi Numarası: 8303527.

HERBERT, Carey Lynn: "A Test of Self-Control Explanations of White Collar Crime", Doktora Tezi, Arizona, 1997, Umi Numarası:9806775.

HUGHES, Christopher Scott: "White Collar Crime: Theoretical Perspectives on Motivation in the Public and Private Sectors", Master Tezi, Kentucky, 1998, Umi Numarası:1405321.

JONES, Shayne, Edward: "Integrating Criminological Theories The Life Course Trajectories of Three Types of Offenders", Master Tezi, Kentucky, 1999, Umi Numarası:1397321.

KAYMAK, Can: "Muhasebede Yapılan Hata ve Hilelerin Muhasebe ve Muhasebe Denetimi Yönünden Değerlendirilmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996.

LIPSET, Brian: "The Organization of White Collar Crime: Institutional Impacts on Crime and Criminal Justice in Three High Profile Cases of White Collar Crime", Pennsylvania, 1998,Umi Numarası: 9901071.

SIEHR, Rebecca J.: "Fear of Crime: Its Impact, Causes, and Consequenses", Doktora Tezi, Wiskonsin, 2004, Umi Numarası:3153486.

WALP, Glen A.: "The Causes of Crime: A Search for Truth", Master Tezi, Arizona, 1998, UMI Numarası:1391482.

WARING, Elin Juan: "Co-offending in White Collar Crime A Network Approach", Doktora Tezi, New Haven, 1993, Umi Numarası: 9331570.

7.5. KONFERANS NOTLARI

GREEN, Stuart P.: "The Concept of White Collar Crime in Law and Legal Theory", Symposium on White Collar Criminal Law in Comperative Perspective: The Sarbanes-Oxley Act of 2002", Buffalo Criminal Law Review, Vol. 8, No.1, March 25, 2004

ÖZGENÇ, İzzet: "Yeni Türk Ceza Kanunu'ndaki Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar-İhale Sürecinde İşlenen Suçlar", Ekonomik Suç ve Ceza Sempozyumu (30 Nisan-1 Mayıs 2005), TOBB Yayınları Yayın No:2005-25, Ankara, 2005.

PELDAN, Michael: "Fraud in Insolvency Occupational Fraud", Solvency&Fraud Seminar 2001, Solvency&Forensic Accountants, November 2001.

POTTER, Gary; GAINES, Larry: "Underworlds and Upperworlds: The Convergence of Organized and White Collar Crime", Proceedings of the Academic Workshop "Definitional Dilemma:Can and Should There Be A Universal Definition of White Collar Crime?", June 20,22 1996, Sponsored and Co-hosted by the National White Collar Crime Center and West Virginia University.

ŞAHİN, Cumhur: “Yeni Türk Ceza Kanunu’ndaki Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar-Rüşvet Suçu”, Ekonomik Suç ve Ceza Sempozyumu (30 Nisan-1 Mayıs 2005), TOBB Yayınları Yayın No:2005-25, Ankara, 2005

7.6. ANSİKLOPEDİLER

Sage Dictionary of Criminology, Sage Publications, London, 2001.

Türkçe Sözlük, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, İstanbul, 1992,

7.7. BÜLTENLER

SHERMAN, Merk: “White Collar Crime”, “Special Needs Offenders Bulletin”, Federal Juricial Center, No:6, February 2001.

TURMAN, Kathryn M.,“Message From The Director”,OVC Bulletin, U.S.Department of Justice, May 2000.

7.8. İNTERNETTE FAYDALANILAN SİTELER

AEBERSOLD, Peter: “Kriminologie I”, www.ius.unibas.ch/aebersold/pa-kr1-w5.pdf Erişim Tarihi: 09.04.2006

BARNETT, Cynthia:“The Measurement of White Collar Crime Using Uniform Crime Reporting (UCR) Data”, U.S. Department of Justice Federal Bureau of Investigation, www.fbi.gov/ucr/whitecollarforweb.pdf Erişim Tarihi: 17.04.2006

BOWKER, Arthur L.: "Investigative Planning: Creating a Strong Foundation for White collar criminals", FBI Law Enforcement Bulletin, June 1999, www.findarticles.com Erişim Tarihi: 07.05.2006.

BUTCHER, Sarah: "When The Ideal Applicant Is Too Good To Be True:Employment:Spotting A White Collar Psychopath Can Be Extremely Difficult", Financial Times, London, Jan 12, 2004, www.proquest.umi.com Erişim Tarihi:02.12.2004

HUNT, James: "Corporate Crime & The High-Tech Industry : A Dangerous Brew", <http://www.redherring.com/Home/10179> Erişim Tarihi:05.07.2008

SCOTT, A.: "The High Cost of Occupational Fraud-Update-Association of Certified Fraud Examiners - White Collar Crime", Internal Auditor, USA, October, 2002. www.findarticles.com Erişim Tarihi: 07.05.2006.

FREIBERG, Arie: "Confiscating the Proceeds of White Collar Crime", Orjinal basımı: Complex Commercial Fraud: Proceedings of a Conference Held 20-23 August 1991/ Edited by Peter N.Grabosky.www.aic.gov.au/publications/proceedings/10/freiberg.pdf Erişim Tarihi: 16.04.2006.

GROOVER, Richard S.: "Overcoming Obstacles: preparing for computer-related crime", FBI Law Enforcement Bullitin, August 1996, www.findarticles.com Erişim Tarihi: 07.05.2006.

KRAUSE, M.S.: "Contemporary White Collar Crime Research: A Survey of Findings Relevant To Personnel Security Research and Practice", 2002. (The Personel Security Managers' Research Program) www.navysecurity.navy.mil/white%20collar%20crime.pdf Erişim Tarihi: 15.04.2006

LAWRENCE, Claire: "Individual in Society", www.psychology.nottingham.ac.uk
Erişim Tarihi: 07.04.2006.

KURATKO, Donald; HORNBY, Jeffrey S.; NAFFZIGER, Douglas W.;
HODGETTS, Richard M.: "Crime and Small Business: An Exploratory Study of
Cost and Prevention Issues in US.Firms", Journal of Small Business
Management, Vol.38, July 2000. www.questia.com Erişim Tarihi: 07.05.2006.

MINNAAR-VAN VEIJEREN, Janette: "White Colar Grime Prevention",
Accountancy SA, January 2001, s: 10-11. www.i-value.co.za/publications
Erişim Tarihi: 07.05.2006

RYNARD, James A.;"Foundations of Criminal Justice, Causes of Crime",
www.lincolnu.edu/~rynard/social_psyc.htm Erişim Tarihi:09.12.2004.

www.securitymagazine.com, "Collaring the White Collar Criminal" Security, July
2001. Erişim Tarihi: 07.05.2006.

www.findarticles.com "Preventing Crime on The Job", Nation's Business, July
1990. Erişim Tarihi:21.10.2004

www.delmar.edu "Russ Long Lecture Notes" Erişim Tarihi:02.11.2004.

www.sba.gov/library/pubs/ch-2.doc "Curtailing Crime—inside and out", Crime
prevention series, U.S. Small Business Administration. Erişim
Tarihi:06.05.2006.

www.preventingcrime.net "The Root Causes of Crime", CS&CPC Statement
on the Root Causes of Crime approved in 1996. Erişim Tarihi: 07.05.2006.

www.whitecollarcrimefyi.com/types_of_crime.html "Types of White Collar
Crimes" Erişim Tarihi:27.09.2004

<http://www.i-value.co.za/article1.htm> "Is South Africa Winning the Fight Against White-Collar Crime" Erişim Tarihi: 29.05.2005

Bureau of Crime Statistics and Research,
www.lawlink.nsw.gov.au/boscar1.nsf/pages/cjb54text_1 Erişim
Tarihi:09.12.2004.

<http://www3.sk.sympatico.ca>. "White Collar Crime" Erişim Tarihi:24.10.2004

www.enwikipedia.org "White Collar Crime" Erişim Tarihi:24.10.2004.

www.umsl.edu "White Collar Crime" Erişim Tarihi:24.10.2004.

www.law.cornell.edu, "White-Collar Crime: An Overview" Erişim Tarihi:
24.10.2004.

www.expertlaw.com "What is White Collar Crime" Erişim Tarihi: 03.09.2004.

www.rouncefield.homestead.com/rouncefield/files/a_soc_dev_30.htm "White
Collar Crime" Erişim Tarihi: 27.09.2004.

www.whitecollarcrime.co.za/dwc3.htm "Dealing With White Collar Crime Risk
Assessments", Erişim Tarihi: 08.03.2003

www.whitecollarcrime.co.za/dwc5.htm "Dealing with White Collar Crime Internal
Control", Erişim Tarihi: 08.03.2003

www.criminology.fsu.edu/crimtheory/sutherland.html.. Erişim Tarihi:09.04.2006.

www2.tlfc.ttu.edu Erişim Tarihi:09.12.2004

<http://wcr.sonoma.edu> Erişim Tarihi: 07.02.2005

www.bsos.umd.edu Erişim Tarihi:29.06.2005

www.reformparty.org Erişim Tarihi: 07 02 2005

www.commondreams.org Erişim Tarihi: 07.02 2005

www.studyworld.com Erişim Tarihi: 29.06.2005

www.onlinelawyersource.com Erişim Tarihi: 07.02.2005

www.aicpa.org Erişim Tarihi: 07.05.2006.

www.lincolnu.edu Erişim Tarihi:09.12.2004.

www.nw3c.org Erişim Tarihi:11.12. 2004.

www.adalet.gov.tr Erişim Tarihi: 02.02.2007.

www.fbi.gov Erişim Tarihi:09.12.2004.